

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Ι'

ΑΡ.121-122

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Το Τραγούδι του Ήλιου (ποίημα)

ΜΑΡΙΚΑΣ ΡΟΥΣΙΑ: Το παιδί του ανθρώπου (διήγημα)

Γ. Α. ΜΑΡΚΙΔΗ: Του Φεγγαριού (ποίηματα)

ΑΓΓ. ΔΟΞΑ: Νύχτες δέους—Χαϊδάρι (ποίηματα)

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Η συμβολή των μεταβυζαντινών και νεοελλήνων Ιατρών στη λογοτεχνία της νέας Ελλάδας (μελέτη)

Ε. Μ. ΧΑΤΖΗΑΝΕΣΤΗ: Έρωτήματα (ποίηματα, Γλωσσολογικό σημείωμα Γλ. 'Αλιθέρση)

Ν. Σ. ΒΡΑΧΙΜΗ: Central Ulcer of the Cornea (ποίημα)

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗ: Της Τρίχας το γιοφόριν (δημοτικό ποίημα με εισαγωγή!)

(συνέχεια από μέσο)

ΚΥΠΡΟΣ

ΙΟΥΛΗΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1945

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή για τὸ ἔσωτερικὸ 5 σελίνια
» » » » ἔξωτερικὸ 6 »
Κάθε τεύχος 1 σελίνι.

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,
Λευκοσία

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Νίνος Παστελλίδης.—'Η πνευματικὴ ζωὴ στὴν Ἀγγλία. I. ΚΥΚΚΩΤΗ: 'Η Ἑλληνικὴ Παιδεία.—Κριτικὴ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: 'Η. Βενέζη «Αἰολικὴ Γῆ» καὶ «Ἄνεμοι», Σ. Μυριβήλη «Ὁ Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης», Μ. Νικολαΐδη «Μύρα καὶ Δάκρυα», Ἀ. Τερζάκη «Ἡ στοργή», 'Ε. Ἀλεξίου «Λοῦμπεν», Π. Πρεβελάκη «Παντέρμη Κρήτη» καὶ J. Arnold «Giants in dressing gowns».—**ΚΩΣΤΑ Π. ΚΥΡΡΗ:** Θ. Κορνάρου «Στρατόπεδο τοῦ Χαϊδαρίου».—**ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ:** Γαλλικὴ πνευματικὴ ζωὴ.—Εἰδήσεις.—Βιβλία.—Ἀλληλογραφία.

Κυπριακὰ Γράμματα

ΤΟΣ 1'
121-122

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΙΟΥΛΗΣ
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ } 1945

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

Τῆς ΠΟΛΥΞΕΝΗΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΟΥ, τῆς μανας μου.

ΗΛΙΕ! Ἡλιε χρυσέ!
Στὴν ἀπέραντη νύχτα τοῦ κόσμου
ἢ λαμπάδα σου θέρμανε πρώτη
τὴ νεκρὴ σιωπὴ τῶν αἰθέρων.
Κι' ἀπ' τὰ χάρδια σου ξύπνησε ὁ πόθος
τῆς ΖΩΗΣ, καὶ θεῶν καὶ ἀνθρώπων.

ΕΡΩΤΙΑΡΙΚΟ σάλεψε ρίγος
τῶν βαθύκολπων ἀστρῶν τὰ σπλάγγνα,
καὶ στὴ μητέρα τῆς γῆς εἰσχωρώντας
οἱ θερμές σου ἀχτίδες, μιὰ μέρα,
ἀποθέσαν τὸ γόνιμο σπέρμα
τῆς πρωτόκουστης, ὠμορφῆς γέννας...

ΚΑΙ ΓΕΝΝΗΘΗ ἡ ζωὴ, ἡ μεγάλη!

ΗΛΙΕ! Ἡλιε χρυσέ, ζωοδότη!
Σύ, ποῦ ἀνάστησες τ' ἄλικο θάμα
τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζώων, τῶν δέντρων...
Σύ, ποῦ ἔδεσες στάλα τὴ στάλα
τὸν πλατὸ ὠκεανό! Σύ, ποῦ χρῶμα
καὶ ψυχὴ στὰ λουλούδια χαρίζεις
στὰ πετράδια, στὰ σύννεφα, στ' ἄστρα...

ΠΕΤΑΛΟΥΔΕΣ χλωμές, ποῦ ξετρέχουν
τοῦ φωτὸς τὴ μαγεία, οἱ πλανῆτες
μὲ λατρεία τριγύρω σου κλώθουν
τῆς ζωῆς τους τὸ ἀστάθμητο νῆμα.
Καὶ ταξίδια τρελλὰ δίχως τέρμα
μὲς τὴ δίνη τοῦ σύμπαντος φθίνουν
οἱ αἰῶνες, κυνηγώντας Ἐσένα.

ΗΛΙΕ! Ἡλιε χρυσέ, ζωοδότη!
 Ἄπο σένα ξεκίνησαν ὄλα,
 μὰ κανεὶς νὰ σὲ φτάσει δὲ μπόρει!
 Μόνο ἡ χίμαιρα τέρμα τῆς σ' ἔχει
 κι' ὁ ἀνήσυχος πόθος.

Ω ΕΣΥ! Ἐσύ, ποὺ γνωρίζεις
 τὸ χειμῶνα νὰ ρίχνεις τὰ φύλλα,
 καὶ νὰ πῆζεις στὰ ὀλόγυμνα κλώνια
 τῶν δροσατῶν χυμῶν τὴν ἱκμάδα.
 Κ' ὕστερα... Ὑστερα πάλι
 νὰ ξυπνᾷς τοῦ Γενάρη τὴ νάρκη
 μὲ τῆς ἀνοιξῆς τὸ ἡμεροθάλαπος!

ΠΟΣΕΣ γέννες, πόσοι θάνατοι, πόσοι,
 καὶ γενηὲς τῶν ἀνθρώπων δεμένες
 στο χρυσο σου τὸ ἄρμα!
 Μὰ Ἐσύ, βασιληᾶς μέσα στ' ἄστρα,
 βασιληᾶς μὲς τὸ σύμπαν, ξετρέχεις
 καὶ καινούργιες γενιὲς ἐτοιμάζεις
 καὶ καινούργιες λαχτάρεις.
 Κ' εἶν στὰ χέρια σου ὄλα παιγνίδι
 — ἀνοιγόκλεισμα ὠραίων βλεφάρων—
 τὸ πανόρχαιο τῶν κόσμων παιγνίδι
 τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους.

ΗΛΙΕ! Ἡλιε λαμπρέ!
 Στ' ἀκροκλώνια ἀποθέτεις τῶν δέντρων
 τὸ χρυσό σου, τὸ θεῖο φορτίο,
 κι' οἱ καρποὶ ὠριμάζουν δοσμένοι
 στὴ δική σου φροντίδα.

ΑΠ ΤΑ ΣΠΛΑΓΧΝΑ τῆς γῆς κινημένα,
 τίς κορφές τους σὲ σένα τινάζουν
 τὰ φυτὰ πῶσαν ὦρα,
 κι' ὁ κισσός, νὰ σὲ φτάσει ποθώντας,
 σκαρφαλώνει σ' ἀταίριαστα ὕψη.

ΣΥ ΕΤΟΙΜΑΖΕΙΣ τὸ θρῆνο τῆς μπόρας!
 Τῆς μουγγῆς καταγιγῆδας σωρέβεις
 μολυβένια τριγύρω τὰ νέφη,
 κι' ἀδυσώπητον ὄλεθρο στέλλεις
 στὶς ζωές, ποὺ Ἐσύ ἔχεις πλάσει.
 Τρέμουν τότε βουβὰ τὴν ὀργή σου
 τὰ ὀρυκτὰ, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα.
 Ὡσπου ἐσφονοῦ προβάλλεις γελώντας
 πίσω ἀπ' τ' ἄλικά νέφη καὶ διώχνεις
 τὸν κακὸν ἐφιάλτη.

ΣΤΑ ΩΚΕΑΝΕΙΑ βάθη ποντίζεις
 τὸ γλαυκὸ σου χαρούμενο φέγγος,
 κι' ἡ ζωὴ τῶν πυθμένων ὀρχεῖται
 σὲ γαλαζίους μαιάνδρους.

ΣΤΙΣ ΨΗΛΕΣ κορυφές, πού τὰ χιόνια
καθρεφτίζουν τὴν ἄσπρη θωρηά σου,
σύ χαρίζεις τοῦ ὄνειρου τὴ λάμψη,
καὶ λευκὲς προσαρμοζεις φτεροβυγες
στὴν ψυχὴ τῶν ἐλπίδων.

ΣΤΑΖΕΙΣ κόμπο τ' ἄσημι στὸν κόμμο,
σὰ διαμάντι, στίς πέτρες, στὴ δρόσο,
στὰ χαλκώματα, πού ἔρμα πεθαίνουν
ξεχασμένα στίς ροῦγες.
Καὶ θλιμμένη ἡ ψυχή τῆς ἑσπέρας
μέσ τὰ τζάμια, στοὺς βάλτους, στὰ νέφη,
στοὺς ὀρίζοντες πέρα, ματώνει
στὸ δικό σου τὸ δυσμα.

ΗΛΙΕ! Ἡλιε χρυσέ, φωτοδότη!
Ἡ γλυκεῖα θολπωρή σου γεμίζει
μ' ὄρειες τὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων.
Ἀπαλύνεις τὸν πόσο τῆς φτώχειας
καὶ σταλάζεις καὶ ουργίες ἐλπίδες
μέσ τ' ἀπύθμενα ματια τῆς θλίψης.
Γαληνέβεις συχνὰ καὶ κοιμίζεις,
μὰ ξυπνᾷς καὶ τὰ παθη, καὶ σκίζεις
τὰ μυαλά, σὰν ρομφαία τοῦ μίσους.
Κ' εἶν' ἡ τρέλλα πού στέλλεις φλογάτη
καὶ σπιθίζει, σὰν κομμα τοῦ Αὐγούστου,
σὰν τὸ μοῦστο, πού μέσ τὸ χυμό του
πυροψήνεται ἀτός του καὶ λυώνει.
Κι' ὄλα ρέβουν θολο καὶ καμένα,
σὰν τὸ σπόρο, πού στέρφανε ἡ λάβρα
κ' ἡ κουφόβραση ἄγονης μέρας.
Ὅπου οἱ ἀχτιδες σου νάμπουν καὶ πάλι
στὶς κλεισμένες καρδιές τῶν ἀνθρώπων
καὶ νὰ λυώσουν τῆς ἔχτρας τὸν πάγα..

ΗΛΙΕ! Ἡλιε χρυσέ, ζωοδότη!
Σὺ, π' ἀνάβεις στὰ ματια τῆς κόρης
τῶν ἡμέρων τὴν ὄλικη φλόγα,
καὶ μεστώνεις με σφριγος τὸν ἄντρα
στῶν ἐρώτων τὴν ὄρα.

ΗΛΙΕ! Ἡλιε χρυσέ, πού σκορπίζεις
τὴν ψυχὴ σου ἀφειδῶλεφτα γύρω,
ὅσο πού ὄλα νὰ οὐρσουν μαζί σου..

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Πολύ ἄργά τὸν εἶχαν εἰδοποιήσει—ἔτσι τὰ κάνουν πάντα—πὺς ὁ Κοχίας Ἀθανάσιος τοῦ Παπαλεωνῆ βρῆκε ἠρωϊκὸ θάνατο στὸ πεδῖον τῆς τιμῆς καὶ ὅτι οἱ ἀρχεὶ ἐνοούσαν νὰ δώσουν ἐπίσημο τόνο εἰς τὸ μνημόβονό του. «Τί τὸ ὄφελος;—ἤμαρτον θε μου—σὰ χίσεις τὸ παιδί σου;» ἀναστένανε μὲς στὰ γένια του ὁ παπᾶς, τὴν ὥρα πού ἐτοίμαζε τὸ κενοτάφιο τοῦ γιουῦ του. Βραδυ-βραδυ τοῦσαιτε ὁ ἐπιτρόπος τὶς πρασινάδες—τὶς δάνειζε τακτικὰ γιὰ τὸ στολισμὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὶς λαμπάδες τὶς καλοπλερώνονταν. Εἶχε δικό του τὸ μεγάλο κηροπωλεῖο Σὸς καὶ Σία καὶ οὔτε μποροῦσε σὲ μιὰ τέτοια περίσταση νὰ κρατήσῃ κακία, παρ' ὅλα ὅσα εἶχαν συμβεῖ μετὰξὺ τους, τοῦ παπᾶ, τοῦ ἐπιτρόπου καὶ τοῦ σκοτωμένου. Ἔτσι κατέβηκε κατασκότεινα ὁ Παπαλεωνῆς νὰ συγγυρίσῃ. Τὸν παρᾶστεκαν καλὴ του μοίρα οἱ ἀγιοὶ ἀπὸ τοὺς ποίχους, πότε μ' ἓνα ζωγραφιστὸ πρόσωπο, δυὸ ἄδεια μάτια ἢ μιὰν εὐλογοῦσαν χεῖρα, ἀνάλογα πρὸς τοὺς ἐγλυφὰν οἱ ἄστατες φλόγες τῶν καντηλιῶν. Κι' εἶχεν ἀνάγκη παρηγοριᾶς ἢ καρδιά του, ἔτσι μαγκωμένη ἀπ' τ' ἀναπάντεχο πού τὸν βρῆκε. Καὶ πὺς νὰ παραπονεθῇ πρὸς ἀνάλογα μὲ τὴν προετοιμασίαν ἔπρεπε νὰ τὸ λογαριάσῃ καὶ μεγάλη τιμὴ πὺς σκοτώθηκε τὸ παιδί του! Ἐκανε λοιπὸν σκυφτὸς τὴν δουλειά του—οἰκοκυρίστικη δουλειά—νὰ ξεδιπλώσῃ σημαίες, νὰ στηλώσῃ λαμπάδες, νὰ ἀρμαθιάσῃ δάφνες κατὰ τὸ κεκανονισμένα, κι' οὔτε τολμοῦσε ν' ἀνοβλέψῃ λιγάκι μήπως κι' ἀντικοῦσῃ, ἐκεῖ πού δὲν τὸ περιμένει, ὅπως γινόταν πάντα, τὰ μάτια τοῦ Θάνατο, τοῦ Θανάτου, νὰ, τοῦ σκοτωμένου. Δυὸ ματια ἐκστατικά, παραπονεμένα ἢ γεμάτα ἀπορία. «Ποῦ ζαίρεις μ' αὐτὸ τὸ παιδί;—ἤμαρτον θε μου—κι' ἔπειτα μπορεῖ καὶ νὰ μὴ σκοτώθῃ. Τόσα γίνονται στὸν κόσμον...» ἔτσι τριγύρισε κι' ἔσυρε κυκλικὰ ἓνα γρήγορο βλέμμα δίχως νὰ σηκώσῃ κεφαλή. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ σκοτώθῃκε...

Οἱ ἄνεμοι ὅσοι εἶχαν στήσει ξεφρενιασμένο γυρισσοὶ καὶ τρέχαν ξυστὰ πάνω στοὺς τοίχους κρατώντας ὁ ἓνας τὴν οὐρὰ τοῦ ἄλλου σφιχτὰ μὲς στὰ δόντια. Σύριζαν οἱ δαιμονισμένοι, παίζαν ταμποῦρᾶ πᾶ στὰ τζάμια καὶ ἡ θάλασσα μὲ ροῖογανητὰ τοὺς κρατοῦσε τὸ ἴσο. Τυλιγίτηε ὁ παπα-Λεωνῆς πρὸ σφιχτὰ μὲς στὰ ῥάσα, καὶ δρόμο, χύθηκε ἀπ' τὴν πλαϊνὴ τὴν πορτοῦλα. Καταπόδι πιτημασιῆς τὸν κυνηγοῦσαν καὶ γέμισαν οἱ θόλοι θροσσιματα. «Κύριε ἐλέησον! Θᾶναι ἄγρὰ τὰ φυτίλια καὶ τοιρίζουν κι' ἡ ἀδαιανῆ ἐκκλησιὰ ἀντιβοῦ κάθε ἤχο». Τόλεγε ἔτσι γιὰ νὰ στηλωθῇ ἡ καρδιά του μὰ δὲν τὸ πίστευε γιατί τότε ποτὸς κτύπησε πίσω του μὲ τόση μανία τὴν θύρα πρὶν καλὰ καλὰ νὰ ξεπεράσῃ τὸ κατώφλι; «Ἀκόμα κάνει τὰ δικὰ του» ψουψούρισε στὴν παπαδιά του μὲ δέος. Ἀυτὴ μ' ἄλλες μαυροφύρες καὶ πρὶν κάμποσα χρόνια ἴδια ἔκλαψε—ἀὸ καὶ ὁμως—πὺς τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του ἔχει κοπεῖ. Γιατί εἶναι ἡ ζωὴ σὰν καὶ οἱ καιροὶ χάντρες πρὸς φοροῦν οἱ κορασιδες τῶν βουνῶν. Ἄλλοπρόσωπα πετράδια σ' ἓνα γονιῶν νῆμα περασμένα. Πολλὰ ψεύτικα μαργαριτάρια καὶ μιὰ οὐρανό

χάντρα γιά τὸ μάτι, ἔνα πελεκημένο κρύσταλλο πὸν ἀντιφέγγει τὸν ἥλιο, κι' ἔνα ἀχιοταφίτιο κουκουτσι ἐληῶς ψιλοδουλεμένο. Μέσα σ' ὄλα, ἄλικο, τορνευτὸ ἔνα κοραλλακι—τὸ μόνο ἀληθινὸ πράμα—ποιὸς ξαίρει ἀπὸ τὴ δρόμο κι' ἀπὸ ποιὸ παλῆθὸ καλὸ κόσμημα ξεμονάχιασε κι' ἦρτε. Ἄλλοπρόσαλλα φανταζτερὰ πετράδια καὶ πολὺ-πολὺ ἄδειο νῆμα. Μιά φορὰ ἦταν ἄσπρο καὶ ἡ τριβὴ τὸκανε μαῦρο. Ξάφνου κόβεται...

Ὁ γέρος μαζεψε τὰ σκορπισμένα πετράδια μὲς στὴ γλωμὴ φούχτα τῆς μνήμης, ἀναστένοξε καὶ τᾶφρησε νὰ πέσουν ἔνα-ἔνα-ἔνα στὸ σακουλάκι τῆς πονεμένης καρδιάς του.

Ἡ ΟΥΡΑΝΙΑ ΧΑΝΤΡΑ

Ἄπλωσε ἡ γῆ τὰ ροζισιμένο της χέρι, φούχτιασε ἕνα στρογγυλὸ κομμάτι θάλασσα καὶ τὸκανε ἕνα οὐρινὴ λιμανάκι. Ἐκεῖ γολυμπούσαν τὰ παιδιὰ, μὰ τὰ μάτια τους ἦσαν πάντα στραμμένα πέρα ἀπ' τὰ βράγια ὅπου φούσκωνε ἡ γαλανὴ κοιλιὰ τῆς θάλασσας, βαρεία ἀπὸ υποσχέσεις. Ἄμα ἦταν πῆνεμη μερὰ ξεκινούσαν γιὰ τοὺς χιλιοτέρους βράχους, γλυστεροὺς ἀπὸ θαλασσινὰ μούσκλη. Ψηρόνταν σὰν ψωμάκι στὸν ἥλιο, γλύφαν τὴν ἀρμύρα στὶς γωνιὲς τῶν χειλιῶν τους καὶ χάλευαν τὰ συννεφάκια, τοὺς γλάρους, τοὺς ἄφρους, τὶς ρουφήκτες. Μὰ πῖνω ἀπ' ὄλα τὴ γυναίκα—ἕνα συντριβάνι ἀπὸ νερὰ καὶ ἥλιους, σὰν πούχει τὴν Πάφο, πὸν στηλῶνεται ἀφροκοπόντας ἀκόμα κι' ὅταν γύρω ἀπλώνει γαλήνη. Κανεὶς δὲν εἶγε φτιάσει ποτὲ νὰ δῆ τί εἶναι, γιὰτὶ οἱ γέροι διηγόνται πὼς ὅποιος πῆγε δὲν ἦρτε. Μὰ ὁ Θάνος ὀρκίστηκε πὼς τὴν ἴδια μερὰ κι' ὄλας θὰ πάη. Ἄφρησε τὸ κοντὸ παντελόνι καὶ τὴν τρούπια φανέλλα ἐκεῖ πᾶ στὸν ἄμμο καὶ τράβηξε γραμμὴ στὴ «γυναίκα». Τὰ παιδιὰ τὸν εἶδαν νὰ βοιτᾶ, νὰ βγαίνει, νὰ σβύνη μὲς στὸν ἄφρο, ν' ἀναφαίνεται πῆλι, ν' ἀρμενίζει μακρὸν, νὰ κυλᾶ τὸ κεφαλάκι του ἀπὸ κῆμα σὲ κῆμα ἴδιο καρδί κι' ἔπειτα νὰ χινοταί μὲς τὴν γαλανάδα τῆς θάλασσας καὶ τούρανθ. Ἀτέλειωτα τὸν περιέμεναν νὰ γυοσίη. Ἐγλυφαν τὴν ἀρμύρα στὶς γωνιὲς τῶν χειλιῶν τους καὶ τὰ μάτια τους ἐκεῖ, καρφωμένα στὴ γαλανὴ κοιλιὰ τῆς θάλασσας καρπερὴ ἀπὸ ἐλπίδες. Σὰν πῆρε νὰ βραδιάσῃ καὶ δὲν γύρισε, σφίχτηκε ἡ καρδιά τους. Ἡ «γυναίκα» γόρευε πάντα ἀφροκοπόντας μπροστά τους, μὰ τὰ θαλασσοπούλια δὲν τοὺς συντρόφευαν πλέον. Σὰν πῆρε νὰ νυκτώη φοβήθηκαν καὶ βούτησαν ὄλα μαζύ, ἔπειτα βγῆκαν στὸν ἄμμο καὶ κάθησαν ταμπουρόντας γύρω ἀπ' τ' ἄδεια τοῦ ρούχα· τὸ κοντὸ παντελόνι καὶ τὴν τρούπια φανέλλα. Μόνο μὲ τὰ πρῶτα ἀστέρια σκορπισαν τὸ καθένα στὸ ζεπὸ τοῦ σπιτάκι καὶ μολόγησε: Ὁ Θάνος τοῦ Παπαλεωνῆ πνίγηκε καὶ τὰ ρούχα του εἶναι ἐκεῖ πᾶ στὸν ἄμμο.

Φινάκια, γειτόνοι, ὁ παπᾶ Λεωνῆς καὶ δαυλιὰ πῆραν δρόμο κατὰ τὸ λιμάνι. Στὴ μέση ξεσκούφωτη ἡ μάννα. Τὰ παιδιὰ ξοπίσω σὰν τὴν οὐρὰ τοῦ δαρμένου σκύλου. Κατέβηκαν στὸν ἄμμο, ψάξαν τὰ φύκια, φώναξαν πολλὲς φορὲς δυνατὰ τὸνομά του—Θάνο, Θανίση—μούσκεψαν ὡς τὸ γόνατο στὰ νερά, τρέχαν πῖνω, τρέχαν κάτω, κλάμα οἱ γυναῖκες, βλαστήμια οἱ ἄντρες. Τίποτε. Ἡ θάλασσα ἐγλυψε τ' ἀσημένια της χεῖλια καὶ

δὲν ἔδιδε τὸ παιδί πίσω. Τῷχε ρουφήξει ἡ λάμια. Ὁλονύκτια κάπνιζαν δυὸ κεράκια πλάι στ' ἄδεια του ρουχα κ' οἱ γυναῖκες τριγύρω εἶχαν στήσει κλαδωτὸ μοιρολόγι οἱ μαῦρες. Πιὸ μαῦρος ὁ παπᾶ Λεωνῆς ἀναστενάξε κ' ἔλεγε: Δοξάζω σε, θεέ μου. Τὸ παράθυρο διάπλατο μάζευε τὰ λαμπερὰ δάκρυα τῆς νύκτας κ' ὁ πόνος μουδιασμένος κολουροιάζετο μὲς στὸν κάματον τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπου ξάφνου, ἐκεῖ στὸ περβάζι, ποῦσταζε ἄστρα, φανερώθηκε πελώριο κ' ὠρὸ ἓνα χέρι. Σὰν ἀράχνη πήρε τὸν τοῖχο σιγά-σιγά νὰ κατέβη. Βουβάθηκαν οἱ γυναῖκες. Τώρα οἱ ἀράχες γίνανε δύο. Μιὰ πάνω μιὰ κάτω. Πέριωσε τὸ δάκρυ στὰ μάτια σὰν προβάλε στὴ μέση τους τοῦ πνιγμένου παιδιοῦ ἢ ὄψη νὰ σταῖζη χλωμάδα καὶ φύκια. Πολλὰ τί νὰ λέμε; Ὁ Θείος ζωντανὸς μὰ γυμνὸς σὰν τὸ χέλι, στεκόταν τώρα μπροστὰ τους. Ὅταν τὸ πίστεψε τελευταία κ' ἡ μάννα, προχώρησε μὲ ἀξιοπρέπεια ὁ πατέρας καὶ εἶπε:

—Τί χάλια εἶναι αὐτὰ, θεομαίχτη;

—Τί νὰ κάνω ἀφοῦ μοῦ πήρετε τὰ ρουχα; εἶπε ἄλλῃ τὸ παιδί.

Τὸ ΔΟΥΛΙΜΕΝὸ ΚΩΝΚΩΝΤΙ

Πέρασε καιρὸς ἀπὸ τότε μὰ τὰ χέρια τοῦ Θείου μέναν πάντα κολημένα στὴν εὐλογημένη ὥρα τοῦ γεραιμοῦ του ἐνῶ τὸ κορμί πάλευε ἀκόμα μὲ τοὺς ἀφροὺς, τίς ρουφήκτες, τὰ φύκια. Ὅστοςὸ τι πόδια του μάτωναν πάνω σὲ δύσκολους τοίχους καὶ τὸ πετοὶ ζεσταίνονταν ἀπλωμένο στὸν καλοκαιριάτικο ἥλιο. Γ' αὐτὰ κρεμασμένα στοὺς δρόμους μὰ τὰ μάτια—ὦ τὰ μάτια—ἐκεῖ, σκορπισμένα μὲς στὴν μικρὴ ἐκκλησιά. Παντοῦ μπορούσες νὰ τάβρης. Στὰ πιὸ ἀναπάντεχα μέρη. Κάτω ἀπ' τὰ ράσα, πίσω ἀπ' τὸν πάγκο, μὲς στὰ συναξάρια, πάνω στὰ εἰκονίσματα, κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους. Ἐκεῖ ποὺ δὲν περιμένες μπορούσες νὰ τάβρης. Δυὸ περίεργα παιδιοῦ μάτια νὰ λάμπουν. Καὶ τὰ φοβόσουν λιγάκι. Γιατί ὅλα δὲν πηγαιναν καλά ἐκεῖ μέσα. Ὁ ἅγιος δὲν ἔκανε θαύματα καὶ ὁ κόσμος δὲν ἐρχόταν ἀπὸ μακριὰ νὰ τὸν προσκυνήσῃ. Μόνο ἡ φτωχολογία ποὺ ζοῦσε ἐκεῖ γύρω. Ἡ μητρόπολις εἶχε παράπονα δι' ἔλλειψιν ζήλου, ὁ παπᾶ Λεωνῆς φυτοζωοῦσε καὶ ὁ ἐπίτροπος... νά, τί εἶχε κάνει: Πλερώθηκε πιὸ πολὺ κερὶ παρὰ ὅσο εἶχε στείλει, κ' ἂν δὲν τὸν σκεπάζε ὁ παπᾶ Λεωνῆς...μὰ εὐτυχῶς στὴν ὥρα θυμήθηκε τὸ ἔβδομηκοντάκις ἐπὶ συγχωράτε. Ὁ ἐπίτροπος ὅμως τοῦ τὸ κράτησε κρυφὴ κακία πῶς εἶχε ἐρθεῖ σ' ἀνάγκη γὰ χρεωστῆ τὴν συχώρησή του. Πιρ' ὅλα αὐτὰ—ἴσως καὶ γι' αὐτὰ—πήρην θάρρος καὶ λέγαν συχνὰ τὰ παράπονα τους μπροστὰ στὰ περίεργα μάτια τοῦ Θείου

—Φταιμε καὶ μεῖς, ἔλεγε ὁ παπᾶ Λεωνῆς.

—Ναί, φταιμε, συμφωνοῦσε ὁ ἐπίτροπος

—Τὰ κρίματά μας, ἔλεγε ὁ παπᾶ Λεωνῆς.

Σ' αὐτὸ δὲν συμφωνοῦσε ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κηροπωλείου.

—Ἄϊ Γιώργη βόηθα καὶ τὰ λοιπὰ, τοῦ θύμιζε κλείνοντας τὸνα μίτι.

—Τὰ ἴδια λέγαν κ' οἱ ἀρχαῖοι, ἀποροῦσ ὁ παπᾶ Λεωνῆς. Σὺν Ἀθηναῖ καὶ τὰ ρέστα.

Τόσες φορές τὰ μίλησαν καὶ τόσες φορές τὰ εἶπαν, πὸν ὅταν ἀποφάσισαν πᾶ νὰ κάμουν μιὰ διόρθωση, ἡ γνώμη τους εἶχε ἀξεδιάλυτα μπερδευτεῖ κ' ἔλεγε ὁ παπᾶ Λεωνῆς:

—Ν' ἀσημώσουμε τὸν Ἅγιο γιὰ νὰ παραδειγματιστῇ ὁ λαός.

—Ἴσως μᾶς λυπηθεῖ ἡ γάση του καὶ κάνει τὸ θαῦμα, ἀπαντοῦσε ὁ ἐπίτροπος. Μὰ πρὶν τὸν ἀσημώσουν τοὺς πρόλαβε κ' ἔκανε τὸ θαῦμα του.

ΨΕΥΔΙΚΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ὁ Θάνος, εἶχε μόλις τελειώσει τὸ Γυμνάσιο. Χρόνια πᾶνω στὰ θρανία παίζαν κλωστοσκοῦφι οἱ δασκάλοι μὲ τὸ μυαλό του. Ὁ ἕνας τοῦ ἔλεγε «εἶπεν ὁ Θεὸς καὶ ἔγινεν ὁ κόσμος», ὁ ἄλλος τὸν βεβαίωνε «εἰκοσιδύο κρίκοι ὑπάρχουν ἀπ' τὸ πρῶτο κύταρο ὡς τὸν ἄνθρωπο. Λεῖπει μονο ὁ ἐνδέκατος κρίκος...». Μὲς στὸν χαμένο κρίκο προσπαθοῦσε ἀμέσως νὰ σιριμώξῃ ὁ καθηγητῆς τὸν Θεό του. Τοῦ μάθαι ἀκομα κατὰ λεπτῶς ὅλα τὰ μίση πὸν ἀποθήκευσαν γι' αὐτὸν οἱ αἰῶνες καὶ τὴν σοφὴ τέχνη τῶν ἀριθμῶν πὸν ἔλεγε πὸς ἂν δὲν ἀρπάξῃς δὲν ἔχεις. Τὸν διδάξαι πὸς ἀγκαλιαῖζονται τ' ἄνθη, πὸς πολεμοῦν τὰ μυρμηγκία, πὸς παντρεύονται τὰ στοιχεῖα καὶ γεννοῦν νερὸ καὶ ἄερα καὶ ὅλους τοὺς ἀνώμλους δρόμους τῆς φύσης μέσα ἀπ' τὰ παλῆα παραμῦθια. Βγῆκε ἀπ' τὸ σχολεῖο σοφός, μὰ δὲν ἤξερε νὰ μοιρίσῃ δυὸ γαιδάρων τάχυρα. Γάρσεσε ὅμως νὰ πιστεῦθ πὸς τὰ μωρὰ τὰ φέρνει ἡ Παναγίτσα, γιὰ τὴν ἔβλεπε μὲ τὸ χαριτωμένο βρέφος στὰ χέρια. Χρόνια εἶχαν παίζαι οἱ δασκάλοι τὸ μυαλό του κ' ἔτσι τὸ παράδωσαν στὸν κόσμο. Μὰ πρῶτα εἶπαν: Ἐμεῖς σοῦ δεῖξαμε τὸν δρόμο, ἐσὺ τώρα πρέπει μόνος νὰ μάθῃς. Κι' ἄρχισε στὴν τύχη τὴν μάθησή του. Γι' αὐτὸ ἀκορηπίστηκε παντοῦ. Γιὰ νὰ μάθῃ. Τὸ κορμὶ πῦλεσε ἔξω ἀπ' τὸ στενὸ λιμανάκι μὰ τὰ χέρια μέναι κολλημένα στὸ περβάζι τοῦ σπιτιοῦ του. Τὰ πόδια γδερνονταὶ σὲ δύσκολους τοίχους καὶ τὸ πετσι ζεσταινόταν στὸν ἥλιο, τ' αὐτὰ κρεμασμένα στοὺς δρόμους μὰ τὰ μάτια—ὦ, τὰ μάτια—μὲς στὴν μικρὴ ἐκκλησία.

Ὅχι, δὲ γύρευε ἐκεῖ τὸ Θεό του, ἐκλαίγε μόνος τοὺς ἀνθρώπους. Τὸν Θεὸ τὸν ἔβρισκε ἄλλοῦ, ὅπου λάχει. Στὰ πῶ ἀναπνέιτεχα μέση. Μὲς στὴ βουερὴ κογχῆ τῆς θαλάσσης, μὲς στὴ χαιτὴ τοῦ ἡλίου, στὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου, στὶς παρθένες φλέβες τῆς γῆς, στοὺς χλιοπατημένους δρόμους τῆς σκέψης. Καὶ τὸ σκόρπισμα αὐτὸ τοῦ Θεοῦ, τὸν γέμιζε χαρὰ καὶ λαχάρα. Γιατὶ ἔτσι μοιάζαι.

Καὶ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν. Ἀκριβῶς ὅπως λὲν τὰ γραμμένα. Αὐτὰ τὰ γραμμένα τὰ ἐξέταζε μὲ παθος παιδιοῦ. Γιατὶ ἀπὸ μέσα τους πολλῶν ἀνθρώπων παιδιὰ ζωντανεύαι. Εἶναι ἀλήθεια πὸς ποτὲ δὲν μόνιαζαι μετὰξὺ τους καὶ ὅτι ἔλεγε τὸ ἕνα τ' ἀπαρνόταν τὸ ἄλλο. Μαλλιοτραβιόντα μπροστά του. Τὰ ἔργα τους πάντα ἐνάνια στα λόγια καὶ τὰ λόγια ἐνάνια στα ἔργα. Κι' ἂν ποτὲ συμφωνοῦσαν—ἔργα καὶ λόγια—ἄλλοῖοινο τότε, σηκωνόταν μανιασμένο ἕνα πλήθος, τοὺς κυνηγοῦσε, τοὺς σκότωσε καὶ ὑπερα ὦ, θέλει σώνει καὶ καλὰ νὰ τοὺς ἀναστήσῃ. Ἐτσι χάθησαν πολλοὶ καὶ μένανε λίγοι. Ἀπ' τοὺς λίγους ὁ Θάνος ξεχώρισε

ἀμέσως τὸν ξανθὸ Ναζωραῖο. Ἦρτε μάλιστα καιρὸς ποὺ τὸν κυνηγοῦσε καταποδὺ ἀνιμαλλιάρα ἢ ψυχὴ του κι' ἢ καρδιά του ἀπλωνόταν πορφυρὸ χαλὶ νὰ πατᾷ. Αὐτὰ τᾶβλεπε ἢ παταδιὰ κι' ἠαιρόταν πὸς γογγύρα ὁ Θάνατος θὰ φορέσῃ τὸ ράσο, μὰ ὁ παπᾶ Λεωνῆς εἶχε ἄλλη σκέψη. Γιατὶ ἢ μάννα μόνο τὴν ἡσυχία τῆς καρδιάς της γύρευε, μὰ ὁ παπᾶ Λεωνῆς χαρὰ καὶ δόξα γιὰ τὸ παιδί του. Ὅσοσο ὁ Θάνατος ζητοῦσε ἀπ' τὴν Χριστὸ ἓνα θαῦμα. Τὸ ζητοῦσε μὲ τὴν πίστη ποὺ σηκώνει τὰ ὄρη, τὸ ζητοῦσε ἐνέχυρο ἀγάπης, τὸ ζητοῦσε μὲ πείσμα παιδιοῦ. Γι' αὐτὸ νήστεψε, ἀσχίτηψε, ἔκαμε ὀλονυκτίες γονατιστὸς μπροστὰ στὴν εἰκόνα, ἔδεσε τὴ ζωὴ του μὲ ταξίματα, ταίριαζε προσευχὲς καὶ ὕμνους δικῆς του.

Ἐοὺ ποὺ θεληματικὰ δοκίμασες τὸν κάματο τῆς σάρκας, λυπήσου τὴν κυρὰ Μαρῖγῶ τὴν γειτόνισσά μου ποὺ κουράζεται ὅσο δὲν παίρνει. Ἐοὺ ποὺ δόξασες τὸν πόνο τοῦ ἀνθρώπου σὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο, δὲς πόσο εἶναι βαρυπικραμένη—ἔθαψε ἄντρα κι' ἔχει ἀνήλικα παιδιά. Ἐοὺ ποὺ χαϊρόσουνα τ' ἄγρια κρῖνα καὶ καμάρωνες τὴν ξεγνοιασιά τῶν πουλιῶν, κίταξε τὰ μικράκι της—σὰν τὰ κρῖνα μέρα μὲ τὴ μέρα γλωμαίνουν, μὰ δὲν βολιάκουν σὰν τὰ πουλιὰ νὰ τραφοῦν. Ὅλα τὰ πλερώγει. Τὸ νερὸ τὸν ἀέρα, τὸν ἥλιο. Κινέται ἀπ' τὰ δῶρα σου δὲν γαίρεται δωρεαῖν. Μόνο τὸ νοῖκι της δὲ μπορεῖ νὰ πληρώσῃ. Χρωστά ἑπτὰ μῆνες κι' ὅπου καὶ νᾶται—Θέ μου φίλιζε—θὰ τὴν πεταξοῦν στοὺς δρόμους καὶ τότε ποὺ θὰ γέρουν τὰ χλωμά νὰ γλυκομαραθοῦν; Ἡ πίστη ἄς τὰ σώσῃ, ἢ μεγάλη μου, ἢ ἀπέραντη πίστη!»

Κι' ἢ πίστη του γινόταν ἀλήθεια μεγάλη. Πλήθαινε σὰν τὸν ἄιμο τῆς θαλάσσης. Τὸν γέμιζε πάγο καὶ φλόγες. Τοῦ γύριζε ἔξω τὰ μέσα κι' ἔφεγγε γυμνὴ ἢ ψυχὴ. Κι' ἢ ψυχὴ ἦταν ὅλη μάτια ποὺ φουφρόιζαν μες στὸ σκοτάδι κι' ἠδονικὰ ταιμποῦσαν τίς ἀσημένιες χορδὲς τῆς ἐκστασῆς του. Ὅσοσο ἀπ' τὰ βάθη τὸ τύμπανο τῆς καρδιάς του ἐβόα: «Ἐοὺ ποὺ φορᾷς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου στεφάνι καὶ ὑπνόνεις στὸν οὐρανοῦ τὰ νερά, Ἐοὺ ποὺ ντύνεσαι τὴν ἔνασση νύχτα καὶ ζῶνεσαι τοὺς ἀνέμους καὶ τοὺς κερανοῦς, Ἐοὺ ποὺ μιλάς μὲ τὴν φωνὴ τῆς ἀβύσσου καὶ βλέπεις μὲ τῆς λαμπυρίδας τ' ἀφεγγὸ φῶς, δῶσε 927 δίχροσα στὴν κυρὰ Μαρῖγῶ νὰ ξεφλήσῃ τὸ νοῖκι». Ἐτσι παιδευόταν στὸν δύσκολο δρόμο τῆς πίστεως καὶ παραμόνευε τὴν κυρὰ Μαρῖγῶ τὴν γειτόνισσά του. Μὰ ἐκεῖνη χωρὶς ἡλικία καὶ χρώμα σιὸ πρόσωπο, δίχως ἐλπίδα κι' ἀναπνοὴ στὴν καρδιά, ἔμπαινε, ἔβγαине, δανεϊζόταν, ἐπλέρωνε, ξενοῦρε, ξεδέριμιζε, ἐπλενε, ἄπλωνε, ἔδεσνε τὰ παιδιά της, τὰ τάιζε, τὰ μάλλωνε, ἀναστέναιζε, φώναζε, ἔβριζε κι' ὅλα ἀπ' τὰ χέρια της τὰ περίμενε καὶ τίποτε ἀπ' τὸ Θεό. Μόνο μιὰ ἐπιθυμία εἶχε: νὰ βρεθῇ μέσο νὰ πληρωθῇ τὸ νοῖκι, νὰ γλυτώσῃ κίμποσο καιρὸ ἀπ' τὴν ἔγνοια. Καὶ τὸλεγε σ' ὅλους.

Ὅσοσο ἦρτε καιρὸς νὰ γιορτάσῃ ἢ ἐκκλησίαισα τ' ὄνομα της καὶ βάρτηκε μὲ τὸ καλὸ, τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἐλπίδα. Δὲν εἶναι αὕτη ἔρα σὰν ὅλες τίς ἄλλες Κουβαλοῦν κερὶ καὶ λιβάνι, ψάλλουν τόσο ὄρατα λόγια—ἀλήθεια αὐτὰ δὲν κοσιτίζουν—καὶ ὁ καθέννας βλέπει τὸν ἄλλο μὲ καλωσύνη, τοῦ γλυκομιλάει, τοῦ χαμογελάει, μὰ πάνω ἀπ' ὅλα ἐλπίζει. Ἐλπίζει νὰ ζήσῃ ἀκόμα ἓνα χρόνο, ἐλπίζει καλλίτερες μέρες, ἐλπίζει... δὲν

ξάφρει κι' ἐλπίζει. Ἔτσι μαζεύτηκε πλήθος πολὺ ν' ἀπολάβῃ τὴ ζεστασιά τῆς ἐλπίδας. Ἀκόμα κι' οἱ ζητιάνοι ἄφησαν τὶς αὐλόπορτες καὶ τοὺς δρόμους καὶ μύσσαν τὰ σκεβρωμένα κορμιά τους νὰ ζεσταθοῦν κοντὰ στὴν ἐλπίδα. Τ' ἀναστενάγματα τοὺς νότιζαν ὅλη νύκτα τὰ τζάμια καὶ βήματα κούφια ἐκπνοῦσαν τ' ἀχολογήματα τῶν γερασμένων μαρμάρων. Θολὰ τριγύρω κεφάλια κορματίζαν μ' ἀγῶνα τὰ σκότη. Τελευταῖος ἔφτασε κι' ὁ μπακάλης—ὁ ψωμῆς δούλευε ὀκόμα—σκόλασε τὰ παραπαίδια του κι' ἤρεε. Ἡ κυρὰ Μαριγῶ ἀπ' τοὺς πρώτους καὶ μ' ὄλο τὸ τσοῦρκο. Κεφαλάκια τάσι ἀπ' τὸν φόβο τῆς ψείρας—τὰ μαλλιά εἶναι γιὰ ὄλους ἔχουν καιρὸ καὶ παραδες. Ποδαράκια σὰν τὰ νήματα—τάχανες, τὰβρισκὲς μὲς τοὺς κόμπους τὸν κόσμο. Κορμάκια φτωχά, μὰ καθαρούλια. Κι' ἡ κυρὰ Μαριγῶ ὅλη ἔγνοια, τοὺς ἔκανε νοήματα, τοὺς ἀγρίεψε μὲ τὰ μάτια, τὰ φώναζε : ψίτ, τὰ φοβέριζε : ἡ Παναγίτσα σὲ βλέπει, τοὺς μοίραζε κορμάτι κουλούρι, στάλα στάλα νερὸ ἀπὸ μιὰ μεγάλη μπουκάλα—ἔτσι εἶναι τὰ παιδιὰ, τί νὰ κάνεις ; παιδεῖα—ὡόπου τὸ μάρκος τῆς νύχτας τὰ κουβάρισε ὅλα κοντὰ τῆς.

—Νὰ μὲ τσιμπήσης, ἂν μὲ πόρη ὁ ὕπνος, λέγαν τὰ μικρὰ στὰ μεγάλα. Μο ὁ ὕπνος κλεφτάτα τὰ πήρε. Γότε σκόλασε ἡ μάννα. Ἔδεσε τὸ μπογαλάκι τῆς, ἔδεσε τὰ χέρια τῆς, ἔδεσε τὰ μάτια τῆς ἐκεῖ στὸ φῶς τῶν κερῶν ποὺ χορευτικὰ ὕμνολογοῦσαν τὸν Κύριο. Τὸ πρόσωπό τῆς δίχως ἡλικία καὶ χροῖμα, ἡ καρδιά κλειστή στὴ χαρὰ, βουβὸ τὸ στόμα. Τί νὰ πῆ ;—ὁ Καρδιογνώστης ὅλα τὰ ξέρει—καὶ τί νὰ ζητήσῃ ; Παπούτσια ; Ρούχα γιὰ τὰ παιδιὰ ; Τὸ νοῖκι ; Ξεκούραση γιὰ πάντα ἢ ἀκόμα λιγὴ ζωὴ ; Αὐτὸς ποὺ τὴν ἔστειλε στὸν κόσμο ἄς ἔχη τὴν ἔγνοια. Αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ ἄς τὰ δῇ. Νὰ τραγουδήσῃ τὴ μεγάλη Του δόξα ; Τί ἀνάγκη τὴν ἔχει ; Κι' ἔπειτα εἶναι τόσο κουρασμένη, ἄχ! τόσο! Μουδιάζει τὸ μυαλὸ ἀπ' τὸν κόματο, καντηλιάζουν τὰ μάτια, πόσο θ' ἀνδέξῃ ; Ἄχ! πόσο ; Σιγῶρα, Χριστέ. Πλαῖ τῆς ὁ Θάνατος Κόμπος στὸ λαιμὸ ἢ συμπόνια, κόμπος στὴν καρδιά ἢ λαχτᾶρα, κόμπος τὰ χέρια ἀπ' τὸ δέος.

—Προϊμένεις, Χριστέ ; βοᾷ ἡ ψυχὴ του. Τῶν θαυμάτων ἡ νύκτα λιγοψυχᾷ καὶ θὰ ἀβύσῃ, καὶ ἡ ρομφαία τῆς χάριτος δὲν ἔσκιζε ἀκόμα τῶν οὐρανῶν τὴ σιωπὴ. Ἡ γιορτάσιμη μέρα ξημερώνει ἴδια σὰν ὅλες καὶ τὰ μάτια τῆς φτωχιάς θ' ἀνικρῶσουν πάλι τὰ παλιὰ τὰ πολλὰ βάσανά τῆς. Ὁ πατέρας κι' ὁ ἐπίτροπος θὰ ντύσουν τὸ εἰκόνισμά σου μ' ἀσῆμι μὲ τὰ λεπτὰ τῶν φτωχῶν ποὺ μαζεύονται ἀλογάριαστα στὸ παγκάρι. Εἶναι τόσο πολλά, ποὺ θὰ πλερωθῇ τὸ κερί, θὰ περισσέψουν καὶ γιὰ τὴ Μητροπόλη, μὲ τὴν κυρὰ Μαριγῶ θὰ τὴν πετάξουν στοὺς δρόμους. Τὸ στέργεις ;

Ἡ ἐκκλησίτσα ἔβραζε καὶ χόγλαζε ἀπ' τὸν κόσμο. Μιὰ κοιφὴ ἄγχα εἶχε πνίξει τὶς ἀργοπότητες ὄρες καὶ μέσα τῆς ἀρμένιζαν ἄδεια κορμιά, πονεμένα κεφάλια, χέρια καὶ πόδια, ἀσπράδια ματιῶν κι' ἓνα χλιαρὸ δάκρυ τοῦ Θάνατου. Ἡ καρδιά του σιβόταν κι' ἀκτινωτὲς οἱ ἀνάσες τῶν καντηλιῶν ὄλο καὶ τὴ φλογώνουν. Τὰ εἰκονίσματα στάζουν ἰδρωτὰ καὶ τὴ σιωπὴ δὲν τὴν ξυπνᾷ οὔτε ἡ βασιεῖα τοῦ λιβανιοῦ ταραχῇ. Ὁ Θάνατος, μὲ ριγμένο πίσω κεφάλι, σηκώνει πάνω στὴν ἔκαστριμένη του ὄψη ὄλο

τὸ βάρος τῆς ἀπαντοχῆς καὶ λέει κάθε τόσο σβυσμένος: «Τὸ στέργεις. Νὰ πετάξουν τὰ ὄρφανά καὶ τὴν κουρασμένη γυναῖκα στοὺς δρόμους, κ' Ἐσένα νὰ σὲ ντύνουν μ' ἀσήμια;»

—Ὅχι! εἶπεν ὁ Καλὸς Ποιμὴν. Ὅχι! γιατί τὴν ἴδιαν ὄρα νινάχτηκε ἡ κυρὰ Μαριγῶ ἀπ' τὸν ὕπνο κ' ἀναζήτησε στὸ μπογαλάκι τῆς τὴν μπουκάλα νερὸ νὰ πλυθῆ.

—Θαῦμα! Θαῦμα!

Στὴ φωνή τῆς ἀνοιξαν μάτια, κορμιὰ στηλωθήκαν, σπόρπισε ἡ νύκτα παῖξαν οἱ πετεινοὶ προφητικὰ τὴ λαλία τους, τὰ παρὰθυρα ῥάντισαν ῥόδα καὶ κρίνα κ' ἀκόμα ἔδεινεν γονατιστὴ μὲ ψηλωμένα τὰ χέρια φωνάζει:

—Θαῦμα! Θαῦμα!

Ἐφτασε τρέχοντας ὁ ἐπίτροπος. Ὁ παπᾶ Λεωνῆς ποὺ κοιμόταν πῖσω ἀπ' τ' Ἅγια ξύπνησε μὲ τὸν ἀλαλαγμὸ τῆς καμπάνας.

—Θαῦμα! Θαῦμα!

—Τί; Τί ἔχει γίνεи;

—Βρέθηκε θησαυρὸς στὸ πονγγὶ μιᾶς φτωχιάς.

—Πόσα; πόσα; ῥωτοῦσαν οἱ ζητιάνοι μὲ γεμάτο τὸ στόμα.

—Χιλιάδες! Χιλιάδες!

—Πρέπει νὰ γίνῃ δοξολογία.

—Ναί, πρέπει.

Ἡ καμπάνα κυποῦσε ἴδια τὸ Πάσχα Ντὸν-ντὸν νιὸν νιὸν. Τὸ σχοινὶ δὲν τάφηνε ὁ Θάνος.

—Ἄς γύρευε κάτι ἄλλο ἢ εὐλογημένη.

—Ντὸν—νιὸν—νιὸν—νιὸν.

—Τί νὰ γυρέψῃ; Παράδες χρειάζοταν.

Ἄρχισε ἡ δοξολογία.

—Νά ποὺ γίνονται θαύματα στὸν κόσμο.

—Ναί, γίνονται.

«Κάποιος θὰ τῆς τᾶχῃ βάλει» εἶπε σιγὰ ὁ μπακάλης. «Ποῦ ἔχ' σουφέρο» σκέφτηκε ὁ ἐπίτροπος, μὰ δὲν τῶπε.

—Ἄς γύρευε τὸ γυρισμὸ τοῦ ἄντρα τῆς, ἔλεινολογοῦσε μιὰ χήρα.

—Ἄφου σκοτώθηκε στὸν πόλεμο.

—Ποῦ ξαίρεις... Κ' ἔπειτα ἅμα ὁ Παντοδύναμος θέλει.

Ἦσαν κ' οἱ ἀοχῆς νὰ βάλουν τὴν μύτη. Ἔτσι γιὰ τὴν τάχῃ. «Λεῖπε, τίποτε ἀπὸ κανένα;» Ἀπὸ κανένα. «Ἐχεις καμμιά ὑποψία, κυρὰ μας;» Καμμιά ὄραϊα. Τότε εἶναι θαῦμα. Καταγράφτηκε σωπὰ τὸ ποσό. Δυὸ χιλιάδες ὀκτακόσια τόσα καὶ τόσα γρόσια κ' ἡ κυρὰ Μαριγῶ μάζεψε τὰ παιδιὰ τῆς κ' ἔφυγε τρελλὴ ἀπὸ χαρὰ. Μὰ ὁ παπᾶ Λεωνῆς κ' ὁ ἐπίτροπος ἀκόμα κιντίζονται ξαφνιασμένοι. Ὁ ἀριθμὸς δὲν τοὺς ἦταν ὀλόγελα ξένος. Τὸ εἶχαν κλείσει, οἱ δυὸ τους, ἀπὸ βραδὺς στὸ παγκάρι. Κ' ἡ καμπάνα κυποῦσε... κυποῦσε... Βέβαια τὰ κάναν πάλι πλακάκια, μὰ ἀπὸ τώρα κ' ἐμπρὸς εἶδαν τὸ θαῦμα. Ἡ κυρὰ Μαριγῶ ἀσήμωσε ἀμέσως τὸ χέρι τοῦ Χριστοῦ κ' ἄφησε πάλι ἓνα νοῦκι χρέος. Ὁ κόσμος μ' ἐλπίδα κουβαλοῦσε λαμπάδες, λάδια, πρόσφορα ἀπ' τὴ στέρησή του. Ὁ ἐπίτροπος δὲν πρόφτανε νὰ στέλλῃ κερὶ καὶ ἡ Μητρόπολι νὰ μετροῦ δίσκουσ. Μόνο ὁ Θείνος δὲν ἔξαναπάτησε στὴν ἐκκλησιά. Ἠλιαζόταν ἡλιμερὶς καὶ χίζεσε τὰ μαῦρα γυ-

ράκια πού νέμονται τὸν γαλανὸ οὐρανὸ. Πρώτη ἡ κυρὰ Μαριγὼ τοῦ τῶπε:
'Ακαμάτη!

—Γιατί, κυρὰ Μαριγὼ μου;

—Νά. Γίποτε. Καλὴ ὥρα του πού ἔχει πατρογονικὸ τσιφλίκι—καὶ ἔννοοῦσε τὶς ἀπολαβὲς τῆς ἐκκλησίας—ὄχι σὰν καὶ μένα τὴν φτωχεῖα πού ἔνα ποτήρι νερὸ θὰ τὸ δουλέψω. Θαῦμα σοῦ λέει ὁ ἄλλος, μὰ τί νὰ σοῦ κάνουν 28 ψαρόλιρες; Τόσα στὸ νοῖκι, τόσα παπούτσια, τόσα γιὰ ν' ἀσπώσω τοῦ Χριστοῦ τὰ χέρια—μεγάλῃ ἢ χάρι Του, δοξάζω Τον κι' εὐχαριστῶ Του—ἀλλὰ δὲν δοκίμισε τί θὰ πῆ ν' ἀναστήσῃ παιδιά. Καλὴ ὥρα του λοιπὸν ποῦχει πατρογονικὸ τσιφλίκι—κι' ἔννοοῦσε τὶς ἀπολαβὲς τῆς ἐκκλησίας, πού τὸ κάτω-κάτω σ' αὐτὴν τὶς χρωστοῦσαν—καὶ μπορεῖ νὰ νὰ λιάζεταί ξενόιαστος σὰν τὸν Θάνο τοῦ Παπαλεωνῆ.

Δεύτερος ὁ πατέρας τὸν εἶπε ἀκαμάτη.

—Τί κάθεσαι ὅλη μέρα, μπρέ, καὶ δὲν ἔρχεσαι νὰ μοῦ δώσης καὶ μένα τοῦ γέρου ἕνα χέρι; Δὲν ἔχεις ἀρκετὴ πίστι, λές; Προφάσεις. Χραινίζεται πίστις γιὰ νὰ ψάλλῃς;

—Καὶ βέβαια καὶ χρειάζεται.

—Σοῦ τὸ εἶπα τόσες φορές, ζωντόβολο, μὲ τὴν προσευχὴ ἔρχεται ἡ πίστις.

—"Ἐλα τώρα, πατέρα, θ' ἀρχίσουμε πάλι τὴν ἱστορία τῆς κότας καὶ τ' αὐγοῦ, ποῖο πλάστηκε πρῶτα; αὐθαδίασε ὁ γυιός.

Τότε ξεσκεπάστηκεν ὁ πατέρας.

—Θαρρεῖς πὼς δὲν τὸ ξαίρω; Ἐσὺ εἶσαι ποῦκλεψες τὸ παγκάρη γιὰ νὰ ἐλεήσῃς τὴν κυρὰ Μαριγὼ.

Κόκκαλο ὁ Θάνος.

—«... μόνον συχώρα τ' ἄπλυτα τοῦ κηροπαιλίου καὶ δὲν τόλμησε νὰ σὲ μαρτυρήσῃ ὁ ἐπίτροπος. Ἄς μὴν τοῦχα κάνει καλὸ τότε καὶ βλέπαμε. Ἄλλὰ σωτὰ τὸ λένε, κάνε το καὶ οἴξε το στὸ γυαλό. Μὰς βρέθηκε τώρα καὶ ἄς μὰς τὸ κτυπᾷ κάθε ὥρα. Κι' ἔπειτα... ποῖος σοῦ εἶπε, ἀθεόφοβε, πὼς δὲν σὲ φώτισε ὁ Σωτήρας; Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μακελλάρης, εἶναι κελλάρης καὶ ἀδηλοὶ αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου. Ποῦ ξαίρεις ἐσὺ, σκόληξ, ἀπὸ ποιοῦς δρόμους θέλει νὰ σὲ πάει; Κι' ἂν δὲν σ' ἔκανε ὄργανο στὸ θέλημά του Ἐκεῖνος!» καὶ ἔδειξε μὲ τὸ δάκτυλο τὸν οὐρανὸ. Καὶ τὸ παιδί πού μ' ἐλπίδα κύταξε ψηλά, ἀντίκρουσε πάλι τὰ μαῦρα φτερὰ τῶν πουλιῶν. «Ὅτι κι' ἂν πῆ ὁ πατέρας», σκεφτόταν, «ἔχει δίκαιο, ἀλλὰ ἡ κυρὰ Μαριγὼ γιατί τᾶχει μαζί μου; Νά τηνε πάλι χλωμὴ, κουρασμένη, βιαστικὴ Σηκώνει ἕνα μπόγο, σέρνει ἕνα παιδί. Θὰ σταθῆ πάλι νὰ με βρῆσῃ.»

Στάθηκε.

—'Ακαμάτη!

—Γιατί, κυρὰ Μαριγὼ μου;

—Τί φτισχνεὺς κοιζᾷ κορμί;

—"Ἄν θέλω κατεβάξω ζωντανὸ ἕνα γεράκι ἀπ' τὰ νέφη.

Δὲν τ' ἀντιμιλᾷ ἡ γυναίκα. Τραβᾷ σκυφτὴ τὸν δρόμο της. Σαίρει. Τῶν τρελλῶν ἡ ἀπάντηση εἶναι ἡ σιωπὴ. Μὰ ὁ Θάνος τρελλὸς δὲν εἶναι. Θέλει μόνον νὰ δοκιμάσῃ τὴν δυνάμη του.

—Γότε νὰ πιάσῃ δουλειά, τοῦ λέει ὁ πατέρας.

—Νὰ πιάσω.

—Μίλησα στὸν ἐπίτροπο. Δέχεται νὰ σὲ πάρῃ στὸ κηροπωλεῖο.

—Ἐκεῖ δὲν δουλεύω.

—Γιατί;

—Τί χρειάζεται νὰ φτιάχνῃ κεριά; Τὴν ἡμέρα φέγγει ὁ ἥλιος. Τὴ νύκτα ἔχουμε ἠλεκτρικά. Νὰ πῆς γιὰ τοὺς ἀγίους; Τί τὰ θέλουν; Γι' αὐτοὺς ἀνάβει ὁ οὐρανὸς μύρια ἀστράκια, φέγγουν τὴ νύκτα οἱ λαμπυρίδες καὶ τὴν αὐγὴ πάνω σ' ἄνθη οἱ δροσοσιάλες.

—Σὲ καλὸ σου, παιδί μου (κι' ἀμέσως πολὺ θυμωμένος) Θεομπαικτη, γιὰ τὸ κερὶ θὰ δουλέψῃς ἢ γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου;

—Ἀχρηστη δουλειὰ τὴν θέλω;

—Σὰν σοῦ φέρνει κέρδος....

—Τὸ κέρδος δὲν φτάνει.

ΤΟ ΠΑΙΧΙΔΙ

Κι' οἱ μέρες του περνοῦν σὰν τὸ στακτὶ νῆμα. Ἰδιες, μονόχρωμες, ἄδειες, ἀργές. Δὲν τὸν νοιάζει πιά γιὰ τὴν κυρὰ Μαριγῶ καὶ τὰ πολλὰ θάσάνα της. Ὅλος ὁ κόσμος ἔχει βάσανα. Κι' ὁ πατέρας τὸ λέγει: «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε». Δὲν τὸν νοιάζει οὔτε γιὰ τὸ θάψμα. Ἄν ἔχει γίνῃ καὶ πῶς ἔχει γίνῃ, ἂν εἶναι αὐτὸς ὁ Θάνατος ποὺ τόκανε ἢ ἂν ἔγινε ὄργανο στὸ θέλημα Ἐκείνου. Δὲν τὸν νοιάζει γιὰ τίποτε. Εἶναι σὰν τὸ κουγγί, ὅποιου παίζει ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του πάνω σ' ἓνα χαρτί καὶ τὰ κἀνει. Σὰν τὴ ζωὴ ἐκείνου ποὺ βάζει τὴ χαρὰ του σ' ἓνα πλάσμα καὶ τοῦ κερθαίνει. Σὰν τὸ θέατρο, ἀφοῦ φύγει ὁ κόσμος, οἱ μουσικὲς καὶ σβύσουν ὅλα τὰ φῶτα. Ἔτσι εἶναι. Στὸ κάθε του βῆμα χάσκει ἓνα κενό, στὴν κάθε φωνή του ἀντιβοᾷ φοβισμένο. Γι' αὐτὸ ἔλαψε νὰ μιλά καὶ νὰ ψάλλῃ. Μὰ ἡ φύση δὲν ἀγαπᾷ τ' ἄδεια μέρη καὶ βιάζεται ὅπως—ὅπως νὰ τὰ γεμίσῃ. Μὲ ἄνθη, σκουπίδια, ἀνέμους, βροντές. Ἔτσι ἀπὸ τότε μέσα τοῦ Θάνατος πλάστηκε μιὰ μικροὺλικὴ σκέψῃ. Δὲν τὸν ἀφήνει πλέον. Ὅπου κι' ἂν πλῆ, ἂν σταθῇ, ἂν καθίσῃ, ὅταν τρέχῃ, σὰν κοιμᾶται, ναὶ καὶ σὸν ὕπνο του ἀκόμα, βλέπει τὸ σουβλερὸ, πεισματικὸ προσωπάκι της. Τόσο τὸ συνήθισε, πού, ἂν καμμιά φορὰ τὸ χάσει, τ' ἀναζητᾷ, τὸ βρῖσκει καὶ ἐπὶ στήναι μπροστά του τὸ σουβλερὸ πεισματικὸ προσωπάκι της.

—Τί σκέψῃ ἔχεις παιδί μου, ἀνησυχῶσε ἡ μάννα, καὶ σὲ τυραννᾷ;

«Δὲν μὲ τυραννᾷ πιά, τὴ συνήθισα, στὴν ἀρχὴ ὁμως...» σκεπτόταν ὁ Θάνατος, μὰ δὲν ἔλεγε τίποτε. Κύταζε τὴ μάννα του μ' ἓνα σουβλερὸ πεισματικὸ πρόσωπο, ἴδιο ἔκεινο τῆς σκέψῃς του. Εἶχε πάθει σὰν τ' ἀνθρώπουνα ποὺ ζοῦν χρόνια μαζί κι' ὁ καθένας παίρνει κάτι ἀπ' τὴν ὄψῃ τοῦ ἄλλου. Ὁ πατέρας δὲν τοῦ μιλά πιά γιὰ δουλειές καὶ ψαλμοδιές—τόσες φορὲς τᾶχει πει! κουνᾷ τὸ κεφάλι καὶ λέγει: Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε. Μόνο ἢ κυρὰ Μαριγῶ καὶ τὰ παιδιὰ της, τώρα τελευταῖα, τὸν κατατρέχουν.

—Πότε πιά θὰ κατεβάσῃς ζωντανὸ τὸ γεράκι;

—Ὅπου καὶ νᾶναι, ὅπου καὶ νᾶναι.

Τόσες φορὲς τὸ εἶπε, πού μιὰ μέρα γιὰ παιχίδι, βάρθηκε νὰ τὸ κἀνῃ. Ἐπειτὰ βρῆκε γοῦστο. Ἐκρυβε στὸν κόρφο του ἓνα καρβελάκι ψωμί κι'

ένα κομματάκι ὦμό κρέας καὶ δρόμο. Θόλο-θόλο ἀπ' τὴν ἐκκλήσιά κι' ἐ-
πειτα κορνίζα-κορνίζα. Τὸ γυμνό του πόδι ἄδραχνε τὴν ρουσιά καὶ γόπ!
νάσου τὸν στὸ περβάξι. Τὰ γόνατα γδαρμένα στοὺς τοίχους στάζαν αἷμα,
ἦναι σφιξιμο καρδιάς κι' ὡς πού νὰ κλείσης τὸ μάτι, χανόταν μὲς τὸ
μπαλκονάκι τῆς κωμπάνας. Κάθε φορὰ τὴν κουτουλοῦσε κι' αὐτὴ τὸν καλωσ-
οῦρε μὲ τὴν βαθεῖά φωνή της.

— Ἀάα, νάτουν τούν ντό!

Στάκουμά της οἱ γυναικοῦλες τρομάζαν. «Μήπως δὲν εὐχαριστήσα
με ἄρκετὰ τὸν Ἅγιό μας γιὰ τὸ θαῦμα του καὶ βογγᾶ ἡ καμπάνα;»
Ἦρέχαν ν' ἀνάψουν κεράκια καὶ μ' ἓνα πενταράκι στὴ φουχτα τοῦ παπᾶ
Λεωνῆ κάναν καὶ καμμιά παρακλήση. Ποῦ νὰ ξέρουν τί γινόταν ἐκεῖ πάνω:

(ἀκολουθεῖ)

ΜΑΡΙΚΑ ΡΟΥΣΙΑ

ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ

ΑΓΑΠΗ ΣΕ ΦΕΓΓΑΡΟΒΡΑΔΙΑ

Σκορπάει τὸ φεγγαρόφωτο τὰ χάδια του ὅλο χάρη
κι' ἂν ζεῖ κανεὶς στιγμές χαρᾶς, κι' ἂν πόνου στιγμές ζεῖ,
μᾶν στὴν ἀγάπη πιά γλυκό κι' ἐράσμιο τὸ φεγγάρι
κι' ἀξίζει τότες ὅλες του τίς ἐμορφιές μαζί.

Κλειοῦν ἡ δειλὴ ἐκμυστήρευση, στὸ φεγγαρομεθύσι,
καὶ τῆς ἀγάπης οἱ βουβές στιγμές κάτι βαθύ,
κι' ὄση σ' αὐτές ἀνθεὶ χαρὰ λές κλάστηκε νὰ ζήσει
πέρ' ἀπ' τὸν πόνου ποῦζησες ἢ κείνον π' ἀκλουθεῖ.

Κι' ἂν εἶναι πόνος πότερο ἢ λιγόζωη ζωὴ μας,
μᾶν μιὰ στιγμὴ τῆς κάποι' εὐτυχία πού βολεῖ
νᾶν σὰν αἰωνιότητα. Κι' ἀξίζει μιὰ στιγμὴ μας
κι' ἀπ' τὴ ζωὴν ὀλάκερη, σι' ἀλήθεια, πὸ πολὺ.

Λές πρὶ δὲ ζοῦσες, κι' ἡ ζωὴ μαζί της ἀρχινάει.
Μιὰ τέτοια κι' ἡ ἀγάπη μας στὴ φεγγαροβραδιά.
Κράτα, στοργὴ τ' Ἀθάνατου, σι' ἀθάνατα ὅλα πλάι
τίς τέτοιες στιγμές ποῦζησε σὰ σ' ὄνειρο ἡ καρδιά.

ΣΚΟΡΠΙΑ ΚΟΜΜΑΤΙΑ

Μὲ στάλες ραίνεις δάκρου, μὲς στ' ἄπειρο σὰν πᾶς,
τίς σκέψεις μας π' ἀγαλινὰ πρὸς τὰ ψηλ' ἄρμενίσαν,
καὶ σὰ φραγμοὺς ἀπόνετα μπροστά σ' αὐτές σκορπᾶς
κάποια κομμάτι' ἀπ' τὰ παλιά τὰ χρόνια μας πού σβύσαν.

Κι' ἔτσι δετὸ σ' αὐτὰ κρατᾶς, ἄλλοι, τὸ στοχασμό,
σὰ νᾶσουνα λές Μήδεια, πού στοῦ γιαλοῦ τὰ πλάτια
μπρὸς στὸν Αἰήτη σκόρπαγε, γιὰ τραγικὸ φραγμό,
χωρὶς συμπόνια τ' ἀτυχου τ' Ἀψύρτου τὰ κομμάτια.

ΝΥΧΤΕΣ ΔΕΟΥΣ

"Ας περάσει κι' αυτή ή νύχτα με τό δέος της.

"Ας περάσει.

Μεσονύχτι. "Ωσπου να φέξει είν' έξη ώρες,
καθεμιά στην άγωνία της βουτηγμένη.
Και τὰ τέταρτα άργοκύλητα και κείνα,
λές και πάγωσαν οι δείχτες στο ρολόι,
άπό φόβο κι' άπό φρίκη κι' άγωνία.

Μή βροντήξουνε την πόρτα μέσ' στη νύχτα :...
Και στη σκέψη κοπανάει ή καρδιά τό στήθος
σάν τό βρόντο που είναι φόβος ν' άκουστεί,
μήν προβάλλουνε άνθρωποι άγνωστοι μπροστά της
και γυρέψουνε άπ' τη ρίζα να την κόψουν,
για να πουν πως κάτι έπράξαν, πως δέν πήγε
στα χαμένα έτούτη ή μέρα μέσ' τη ζωή τους.

"Η γυναίκα κρεμασμένο άπό τό στήθος της
θα κρατάει τό βρέφος μόλις ξυπνημένο.
Και με πόνο, κρεμασμένο άπό τὰ χείλη της,
και με βλέμμα ξαφνικό και παγωμένο,
και με πόδι που θα στέκει σαν παράλυτο,
τό κακό δε θα μπορέσει να έμποδίσει.
Μοναχά σα θα σηκώσουνε τον άντρα της,
και τον πάρουνε, ζωπίσω του θα τρέξει
και στη νύχτα τη βαθεία θα ξεφωνίσει.

Μά του κάκου. "Ολα μάταια, κι' όλα τέλειωσαν.
Και δέν έχει άλλο άπομείνει,
άπό έν' άσπρο, σαν αύγό περιστεριού,
με μιá βούλα μαύρη στρόγγυλη στη μέση,
που είναι του άντρα της τό μάτι, και κυλά
άπ' τον κόρφο της στο μέτωπο του βρέφους.
Και μιá κλαίει και μιá πικρά χαμογελά
τό άσπρο μάτι με τη μαύρη του τη βούλα,
σα να θέλει να της πει αντίο για πάντα
και μαζί κάποιο κουράγιο να της δώσει....

"Ω άς περάσει κι' αυτή ή νύχτα με τό δέος της.

"Ας περάσει. Θεέ μου, κάνε να περάσει
μιá ώρα αρχήτερα, να φέξει, και τό φως
την άγριάδα της ψυχής να γαληνέψει,
τό τυράγνημα της σκέψης να κοιμίσει,
και τό φόβο, άπ' την άτέλειωτη αυτή νύχτα,
μέσ' στο ζέσταμα του ήλιου να σκορπίσει.

ΧΑΪΔΑΡΙ

Κι' ἄλλον ἀπόψε ἐπήρανε...

Ἐπ' τοῦ κελλιῦ τὸ στρόγγυλο καὶ σκοτεινὸ φεγγίτη
ἓνα ὄνομα φωνάξανε. Κι' εἶτανε τὸνομά του.

Κι' ἀντήχησε σὰ σάλπιγγα θανάτου.

Κάτι πῆγε νὰ πεῖ σὲ μᾶς, πού δὲν ἀκούστηκε,
πνιγμένο σὲ παράλυτο λαρύγγι.

Μονάχα ἀκούστηκε ἓνα σούρσιμο — τὸ βῆμα του,
καὶ τὰ κλειδιά τοῦ δεσμοφύλακα στὴν πόρτα.

Κι' ἡ νύχτα ἐκύλησε βαριά στὴ θύμησή του,
στ' ὄραμα ἑνὸς ἀνθρώπου πού σωριάζεται

μπροστά στὶς κάνες τοῦ ἐχτελεστικοῦ.

Καὶ μέσα στ' ὄραμα, ἡ μορφή τοῦ ἀνθρώπου
εἶταν ὀλόϊδια τοῦ ἑαυτοῦ μᾶς ἢ μορφή.

*Ἔτσι περνᾶν οἱ νύχτες στὸ Χαϊδάρι.

Καὶ τὴν ἡμέρα μᾶς ξεσκίζουν τὴν ψυχὴ

οἱ ἄγριες κραυγὲς κορμιῶν πού τοὺς ἀρμούς τους

τοὺς ξεκλειδώνει τὸ μαστίγωμα καὶ στάζουν

αἷμα ἀπὸ μέσα κι' ὄξω — τὸ αἷμα τῆς ζωῆς τους.

Κι' ἔπειτα ἔρχεται τὸ δίλημμα. Σὰν πὼς

θέ' νὰ μᾶς πάρουνε τὴ ζωὴ τοῦ καθενός ;

Τάχα μὲ τὸ μαρτύριο τῆς ἡμέρας,

ἢ μὲ τὸ κάλεσμα στῆς νύχτας τῆ σιωπῆ ;

Κι' ἔπειτα ἔρχεται μιὰ ἀδύνατη,

ξεμάλιαρη, κουρελιασμένη ἐλπίδα,

πού μ' ἓνα βλέμμα τρομαγμένο καὶ μὲ βῆμα

πού παραπαῖει, σιμώνει κατὰ μᾶς

καὶ μὲ φωνὴ σβυστή, πού μόλις τὴν ἀκούς,

μᾶς ψιθυρίζει μέσ' τ' αὐτί : «Μπορεῖ

καὶ νὰ γλυτώσετε τὴ ζωὴ σας... Ποιὸς τὸ ξαίρει;»

Χριστούγεννα 1943

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΟΞΑΣ

Γερμανικὲς φυλακὲς Χαϊδαριοῦ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΩΝ ΙΑΤΡΩΝ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΙΗ' αιώνας : Καί κατά τόν ΙΗ' αἰώνα ἐξακολουθοῦν οἱ ἱατροὶ ἢ ἱατροφιλόσοφοι νά συμβάλλουν στήν γενική πνευματική κίνηση τοῦ ἔθνους. Ἀπό αὐτοῦς κυριώτερος εἶναι: ὁ *Ἀντώνιος Κοραΐης* ἀπό τήν Χίο, τόν ὁποῖον ὁ Ἄδ. Κοραΐης σέ μερικά του γράμματα τόν ἀναφέρει μὲ σεβασμό. Ὁ Ἄντ. Κοραΐης σπούδασε ἱατρική καί φιλοσοφία στήν Ρώμη καί ἀργότερα πῆγε στήν Ἀγγλία καί Γαλλία γιά ἐδρότερες σπουδές. Ἀπό τό ὅλο του ἔργο τά πιό κολά του ποιήματα εἶναι τὰ ἐξῆς: μιὰ ὠδή στόν Γάλλο καγκελάριο Dagesau, ἕνα ἀνακρεόντειο στήν γυναῖκα τοῦ Dagesau καί μιὰ πινδαρική ὠδή, στόν Ἰωάννη Παῦλο τόν Βιγνόσιο. Γιά τήν πινδαρική αὐτή ὠδή πού ἀποτελεῖται ἀπό 12 δωδεκάστιχες στροφές εἶχε πολὺ θαυμασθεῖ ἀπό πολλοὺς μὰ καί πολὺ κατακριθεῖ. Ὅσο ὅσο πρέπει νά ἀναφέρουμε πῶς ἡ ποιητική του παραγωγή ὑπῆρξε πολὺ κατώτερη ἀπὸ τή σοφία του.

Ὁ *Ἰωάννης Ρίζος* ἢ *Μανές* ἀπὸ τήν Κωνσταντινούπολη, σπούδασε ἱατρική καί φιλοσοφία στό Πατάβιο καί σέ ἄλλα πανεπιστήμια. Μετά τό τέλος τῶν σπουδῶν του γύρισε στήν ἰδιαιτέρη του πατρίδα, ὅπου ἐξάσκησε μὲ ἐπιτυχία τό ἱατρικό ἐπάγγελμα, ἀποχτιῶντας γνωριμίες καί ἐκτίμηση ὅπως φαίνεται ἀπό μερικές πληροφορίες καί ἀφιερῶσεις ἐπισήμων προσώπων τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Μανές ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς πιό σημαντικούς προδρόμους τῆς φαναριώτικης ποιητικῆς σχολῆς. Ἀπὸ τό ἔργο του ὅμως, ἐχτός ἀπὸ μερικές ἐπιστολές φιλολογικοῦ περιεχομένου, ἔχει διασωθεῖ μόνο ἡ «Στοιχειομαχία», μιὰ ἐξήγηση τοῦ κατακλυσμοῦ κατὰ τήν Παλαιά Διαθήκη, γραμμένη σέ 200 ἑφτασύλλαβους ὁμοιοκαταληχτικούς στίχους καί σέ γλώσσα μιχτή ἀπὸ λαϊκὰ καί ἀρχαίζοντα στοιχεία.

Μιὰ ἄλλη ομάδα ἱατρῶν πού εἶχαν συμβάλει στήν πνευματική κίνηση τῆς Νέας Ἑλλάδας ἦταν αὐτοὶ πού ζήσαν στίς παραδουνάβειες χῶρες. Ὁ *Δημήτριος Προκοπίου* ἢ *Πάμπαιρις* πού γεννήθηκε στήν Μοσχόπολη καί σπούδασε τήν ἱατρική στό Πατάβιο ἦταν ἕνας ἀπὸ αὐτοῦς. Στήν Μολδοβλαχία δούλεψε ὡς ἱατρός στήν αὐλή τοῦ ἡγεμόνα Νικολάου, ἀναλαμβάνοντας συγχρόνως τήν ἐκπαίδευση τοῦ Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου. Ἀπὸ τὰ ἔργα του ἀναφέρουμε τὰ «ἔπη εἰς τήν ἑσπίδα Ἡρακλέους τοῦ Ἡσιόδου» κ.λ.π. Ὁμοίως καί ὁ *Ματθεοῦς Ἠλιάδης*, πού γεννήθηκε στήν Μακεδονία καί σπούδασε ἱατρική στό Πατάβιο καί τή Βοωνία, ἔζησε στίς παραδουνάβειες χῶρες. Ἐγραψε ἀρκετά ἐπιγράμματα ὡς τὸ «εἰς τὸν μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας Νεόφυτον τὸν Κρήτα», τὸ «πρὸς τὸν δεσπότην Χριστόν» καί ἄλλα. Τὸ ἴδιο καί ὁ *Μιχαὴλ Παπαγεωργίου* ἀπὸ τήν Μακεδονία ἔζησε στίς παραδουνάβειες χῶρες καί πρὸ παντός στή Βιέννη,

δπου δίδαξε τὰ ἑλληνικά γράμματα. Ὁ Παπαγεωργίου σπούδασε φιλοσοφία καὶ ἰατρικὴ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βιέννης. Ἐγράψε ἔπη, ηρωελεγεῖα, ρητορικοὺς λόγους καὶ ἄλλα. Τέλος ἕνας ἄλλος Μακεδόνας τοῦ 18' αἰῶν. πού ἐξῆσε στὶς παραδουνάβειες χώρες καὶ προπαντὸς στὸ Βουκουρέστι ἦταν ὁ *Δημήτριος Καρακάσης*. Ὁ Καρακάσης σπούδασε ἰατρικὴ καὶ φιλοσοφία στὸ πανεπιστήμιο τῆς Χάλλης καὶ ἐξάσκησε τὸ ἰατρικὸ ἐπάγγελμα στὴν ἰδιαιτέρη του πατρίδα καὶ ἀργότερα στὸ Βουκουρέστι. Ἐχτός ἀπὸ τὸ «Περὶ φλεβοτομίας» ἔργο του ἔγγραψε καὶ συλλογὴ ποιημάτων, ἀφιερωμένη στὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρο Μουρούζη, πού περιεῖχε ἐπιγράμματα, εἰδύλλια κ.λπ.

Τέλος καὶ ἄλλοι ἰατροὶ τὸν αἰῶνα αὐτὸ εἶχαν συμβάλει λίγο—πολὺ στὴν γενικὴ πνευματικὴ ἀνάπτυξη. Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν: ὁ *Ἀναστάσιος Περδικάρης*, συγγενὴς τοῦ ἱατροφιλοσόφου Λικίνιου, πού ἔγγραψε «Μυθικὸν εἰς ἀπλὴν φράσιν», «Ἀποφθέγματα» κ.λπ. Ὁ *Ἰωάννης Κουτινῆς* ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο, πού σπούδασε τὴν ἰατρικὴν στὸ Πατάβιο. Ὁ *Θωμᾶς Μανδακίσης*, πού γεννήθηκε στὴν Καστορία καὶ σπούδασε τὴν ἰατρικὴν στὸ πανεπιστήμιο τῆς Λειψίας. Ἐγράψε ἐχτός ἀπὸ ἄλλα ἔργα καὶ ποιήματα. Ὁ *Πολυχρόνιος Θραξ* πού γεννήθηκε στὴ Θράκη καὶ σπούδασε φιλοσοφία καὶ ἰατρικὴ στὸ πανεπιστήμιο τῆς Λειψίας. Ἐχτός ἀπὸ μερικὲς ἐπιστημονικὲς ἐργασίαις ἔγγραψε καὶ ποιήματα. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καὶ τὸ «ὑπὲρ Γαληνοῦ ἢ κατὰ Βεσαλίου». Ὁ *Ἄγγελος Τσουλάτης*, πού γεννήθηκε στὸ Λιζούρι καὶ σπούδασε φιλοσοφία, μαθηματικὰ καὶ ἰατρικὴν στὸ Πατάβιο. Ἐχτός τῶν ἰατρικῶν του μελετῶν ἔγγραψε καὶ διάφορες ᾠδές. Ὁ *Ἰωάννης Φραγκίσκος Τσουλάτης*, γιὸς τοῦ Ἄγγελου, πού ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους ἐπιστήμονες ἰατροὺς τοῦ καιροῦ του. Ἐχτός ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν του ἐργασία ἔγγραψε καὶ ποιήματα ὡς καὶ μεταφράσεις ἀπὸ τὸν Κάτουλο. Ὁ *Κωνσταντῖνος Μιχαῆλ* ἀπὸ τὴν Καστορία, πού σπούδασε στὴν Γερμανία φιλοσοφία καὶ ἰατρικὴν. Ἐχτός ἀπὸ τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἰατρικῆς» καὶ μερικὰ ἄλλα ἰατρικὰ ἔργα ἔγγραψε καὶ ἐπίγραμμα γιὰ τὸν Θωμᾶ τὸν Σιασιστέα.

10' αἰῶνας: Στὸ τέλος τοῦ 18' καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 19' αἰῶνα ὁ ἑλληνικὸς ἰατρικὸς κόσμος ἔδωσε μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες νεοελληνικὲς φυσιογνωμίας, τὸν *Ἀδαμάντιο Κοραῆ*. Πλαίσιον αὐτοῦ καὶ ἄλλα ὀνόματα ἰατρῶν, πού συμβάλανε σημαντικὰ στὴν νεοελληνικὴ πρόοδο, ὑπάρχουν, ἀλλὰ αὐτὸς μὲ τὸν Σολωμὸ ἀποτελέσαν σταθμὸν. Ὁ Ἀδαμ. Κοραῆς (1748—1833) κατάγεται ἀπὸ τὴν Χίον. Μετὰ ἀπὸ λιγὸ χρόνον μὲ τὸ ἐμπόριον ἀπασχόληση σπούδασε τὴν ἰατρικὴν στὸ Μομπελιέ καὶ μετὰ ἐξῆσε στὸ Παρίσι, ἔχοντας τὴν εὐκαιρίαν νὰ ζῆσει τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, πρᾶγμα πού τὸν ἔκαμε περισσότερο νὰ δουλέψει γιὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους. Ὁ Κοραῆς, βέβαια, δὲν ἔδωσε στὴν νεοελληνικὴ λογοτεχνία ἔργα μὲ τὴν στενὴν λογοτεχνικὴ ἔννοιαν. Ὡστόσο, οἱ ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν γλῶσσαν ἐπηρεάσαν σημαντικὰ τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν. Καὶ ἡ γενικὴ του ἠθικὴ φυσιογνωμία εἶχε ἐπιδράσει πολὺ πᾶνω στοὺς πνευματικοὺς Νεοέλληνας.

Σημαντικό επίσης είναι πώς ο Κοραΐς είχε συμβάλει περισσότερο από κάθε άλλο Νεοέλληνα στο φιλελληνικό ρεύμα της Εύρώπης. Ἄλλὰ καὶ γενικῶς ὠφέλησε τὰ γράμματα μὲ τὶς ἐκδόσεις ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων μὲ σχετικὰ σχόλια, πού θαυμαστήκαν ἀπὸ τοὺς σύγχρονους τοῦ ξένου ἐπιστήμονος καὶ πού ἐξακολουθοῦν καὶ ἀπὸ τοὺς σημερινούς νὰ θαυμάζονται.

Ἄλλος ἰατρός τοῦ τέλους τοῦ 18^{ου} αἰῶνα καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19^{ου} ἦταν καὶ ὁ **Ἰωάννης Βηλαρᾶς** (1770—1823). Ὁ Βηλαρᾶς γεννήθηκε στὰ Ἰωάννινα. Σπούδασε τὴν ἰατρικὴν στὸ Πατάβιο καὶ ἐξάσκησε τὸ ἰατρικὸ ἐπάγγελμα στὴν πατρικὴ του γῆ ὡς ἰδιαίτερος ἰατρός τοῦ Βελῆ Πασᾶ, γιοῦ τοῦ ὀνομαστοῦ τυράννου Ἀλῆ Πασᾶ. Κανένας δὲ μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ τὴ ζωντανὴ νεωτεριστικὴ τάση τοῦ Βηλαρᾶ στὴν ἰατρικὴ. Πρῶτος ἀναγράφει στὶς φαρμακευτικὲς φιάλες ἑλληνικὰ τὶς ὀνομασίαι τῶν φαρμάκων, πρῶτος ἀναγράφει ἑλληνικὰ τὶς ἰατρικὲς συνταγές. Ἡ γνώση του ἐχτείνεται καὶ πρὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν. Ἀναγκασμένος νὰ κάμνει καὶ τὸν φαρμακοποιὸ καὶ τὸν βοτανολόγο ἐξελίχθηκε πολὺ γρήγορα σ' ἓνα ἔμπειρο βοτανολόγο καὶ φαρμακοποιό. Ἐχτὸς ἀπὸ τὴν καθαρῶς ἐπιστημονικὴν του αὐτὴ δρᾶση ὁ Βηλαρᾶς ἔδειξε καὶ φιλολογικὴ καὶ λογοτεχνικὴ καὶ πατριωτικὴ ἀκόμα δρᾶση. Ἐραστής τῶν κλασσικῶν σπουδῶν μετέφρασε στὴ δημοτικὴ τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνος, τὸ δεύτερο βιβλίον τοῦ Θουκυδίδου καὶ τὴν ψευδομηρικὴν Βατραχομομαχίαν. Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα του, τὶς ἑλληνικὲς συνήθειαι καὶ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, τὸν ὤθησαν νὰ καταγράψει χίλιες-δυὸ λαϊκὲς συνήθειαι, ἀπὸ τὰ φαγητὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς τὰ λαϊκὰ μέτρα βάρους, συμβάλλοντας ἔτσι κατὰ πολὺ στὴν ἑλληνικὴν λισσογραφικὴ ἐπιστήμη. Ἄλλὰ καὶ σὰν ποιητὴς ἔχει ἀναδειχθεῖ ὁ Βηλαρᾶς καὶ πρὸ παντὸς σὰν εὐχάριστος σατιρικός. Ἀρκετὰ τοῦ σατιρικά, καὶ αὐτὰ ἀκόμα τὰ λίγα του λυρικά, δείχνουν τὴν ποιητικὴν του ἰδιοφυΐαν. Ἄλλὰ καὶ μόνον πὼς ὅτι ἔγραψε, τὸ ἔγραψε σὲ μιὰ γνήσια δημοτικὴν, δίχως ὑπερβασίαις ἢ ἄλογες ὑποχωρήσεις, δείχνει τὸ πόσον ξυπνημένο μυαλὸ καὶ πόσον ποιητὴς ἦταν.

Σύγχρονος τοῦ Βηλαρᾶ ἦταν καὶ ἓνας ἄλλος ἰατρός, πού ἔδρασε στὶς παραδουνάβειαι χώρες, ὁ **Ἀθανάσιος Χριστόπουλος** (1772—1847). Ὁ Χριστόπουλος ἦταν Μακεδόνας καὶ σπούδασε τὴν ἰατρικὴν στὸ Πατάβιο καὶ τὴ Βούδα. Δὲν ἐξάσκησε, ὅμως, τὸ ἰατρικὸ ἐπάγγελμα. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας εἶχαν ἐχτιμήσει περισσότερο τὶς φιλολογικὲς καὶ νομικὲς γνώσεις τοῦ Χριστόπουλου, γι' αὐτὸ τὸν διορίσαν οἰκοδιδάσκαλον, δικαστὴν, πρόεδρον τῆς «Λογοδοσίας τῶν Ξένων Ὑποθέσεων» καὶ μέγα λογοθέτη. Μὲ τὸν τελευταῖον τίτλον εἶχε συμβάλει πολὺ στὰ χρόνια τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ γιὰ τὴν σύνταξιν τῆς νέας μολδαβικῆς νομοθεσίας. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ Χριστόπουλος ὑπῆρξε πολὺ πρὸ πλατῦς ἀπὸ τὸν Βηλαρᾶ. Ἀσχολήθηκε μὲ τὴν πολιτικὴν, μὲ τὴν γλωσσολογίαν, μὲ ἀρχαιολογικὰς μελέτας, μὲ μεταφράσεις ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, μὲ μουσικὰς συνθέσεις, ἰ-

δίως ἐκκλησιαστικῆς φύσεως. Κυρίως, ὅμως, ἀναδείχθηκε ὡς ἀνακρεόντειος ποιητής, «Ἕλλην Ἀνακρέων», ὅπως εἶχε ἀποκλειθεῖ. Οἱ στίχοι του εἶναι χαριτωμένοι, ρυθμικοί, γραμμένοι στῆ δημοτικῆ. Δὲν ἔχουν, βέβαια, μεγάλη ἀξία, ὥστόσο εἶχαν διασκεδάσει πνευματικῶς ἀρκετοὺς Νεοέλληνες.

Καὶ ἄλλοι ἱατροί, ἐχτός ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς, εἶχαν συμβάλει ἔστω καὶ λιγώτερο στῆ νεοελληνικῆ πνευματικῆ κίνηση κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18 αἰῶνα καὶ τὶς ἀρχές τοῦ 19. Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν: ὁ **Νικόλαος Μαυρομμάτης** (1771—1817), ποῦ γεννήθηκε σὲ κάποιον χωριὸ τῆς Ἀκαρνανίας. Ὁ Μαυρομμάτης σπούδασε τὴν ἱατρικὴν στὸ Πατάβιο καὶ τὴ Βονωνία. Μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του ἐγκαταστάθηκε στὰ Ἰωάννινα, ἐξασκῶντας τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα ὡς ἰδιαιτερος ἱατρός τοῦ Μουχτάρ Πασᾶ. Πολὺ ἐνωρίς, ὅμως, ἐφυγε ἀπὸ ἐδῶ κι' ἐγκαταστάθηκε στὰ Ἴονια νησιά, ὅπου ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνηση τὸν διόρισε καθηγητὴ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν ἐλληνικῶν στὸ ἀρχιγυμνάσιο τῆς Κέρκυρας. Ἐχτός ἀπὸ τὶς φιλολογικῆς του ἐργασίες ἔγραψε μιὰ πινδαρικὴ ὠδὴ στὸν Ναπολέοντα καὶ τὸν «Πνιγμὸν τῆς Φροσύνης», ποῦ ἓνα ἀπόσπασμά του λέγεται πῶς ἔγινε δημοτικὸ τραγοῦδι, καὶ ἄλλα. Ὁ **Κήρυκος Χαιρέτης** (1756—1830) κριτικός ποῦ καταγόταν ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένεια. Σπούδασε ἱατρικὴ καὶ φιλοσοφία στὸ Πατάβιο, ἔχοντας ὡς συμφοιτητὲς τὸν Ἰωάννη Καποδιστρια καὶ τὸν Κων/τῖνο Βαρδαλάχο. Μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του πῆγε στὴν Κων/πολη, ὅπου ἐξάσκησε τὸ ἱατρικὸ ἐπάγγελμα μὲ ἐπιτυχία, ἔτσι ποῦ καὶ ἱατρός τοῦ σουλτάνου Μαχμουτ νὰ γίνε. Μετὰ τὴν ἔκκρηξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως θεωρήθηκε ὑποπτος καὶ καταδικάστηκε σὲ θάνατο. Φίλοι του, ὅμως, Τούρκοι κατάρθρωσαν νὰ τὸν ἐλευθερώσουν γιὰ νὰ πεθάνει λίγο ἀργότερα ἀπὸ ἀσθένεια. Ἐγραψε σὲ στίχους ἱαμβικοὺς «Προσφώνημα» στὶς οἰκογένειες Μαρουτσαίων καὶ Καραϊωαννίδων, ὡς καὶ δύο ἄλλα στιχοῦργήματα, ποῦ βρίσκονται στὴν ἔκδοση τῆς «Βοσπορομαχίας» τοῦ Μομάρς. Ὁ **Στέφανος Κανέλος** (1792—1823), ποῦ γεννήθηκε στὴν Κων/πολη καὶ σπούδασε τὴν ἱατρικὴν στὴ Γερμανία. Ἐζῆσε στὴ Μολδοβλαχία καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπη καὶ κατὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του στὴν Ἑλλάδα. Ἐγραψε διάφορες διατριβὲς στὸν «Λόγιον Ἑρμῆν» καὶ ἀρκετὰ ποιήματα.

Κ' αἰῶνας: Τὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνα καὶ ὁ τωρινὸς ἔδωσαν στὴν λογοτεχνία τὴν πραγματικὴν τῆς θέσης καὶ εὐρύτητα τόσα μὲ τὸ κίνημα τοῦ δημοτικισμοῦ, ὅσο καὶ μὲ ἔργα ἄξια διαβιώσεως. Ἡ ἑφτανησιώτικη κίνηση, οἱ μονωμένες κινήσεις λογοτεχνῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας σὰν τὸν Βηλαρᾶ καὶ Χριστόπουλο, ἡ μελέτη τῆς λαογραφίας τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ μὲ τὸν Ν. Πολίτη καὶ ἄλλους καὶ τέλος τὸ κίνημα τοῦ Ψυχάρη ζωντάνεψαν τὴ Νέα Ἑλλάδα καὶ τῆς δημιουργήσαν προϋποθέσεις γιὰ μιὰ λογοτεχνικὴ ἀνθηση. Στὸ μεταξὺ τὰ χρόνια ἐλευθέρης πολιτικῆς ζωῆς, οἱ μεγάλες ἐθνικὲς νίκες ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλες ἐθνικὲς συμφορὲς ὑποβοηθήσαν πολὺ ὅλες

τις άλλες προϋποθέσεις. Καί γενικῶς ἡ ἴδρυση τῶν ἀνωτέρων πνευματικῶν ἰδρυμάτων, ἡ ἀνύψωση τοῦ πνευματικοῦ καί μορφωτικοῦ νεοελληνικοῦ ἐπιπέδου πού εἶχε ὡς ἐπακόλουθο τῆ δημιουργία ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ μέ ἀξιώσεις, ὅλα αὐτά ἔσπειραν τὸν σπόρο γιὰ τὴν νεοελληνικὴ ἀνθήση. Καί στὴν νεοελληνικὴ αὐτὴ ἀνθήση δὲν ἔλλειψε καί ἡ συμβολὴ τῶν ἰατρῶν. Δυὸ μόνο ὀνόματα, γνωστά στὸ πάνελληνιο, πραγματικοὶ δημιουργοὶ νεοελληνικῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν, μποροῦν νὰ δείξουν τὴ συμβολὴ αὐτῆ: ὁ *Παῦλος Νιοβάνας* καί ὁ *Ἀνδρέας Καρναβίτσας*.

Ὁ *Νιοβάνας*, ψευδώνυμο τοῦ ναυτικοῦ ἰατροῦ Π. Κ. Ἀποστολίδη, ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς θελχτικώτερους λογοτέχνες τῆς Ν. Ἑλλάδας μὲ πανελλήνιο φῆμη καί εὐρὺ ἀναγνωστικὸ κοινό. Ἡ συμβολὴ του στὴ νεοελληνικὴ ζωὴ ἦταν πολὺ πλατιά. Ποιητῆς, διηγηματογράφος, χρονογράφος, θεατρικὸς συγγραφέας, σχολικὸς συγγραφέας, ὄλων τῶν νεοελληνικῶν πνευματικῶν τομέων εὐσυνειδήτος ἐργατῆς. Κυρίως, ὅμως, ὑπῆρξε ὁ χρονογράφος τῆς σύγχρονης τοῦ ἑλληνικῆς ζωῆς. Μὲ τὸ χρονογράφημά του κατόρθωσε σὰν ἀριστοτέχνης ν' ἀνεβάσει τὸ εἶδος αὐτὸ σ' ἓνα λογοτεχνικὸ ὕψος καί νὰ τοῦ δώσει δικαίωμα μὲς τὴν ἱστορίᾳ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Στους ἄλλους τομεῖς ἔπῃρξε πολὺ μέτριος, ὡστόσο πάντοτε ἀγαπητὸς. Ὁ *Καρναβίτσας*, ἓνας ἀπὸ τοὺς θελχτικώτερους διηγηματογράφους ἦταν ἐπίσης ἰατρός, πού ἀκολούθησε τὴ στρατιωτικὴ ἰατρικὴ σταδιοδρομίᾳ φτάνοντας ὡς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιάτρου. Τὸ πεζοῦ του ἔργο εἶχε ἐπιδράσει πολὺ στὴ διαμόρφωση τοῦ πεζοῦ δημοτικοῦ λόγου, ἔτσι πού ὡς σήμερα νὰ ἔχει μιμητές, τοῦλάχιστο στὰ ρητορικὰ σχήματα πού αὐτὸς χρησιμοποίησε.

Ἐχτός ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀνωτέρω ἰατροὺς πού στέκονται στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς ἀνθήσεως, ὑπῆρχαν καί ἄλλοι ἰατροὶ μὲ ἀξιοπρόσεκτη λογοτεχνικὴ ἐργασία, σὰν τοὺς ἐξῆς: τὸν *Ἄγγελο Δόξα*, ψευδώνυμο τοῦ Ν. Δρακουλίδη ἀπὸ τὴν Πόλη. Ὁ Δόξας σπούδασε στὴν Ἀθήνα ἰατρικὴ καί παρακολούθησε συγχρόνως καί νομικὰ μαθήματα. Μετὰ μετεκπαιδεύτηκε στὸ Παρίσι κί' ἄλλοι, ὅπου εἰδικεύτηκε στὴν καλλιτεχνικὴ ἀνατομικὴ. Δημοσίεψε πολυάριθμες ἐπιστημονικὲς ἐργασίες, ἔγραψε συλλογὲς ποιημάτων καί πεζῶν, μετάφρασε ἀρκετὰ ἀπὸ τίς ξένες ποιήσεις καί ἄλλα. Τὸν *Ἀπόστολο Μαρμέλη*, μικράσιότη, πού σπούδασε τὴν ἰατρικὴν σὲ γερμανικὰ πανεπιστήμια. Τὸ ἔργο του περιορίζεται σὲ μερικὲς ἀξιόπροσεχτες ποιητικὲς συλλογές. Τὸν *Κ. Φριλλίγγο*, ἀπὸ τὴ Σμύρνη, πού σπούδασε θεολογία καί μετὰ ἰατρικὴ καί ἔγραψε ποιήματα, θεολογικὲς μελέτες καί ἔμμετρος μεταφράσεις ἀπὸ τὴν Ἀγ. Γραφή. Τὸν *Μάριο Αὐγέρη*, ψευδώνυμο τοῦ Γ. Παπαδοπουλοῦ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα. Ὁ Αὐγέρης σπούδασε ἰατρικὴ καί ἔγραψε δράματα, ποιήματα, κριτικὲς μελέτες καί πολλὰς μεταφράσεις ἀπὸ ἀρχαίους καί ξένους συγγραφεῖς. Τὸν *Στέλιο Σπεράντσα* ἀπὸ τὴ Σμύρνη, πού σπούδασε ἰατρικὴ καί ὀδοντοϊατρικὴ. Ὁ Σπεράντσας ἔχτός ἀπὸ τὸ καθαρῶς

ιατρικό καὶ ὀδοντοιατρικό του ἔργο μᾶς ἔδωσε ἀρκετές ποιητικές συλλογές, λογοτεχνικές μελέτες, καὶ πρὸ παντός παιδικὰ ἔργα.

Μὰ ἔχτος ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω πού ἔχουν ὀπωσδήποτε μιὰ πανελληνία φήμη, ὑπάρχουν τόσοι ἄλλοι ἰατροί, πρὸ παντός τῶν ἐπαρχιῶν, πού δόσαν κάποιο λογοτεχνικό ἔργο μικρῆς βέβαια σημασίας γιὰ τὸ πανελλήνιο, σημαντικῆς ὅμως γιὰ τὸ ἄμεσο τοὺς περιβάλλον. Εἶναι καὶ αὐτῆ, ἔστω καὶ ἀσήμαντη συνδρομή, ἕνας παράγοντας ὑπολογίσιμος πλάι στις ἄλλες συμβολές τῶν ἰατρῶν—πολιτικές, συμμετοχὴ σὲ ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνες κλπ.—γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς Νέας Ἑλλάδος.

III

Τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα δείχνουν τὸ πόσο οἱ ἰατροὶ τῶν μεταβυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν χρόνων καταπιαστήκαν μὲ τὴν λογοτεχνία. Πιθανὸ αὐτό, ὅπως ἀναφέραμε κ' ἄλλοῦ, νὰ ὀφείλεται σὲ μιὰ ἀτομικὴ τους ἐσώτερη αἰσθητικὴ ἀνάγκη, πιθανὸ πάλι νὰ εἶναι αὐτὸ ἀπόρροια, ἐπιτυχῆς ἢ ὄχι, τῆς ἔμφυτης ἑλληνικῆς αἰσθητικῆς διαθέσεως. Ἔνας μεγάλος, ὅμως, ἀριθμὸς ἰατρῶν ἀσχολήθηκε μὲ τὴν λογοτεχνία ἐξαιτίας τῆς ἐλλείψεως γύρω του ἄλλης μορφωμένης τάξεως μὲ δημιουργικὰ στελέχη.

Σοβαρὰ συμβολὴ στὴ διαμόρφωση τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ξεχωρίζουμε μόνον σὲ δύο-τρεῖς φυσιογνωμίες. Τῶν ἄλλων ἢ συμβολὴ ἦταν περισσότερο φιλολογικὴ, συμβολὴ γενικῶς στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Δὲν ἀρνιόμαστε σ' αὐτοὺς τόσο κατηγορηματικὰ τὴν ἐλλείψη αἰσθητικῆς διαθέσεως, ἴσως καὶ δημιουργικῆς πνοῆς. Ὁ ψευδαττικισμὸς, ὅμως, τόσον ὁ γλωσσικὸς ὡς καὶ ὁ μετρικὸς σ' αὐτοὺς πού ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ποίηση τοὺς ἔπνιξε ὅ,τι ἀγνὸ εἶχαν καὶ τοὺς δημιουργῆσε μιὰ συμβατικὴ κατάσταση, πού κάθε ἄλλο ὑποβοηθοῦσε τὴ δημιουργία. Ὅσοι ἀποπειραθῆκανε νὰ γράψουν σὲ πιὸ ἀπλὴ φράση καὶ σὲ μιὰ τοικιῆ μετρικῆ, ἐλάχιστα πάλιν ἀποδόσανε, εἴτε γιατί δὲ διαθέταν ἀτομικὴ δημιουργικότητα, εἴτε γιατί δὲν προϋπῆρχε ὅμοια ἔντεχνη παράδοση. Ὑπῆρχε βέβαια, τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Μὰ αὐτὸ μόνον τὴν ποίηση μποροῦσε νὰ ἐπηρεάσει. Ὡστόσο ἡ ψευδαττικιστικὴ παράδοση τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ διατριβὴ τῶν ἰατρῶν τίς πιὸ πολλές φορές στις ξένες χώρες, ἴσως καὶ μιὰ προκατάληψη τοῦ μορφωμένου κόσμου πρὸς τὴν ἀμόφωτη μάζα τοὺς ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι.

Ὑπῆρξαν, ὅμως, στίς ἀρχές τοῦ περασμένου αἰῶνα ὁ Βηλαρᾶς καὶ ὁ Χριστόπουλος, δυὸ ἀρκετὰ προοδευτικὰ μυαλὰ σὲ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις, μὰ πρὸ παντός στὴν λογοτεχνία. Ὡστόσο το καθαρευουσιάνικο ρεῦμα μὲ ἕνα φωτεινὸ καὶ δυναμικὸ στοιχείο τὸν Κοραῆ, ὁ ξιππασμὸς τοῦ μόλις ἀπελευθερωμένου Νεοέλληνα, ἡ πολιτικὴ καὶ πολειατικὴ ἀκαταστασία τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἐμποδίσαν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ νὰ ἐπιδράσουν σημαντικῶς. Ἡ νεοελληνικὴ γραμματολογία τοὺς κατάταξε στὴν πρέπουσα θέση, σεβόμαστε τὴν προσπάθειά τους, ἀλλὰ δὲν βλέπουμε ἄμεση τὴν εὐεργετικὴ τους ἐπίδραση,

ἐχτός σέ μερικές κακότεχνες μιμήσεις τῶν ἀνακρεοντείων τοῦ Χριστόπουλου.

Ἡ μορφή τοῦ Κοραΐ, παρόλο πού γιά τήν ποίηση καί γενικά τήν λογοτεχνία δέ στάθηκε εὐεργετική τόσο ὅσο ἡ φυσιογνωμία τοῦ Σολωμοῦ, ὡς δημιουργοῦ, καί τοῦ Ψυχάρη, ὡς γλωσσικοῦ ἔπαναστάτη, ὑπῆρξε νεοελληνικός σταθμός. Ἦταν τὸ πρῶτο κτύπημα τοῦ βυζαντινοῦ ψευδατικισμοῦ καί τοῦ ἀοχαισμοῦ, ἔστω καί ἂν αὐτὸ διευκόλυνε τὴ δημιουργία τοῦ καθαρειουσιάνικου κινήματος πού ἐμπόδισε καί ἐπνίξε μερικά μυαλά, δημιουργικά στὰ πεδία τῆς Τέχνης.

Ἡ ἀρχαίζουσα ποίηση τῶν μεταβυζαντινῶν ἱατρῶν, καί γενικῶς τῶν λογίων, μπορεῖ στὸ λογοτεχνικὸ ἐπίπεδο νὰ μὴ ὑπῆρξε ἄμεσα εὐεργετική, ὥστόσο δὲ μπορούμε νὰ τίς ἀρνηθοῦμε μιὰ ἔμμεση συμβολή. Ἡ ἀρχαίζουσα αὐτὴ ποίηση συνέτεινε ὑπερβολικά στὴ δημιουργία τοῦ φιλελληνικοῦ ρεύματος, πού τόσο ὑποβόηθησε, ἔστω καί ἂν δὲν εἶχε πάντοτε εὐγενικά καί ἠθικά ἐλατήρια, τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τοῦ 21. Καί εἶναι τόσο γνωστὸ πὼς ἡ ἔθνικὴ καί κρατικὴ ἐλευθερία ὑποβοηθεῖ τὴν λογοτεχνικὴ καί πνευματικὴ γενικῶς ἀνθιση. Τέλος ἡ ὑπαρξὴ τῆς ὑπῆρξε καί μιὰ ἔστω καί χαλαρὴ ἢ περιορισμένης ἐχτάσεως σύνδεση διανοητικῆς φύσεως πρὸς τὸ ἑλληνικὸ παρελθόν, γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι ἦταν μᾶλλον συναισθηματικῆς φύσεως σύνδεση.

Δυό, ὅμως, φυσιογνωμίες νεοελληνικῆς ἱατρῶν ὑπῆρξαν ἐπίσης νεοελληνικοὶ σταθμοὶ μὲ γόνιμὴ καί δημιουργικὴ ἐπίδραση πάνω στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, ὁ Νιρβάνας καί ὁ Καρκαβίτσας. Κανένας δὲ μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ τὴ συμβολὴ τους στὴ διαμόρφωση τοῦ δημοτικοῦ πεζοῦ λόγου. Ὁ πρῶτος μὲ τὸ χρονογράφημα καί ὁ δεύτερος μὲ τὸ διήγημα ἔδωσαν μιὰ πνοὴ στὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία. Μπορεῖ ὁ δεύτερος ἀπὸ ἀπόψεως πνευματικῆς καί ἀπὸ ἀπόψεως καλλιτεχνικῶν ρευμάτων νὰ μὴ κίνησε τὸν Νεοέλληνα. Μπορεῖ ὁ πρῶτος νὰ περιορίστηκε ὡς δημιουργὸς στὸ χρονογράφημα, ἓνα ἔρμαφρόδιτο εἶδος μεταξὺ λογοτεχνίας καί δημοσιογραφίας, εὐχάριστο εἶδος, ἀλλὰ ἀνίκανο νὰ δημιουργήσῃ σοβαρὰ πνευματικὰ ρεύματα. Ὅστόσο καί τῶν δυὸ τὸ ἔργο ὑπῆρξε ἓνα σημαντικό «κάτι» ἀνάμεσα στὰ πρῶτα νεοελληνικὰ τρεκλίσματα.

Οἱ μεταφραστικὲς προσπάθειες τῶν λοιπῶν νεοελλήνων ἱατρῶν — Δόξα κλπ — ἐπίσης ἔχουν προσφέρει σημαντικά, ἂν ἀναλογιστοῦμε τὴν ἀξία τῆς μεταφράσεως στὰ πρῶτα βήματα μιᾶς λογοτεχνίας πρὸς δημιουργία προτύπων καί ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ. Τέλος ἰδιαίτερώς τονίζω τὴν ἀσχολία τῶν πρὸ πολλῶν νεοελλήνων ἱατρῶν, πού καταπιαστήκαν μὲ τὴν λογοτεχνία. γύρω ἀπὸ τὴν παιδικὴ λογοτεχνία—δραματάκια, ποιήματα, πεζά.

Συμπεράσματα: ἡ τάξη τῶν ἱατρῶν στὰ μεταβυζαντινὰ καί νεοελληνικὰ χρόνια εἶχε συμβάλει γενικῶς στὴν πρόοδο τοῦ ἔθνους, καί εἰδικῶς στὴ διαμόρφωση τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Οἱ ἀρχαίζοντες ἱατροὶ ἔμμεσα βοήθησαν, συμβάλλοντας στὴ

δημιουργία τοῦ φιλελληνισμοῦ, ἀρωγοῦ στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες τοῦ 21 καὶ κρατῶντας ἔστω καὶ χαλαρὰ τὴν σύνδεσιν διανοητικῆς φύσεως μετὰ τὸ ἑλληνικὸ παρελθόν. Ἡ φωτεινὴ φυσιογνωμία τοῦ Κοραῆ ἔδωσε τὸ πρῶτο χτύπημα στὸ μεταβυζαντινὸ ἀρχαϊσμό, ὑποβόηθησε ὁμως τὸ καθαρευουσιάνικο κίνημα, μιὰ ἐκφυλισμένη μορφή ψευδαττικισμοῦ. Ὁ Βηλαρᾶς καὶ ὁ Χριστόπουλος ὑπῆρξαν δυὸ προσδευτικά μυαλὰ χωρὶς ὁμως νὰ μπορέσουν νὰ ἐπηρεάσουν τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Ὁ Νιρβάνας κι' ὁ Κάρκαβίτσας ἰδιαίτερώς ἔχουν συμβάλει στὴ διαμόρφωσιν τοῦ δημοτικοῦ πεζοῦ λόγου. Σημαντικὰ οἱ νεοέλληνες ἱατροὶ ἔχουν συμβάλει στὴ νεοελληνικὴ παιδικὴ λογοτεχνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:— *Ἀνδριανᾶκου, Τρ. Κ.*: Ἡ ἱατρικὴ ἐν τῇ Νεωτέρᾳ Ἑλλάδι, περ. «Ἑλλην. Ἱατρ.», Φεβρ. 1930. *Βουτιερῖδη, Η. Π.*: Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, τόμ. Α' (1924) καὶ τόμ. Β' (1927), Ἀθῆναι. *Κούζη, Ἀρ.*: Ἑλληνες ἐπιστήμονες ἱατροὶ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως μέχρι τῆς 11^{ης} ἑκατονταετηρίδος, «Ἀρχεῖα Ἱατρικῆς», 1906. *Σάθα, Κ.*: Νεοελληνικὴ Φιλολογία Βιογραφία τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων Ἑλλήνων (1453—1821), Ἀθῆναι, 1868 κ.λ.π.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἡ νέα λυρική μας ποίηση, δὲν εἶναι ποίηση λαῶν. Δημιουργεῖ στίχους ὑπομνηματιζομένων συνδυάζει φραστικούς τρόπους μετὰ λεχτικὴ ὁμορφία, κ' εὐρηματ' ἀδιαφιλονηκτὰ. Ποίηση ἀτομιοῦ καὶ παράξενα ἐγωτιστικῆ. Σύνθεσιν αὐστηρὰ ἐρημητικῆ, μετὰ πρωτοσχεδίασθι αὐταρέσκεια, ποῦ συχνὰ ἐξανεμίζεται στίς λεπτομέρειας. Διάθεσιν: στροφή ἀριστερά. Ἐπανάστασιν ἐσωτερικῆς ὕψης. Ἐξαγνισμό καὶ μεταβολὴ τῶν καθιερωμένων στιχογραφικῶν, στροφικῶν, καὶ ὁμοιοκαταληκτικῶν συστημάτων. Ποίηση παιδείας καὶ πείρας.

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

I

Ἡ εὐωδιαστὴ πληγὴ μετὰ τὰ ἑξαπτέρυγα
στὸν ἄσωστο καθρέφτη τῆς ἐλπίδας
τί μας πιέζει καὶ κλωθογυρνάει στὸ νοῦ ;
ποιὸς τὴ ζήτησε κι ἀναρριζώνει ;

Οἱ μορφές μετὰ τὶς τερηδόνες στὸ μέτωπο
καὶ τὰ θαλασσιὰ μάτια
γιατὶ ἀναδεύουν στὸ βυθὸ τῆς ξεχασμένης λίμνης
καὶ μᾶς καλοῦν σάν γνώριμους
σάν παληοὺς κι ἀνήλιαγους γνώριμους ;

Κι ἡ πρόωρη σύγχυση στὴ μνήμη τοῦ ἑαυτοῦ μας
«εἶμαστε αὐτός, εἶμασ' ἐκεῖνος, τί νᾶμαστε»
ποιὸς θὰ τῶβρη ἔξω ἀπὸ τὰ περασμένα
ἔξω ἀπὸ τὰ μελλούμενα ;

II

Τὸ δειλινὸ τυλίχτηκε στὰ δάχτυλα καὶ μπλέξα μὲ τὰ βήματα
 παράξενα σχήματα οβῆσαν τὴν ὄραση
 τὴν ὄραση ποὺ βλέπει τὴ σκοτεινὴν αὐγὴ καὶ χαίρεται
 Αὐτοὶ ποὺ φύγανε, ποὺ θάρθουν ποὺ δὲν ἦρθαν
 τί περιμένουν ἀπὸ μᾶς
 ποὺ πνίξαμε τὴν αἰσιοφροσύνη;

III

Τὸ λυχνάρι φώτιζε τὸ γράμμα Ἰριδιστὸ
 νύχτα μανίας κι ἔσκουζαν φτιασμένοι οἱ πρῶτοι
 Δὲν βγῆκε τίποτε
 Τὶ νὰ κάνη ἓνα γράμμα πολὺφωτο
 μπροστὰ στὸν πολυέλαιο ποὺ κλαίει
 Ἐκεῖνος αὖγασε τὸ μέτωπο τῆς Μαρίας
 καὶ βγῆκε ἡ ἑναστρη νύχτα μὲ τὰ θαυμαστὰ
 Ἐμεῖς πο ν' ἀπιθώσουμε τὸ γράμμα
 νᾶρθη τὸ δειλινὸ ποὺ ἀντλήσαμε μέσαθε;

Ἡ μιά στιγμή
 στὸν ἀπολογισμό μετρίεται τῆς αὐγῆς
 μὰ ποῦναι τὰ κοχῦλια νὰ τὴ συγκεντρώσουν
 ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ αἰῶνα;

Ποὺ νᾶναι τὰ χεῖλια ποὺ συλλάβιζαν τὸ φῶς
 τὰ στόματά μας γιατί κλείσαν
 τὰ στόματα τοῦ κόσμου γιατί κλείσαν;

IV

Ἡ πρόωρη σύγχυση στὴ μνήμη τοῦ ἑαυτοῦ μας
 ἡ ἀνείπωτη θλίψη τοῦ δέντρου τῆς αὐλῆς
 ποὺ δέεται σύγκορμα στὴ γῆς νὰ πέση
 ν' ἀφανιστῇ

κι ὁ ἀπολιθωμένος φῶσφορος στὰ μάτια τοῦ φίλου
 σὰν βούϊσε ἡ μεγάλη ὥρα
 γιατί μᾶς παραστέκουν τόσο συναδελφικά;

V

* Ἀρὰ γε ξαναγεννιοῦνται στὴν κολυμπήθρα τοῦ Σιλῶμ
 καὶ ποιὸς θὰ ξεχαράξη τὰ ἴχνη νὰ μὴ βαραίνουν
 στὸ καινούργιο ξεκίνημα στὴν καινούργια φλόγα;

Μὰ τί νὰ κάνη ἓνα γράμμα πολὺφωτο
 μπροστὰ στὸν πολυέλαιο ποὺ κλαίει καὶ πυρώνει.

Καὶ μεῖς ποιὸν νὰ ρωτήσουμε
 ἔξω ἀπὸ τὰ περασμένα ἔξω ἀπὸ τὰ μελλούμενα;

ΕΡΡΙΚΟΣ Μ. ΧΑΤΖΗΑΝΕΣΤΗΣ

CENTRAL ULCER OF THE CORNEA

Τί νά ἐχτίθεται ἐδῶ καί τόσους αἰῶνες ἐνιαυτῶν ἀτελευτήτων
 στή σήψη τοῦ ἀπροσπέραστου
 χωρίς νά παραδίδει τό πνεῦμα στήν ἐπερχόμενη γενεά τῶν ἐποχῶν
 ἐνῶ διαρκῶς κραδαίνει πρὸς τοὺς ὀρίζοντες
 ὅτι ὁ χρόνος δὲ μπορεῖ νά μετρηθεῖ
 ὅτι ἡ λογικὴ δὲν εἶνε τὸ μέτρον
 ὅτι τὸ μεγάλο μυστικὸ διαρκῶς ἐκφεύγει τὴν ἀπόσταση
 καὶ ὅτι τὸ σχῆμα μου ἀναγκαστικά ἀναπνέει
 τίς ἀναθυμιάσεις τῶν ἀποστάσεων πού δὲν ἐξουσιάζονται.

Ὅταν οἱ καιροὶ προσιωνίζουσι τὴ μεγάλη πορεία
 ὅταν οἱ καιροὶ ἐξατμίζονται στὸ κύπελο τῆς χαρᾶς
 εἶμαι τὸ παρήκουο παιδί ἢ ὁ μεγάλος ἀπατεῶν.
 Τώρα ὅμως πρέπει νά κρούσω τὴν πόρτα σου.
 Στὰ δικά σου μέρη προδίδεται ἡ χαρὰ
 καὶ οἱ κινήσεις τῆς θυμίζουσι εὐθυμο χωριάτη.

Ἀγαπημένη μου
 μὴν πείς ὅτι εἶμαι ἕνας ταπεινὸς ἰκέτης
 πού ἐκλιπαρεῖ βοήθεια
 ἕνας ἡττημένος ἰππότης τοῦ ἀγνώστου
 πού ἔβγαλε τὴν πανοπλία τῆς περιπέτειας
 καὶ περιφέρεται τώρα γυμνός
 μέσα στοὺς πληχτικοὺς δρόμους τῆς πολιτείας.
 Μὴν πείς.

Κρούω τὴν πόρτα σου γιατί θά μοῦ ἄρσενε πολὺ
 ν' ἀκούσω νά διηγείσαι.
 Σοῦ ἄρσενε ἀλήθεια πολὺ τὰ ταξίδια.
 Τί σημασία μπορεῖ νά ἔχει
 τὸ περιορισμένο τετελεσμένο ἑνὸς γεγονότος
 ὅτι δηλαδή ἀφήνουμε παντοῦ
 ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἢ τὸ σῶμα.
 Ἄς σφαλίσουμε λοιπὸν πάλι τὴν πόρτα μας!
 Ἄς γκρεμίσουμε αὐτοὺς τοὺς ἀνιάτους τοίχους
 τῆς κατοικίας μας!

Ευλογημένες οί διαστάσεις και οί αναπεπταμένοι δρίζοντες
 Το ούρλιαχτό του πεινασμένου λύκου
 μέσα στο χειμερινό τοπίο,
 το πέτρινο προσκεφάλι του ληστού,
 το αίματωμένο σιλέτο του δολοφόνου,
 ή κλίνη τής άμαρτωλής,
 ή δυστυχία του περιπλάνώμενου έπαίτου
 μέ το άβέβαιο βήμα τών ξένων τόπων,
 ή νύχτα ή σκοτεινή που παρατείνει τήν άγωνία
 μά τρισευλογημένος
 ό πυρετός του νευρασθενικού ήγεμόνα τής άναζήτησης.

*
 * *

Κάποιος έχει πεθάνει δίπλα μας
 χωρίς να φροντίσει κανείς για τήν ταφή του τουλάχιστο.
 Κανένας μας δέν έχει καιρό
 ό θάνατος κατάντησε μία ιστορία καθημερινή.
 Καλό ταξίδι.
 Έδω πρέπει να χωρίσουμε
 Οί άνθρωποι πρέπει κάπου να χωρίζουν.
 Καλό ταξίδι!
 (Και μη ξεχνάς
 κανέναν Θεός πανάγαθος
 δέν έχει στείλει στη γή
 τόν υιόν του τόν μονογενή.
 Πεθαίνουμε, πεθαίνουμε βραδέως
 έχτεθειμένοι στη μόλυνση
 χωρίς κανείς να φροντίζει για τήν ταφή μας τουλάχιστο.
 Καλό θάνατο. . .)

Άλλά σε παρακαλώ
 να έχεις και σού γνωρίσει
 αυτή τήν κατάρα τής αιώνιας έπαιτειας
 υπό βασανίζει χωρίς τέλος
 από τήν ιριδίζουσα σήψη τών αισθήσεων.
 τό άδηφάγο κενό του στήθους
 γι' αυτό οί μεγάλοι κύκλοι τών ματιών σου
 παντοτεινά σκιάζουν τις ίκεσίες τών παρακλήσεων ;

Καλό ταξίδι.

ΝΙΚΟΣ Σ ΒΡΑΧΙΜΗΣ

ΤΗΣ ΤΡΙΧΑΣ ΤΟ ΓΙΟΦΥΡΙΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τὸ πανελλήνιο δημοτικὸ τραγοῦδι «Τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας» εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸ καὶ ἀνήκει στοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Βέβαια δὲ μπορούμε νὰ τὸ βροῦμε στὴν ἀρχικὴ του μορφή, γιατί τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ εἶναι τέτοιο, πού νὰ προσθέτῃ ἢ νὰ ἀφαιρῇ ὀρισμένα μέρη τοῦ τραγοῦδιου κατὰ τὴ δική του δημιουργικὴ ἢ διαπλαστικὴ ἰκανότητα πᾶρ ἄλληλα μὲ τὸν τοπικὸ χαρακτήρα καὶ τίς συνθήκες ὑπὸ τίς ὁποῖες ἔχῃ.

Τὸ παρακάτω τραγοῦδι εἶναι φυσικὰ μιὰ παραλλαγὴ κοντὰ στίς ἄλλες Ἑλληνικὲς καὶ Κυπριακὲς πού σώζονται. Στὴν Κύπρο βραίσκεται δημοσιευμένο σὺν «Κυπριακὰ Χρονικά» ἔτος ΙΑ', τεῦχος Α', σελ. 54—55, ὑπὸ τοῦ κ. Χρ. Χαραλάμπους μὲ τὸν ξεχωριστὸ τίτλο «Τὸ στοισιωμένον γιοφύριν» (σύντομον καὶ ἑλλειπὲς) καὶ τεῦχος Β', σελ. 97—100 ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Παπαχαλαράμπους, μὲ τὸν τίτλο «Τῆς Τρίχας τὸ γιοφύριν» (ἑλλειπὲς στὸ τέλος). Στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» συναντοῦμε καὶ τίς ἄλλες παραλλαγές: Ἔτος Β', σελ. 27, ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Κωνσταντίνου μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Μαρουλλοῦ» (κάπως ἐκτενὲς καὶ παραστατικώτερο τῶν ἄλλων, ἀλλὰ μὲ μικρὲς ἑλλείψεις στὸ τέλος). Ἔτος Δ', σελ. 409—410 ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκη μὲ τὸν τίτλο «Τὸ γιοφύριν τῆς Μαρουλλοῦς» (σύντομον, περιεκτικὸν ὁμοῦ καὶ μὲ νέα στοιχεῖα), καὶ στὸν ἴδιο χρόνο, σελ. 490—491, ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Δανιήλ (μὲ στοιχεῖα πού συναντοῦμε καὶ σ' ἄλλα δημοτικὰ τραγοῦδια, ὅπως π. χ. στὴν «Ἀροδαφνοῦσα», ὅπου ὅταν αὐτὴ παρουσιάζεται στὴν ἐκκλησία φέρνει μὲ τὴν ὁμορφίαν τῆς τῆ σύγχυσις σ' ὅλους γύρω τῆς).

Τὸ θέμα τοῦ τραγοῦδιου αὐτοῦ στηρίζεται μὲν πάνω στὴν δεισιδαιμονία τοῦ λαοῦ (πού καὶ σήμερα ἐπικρατεῖ στὴν Κύπρο), πὼς μὲ τὴ θυσία ζῶου ἢ ἀνθρώπου «στοιχειώνεται» κάτι πού χτίζεται, δηλ. τὸ αἷμα ἢ ἡ ψυχὴ τοῦ θυσιαζομένου τὸ προστατεύει ἀπὸ κάθε λογῆς κακῶ, στρέφεται δὲ γύρω ἀπὸ τὸν θρόνον σχετικὰ μὲ τὸ χτίσιμο τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας. Τὸ γεφύρι αὐτὸ τότε μόνο χτίζεται. ἔπειτα ἀπὸ 5 χρόνων μάταιες προσπύθειες, ὅταν ἡ Μαρουθιά, ἡ καλύτερα τοῦ πρωτομάστορα, «χτιστῆ» καὶ αὐτὴ στὸ γεφύρι.

Τὴν παραλλαγὴ, πού δημοσιεύεται παρακάτω, μὲ τὴν ὑπαγόρευσεν ὁ μ. Γεώργιος Μιχαήλ, ἀναλφάβητος, ἡλικίας 60 χρονῶν ἀπὸ τὴν Ἐγκωμὴ τοῦ Βαρωσιοῦ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 93 στίχους καὶ εἶναι σχετικὰ πιδ ἐκτενὲς ἀπ' τίς ἄλλες πούχουν δημοσιευθῆ μέχρι σήμερα, μοναχὰ πού τῆς λέει, ὅπως φαίνεται, ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τοὺς ἐξῆς δυο στίχους:

«Κάτω στοὺς πέντε ποταμούς, κάτω στίς πέντε βρύτες
γιοφύριν ἔμ πού κτίζαριν μὲ δώδεκα καμάρες».

Παρακάτω ἡ πλοκὴ τοῦ τραγοῦδιου ἔστυλγεται κανονικὰ καὶ χωρὶς χάσματα, πρᾶμα πού εἶναι κάπως ἀσυνήθιστο σὲ παραλλαγὲς δημοτικῶν τραγοῦδιῶν.

Πολὸ ἀξιοπρόσεχτο εἶναι τὸ ἐξῆς, πού συναντοῦμε σ' αὐτὴ ἡν παραλλαγὴ: «Ὅταν ἡ Μαρουθιά θὰ ἐτίγαινε τὴν πρώτη φορὴ στὸν πρωτομά

στορα, «χόρησεν χρυσᾶ, μαλαματένια» καὶ «χρυσὸν μῆλον ἔπκισεν», διότι ἐφιντάζετο ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ γεγονός: χαριότυπον, ἐνῶ τὴν δεύτερη φορά, ὅταν ἐκατίλαβε ὁ ἴ κίτα τὸ κακὸ εἶχε γι' αὐτὴν στὸ νοῦ του ὁ πρωτομάστορας, «μῆλον ἔμ ποῦ παινιέται» καὶ «μῆλον μῆλον ἔπκισεν». Αὐτὴ ἡ ἀντιστοιχία τοῦ χρυσοῦ μὲ τὸ μαῦρον χρῶμα δὲν εἶναι καθόλου τυχαία, ἀλλὰ ἀκολουθεῖ τέτοια γραμμὴ, ποῦ μιστοῦσά σχετικὴν ἐνότητα καὶ εἰρμό, ποῦ μᾶς θυμίζει τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου Ἡ λεπτομέρεια αὐτὴ δὲν συναντᾶται σὲ καμμὴν ἄλλη γνωστὴ παραλλαγὴ καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ οὐσιώδες γιὰ τὴν ἐκτίμησή της. Ἐπίσης τὸ ὅτι ἡ Μιωσιθιά βρῆκε κίτω στὸ γεφύρι «σειρὸν τοῦ λιόντα», αὐτὸ ἀποτελεῖ νέο στοιχεῖο στὴν παραλλαγὴ αὐτὴ. Ἡ εἰκόνα τῆς ὀλοφρυμμένης μάνας εἶναι σιλήθεια ἀρκετὰ παραστατικὴ. Οἱ τέσσερις τελευταῖοι στίχοι, ποῦ περιθῆτω παρατίτω, φτάνεται πὼς ἔχουν μεγάλῃ ἐπίδραση ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ διημ. τραγουδιοῦ «Γῆς Λυγερῆς καὶ τοῦ Χείρου». (πρβ. Ν. Γ. Πολίτου «Ἐκλογές» σελ. 250):

«Τζ' ἀγκάλ' ἀγκάλια τὴν ἐθίψεν τὴν μίαν τζ'αὶ τὴν κόρην.

Ἐβλάσησεν μιά λεμονιά, μιά πούλλα τζ'επαρίσιν.

— «Ἄδε τα τοῦτα τὰ δεινὰ, ποῦ γόνον τζ'αὶ φιλοῦνται:

ὅπως φιλοῦνταν ζωντανά, φιλοῦνται ποθαμμένα».

Οἱ στίχοι αὗτοὶ ὡς τέλος ἀποτελοῦν τόπον τινὰ μιά παρένθεση ὅχι καὶ τόσο ἀπορρίπτη γιὰ τὴν ὅλη ἐξέλιξη τῆς ὑποθέσεως, ποῦ θὰ μπορούσε καὶ νὰ μὴν ὑπῆρχαν στὸ πρωταίτιο, ἐκτός ἂν ὑποθεθῇ ὅτι κατέβασαν καὶ τὴν μάνα κοντὰ στὴν κόρη της καὶ τὴν ἔχισαν μαζί της.

Ὅπως δὴ τότε ἡ παραλλαγὴ αὐτὴ ἔχει ἀρκετὰ νέα στοιχεῖα καὶ ἴσως γὰναι ἡ πληρέστερη ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες ποῦχουν δημοσιευθῆ.

ΙΑΚ. Μ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

ΤΗΣ ΤΡΙΧΑΣ ΤΟ ΓΙΟΦΥΡΙΝ

Ἦτοφ φωνὴ ποῦ τοῦ Θεόν τζ'αὶ ποῦ τοὺς Ἄρκαντζέλους: 1

— Μάστορα, πρωτομάστορα, μάστορα τοὺς μαστόρους,

ἔμ μὲβ βάλης ποῦ τὸ γένος σου γιοφύριν ἐν ἰ-χτιζεῖς».

Πέντε χρόγια ἔχτιζεν, τὴν νύχταν ἔμ ποῦ χάλαν.

Πάλαι φωνὴ ποῦ τοῦ Θεόν, τζ'αὶ ποῦ τοὺς Ἄρκαντζέλους: 5

— «Ἄμ μὲβ βάλης ποῦ τὸ γένος σου, γιοφύριν ἐν ἰ-χτιζεῖς».

Στέκεται συλλογίζεται τζ'αὶ τί μπορεί νὰ κάμη!

Νὰ βάλῃ τὴν μανοῦλλαν του, μανοῦλλαν ἐν ἰ-βρίσκει.

Νὰ βάλῃ τὸν πιτέραν του, πατέρα ἐν ἰ-βρίσκει.

Νὰ βάλῃ τὸν ἀροῦλλαν του, ἀροῦλλαν ἐν ἰ-βρίσκει. 10

Νὰ βάλῃ τὴν ἀροῦλλαν του, ἀροῦλλαν ἐν ἰ-βρίσκει.

Νὰ βάλῃ τὴν καλίτσαν³ του, καλίτσον ἐν ἰ-βρίσκει!

Κατάρκα³ τζ'αὶ μηνύματα στὴν Μίτω θάαν τζ'αὶ πᾶσιν.

— «Ἄνου⁴ νὰ πᾶμεμ, Μαρουθιά, τζ' ὁ μαστορας σὲ θέλει».

- «Μᾶνταμ⁶ με θέλει ὁ μάστορας, τζ' εἶντα ἄντ⁶ μήνυμάν του; 15
 ἄμ με θέλη γιά χορόν, νά πκιάσω τὰ μαντήλια,
 τζ' ἄμ με θέλη γιά μάειραν, νά πκιάσω τές κουτάλες».
- «Ἄνου νά πάμεμ, Μαρουθκιά, τζ' ὅ,τι τζ' ἄθ θέλης πκιάσε».
 Ἄνοιξεν τζ' ἐχόρησεν⁷ ροῦχα τῆς χορησιᾶς της,
 ροῦχα τῆς νετροσύνης της τζ' αἰ τῆς παρπατησιᾶς της. 20
 Τέλεια πού πάνω χόρησεν χρυσᾶ, μαλαματένια
 τζ' αἰ καζακᾶν⁸ ὀλόχρυσον τζ' ἐσ' ἐποσέν τα τέλεια.
 Χρυσόμ μῆλον ἐπκίασεν τζ' αἰ παίζει το τζ' αἰ πάει.
 Πκιάννει το τζ' εἶνον τὸ στρατίν, τζ' εἶνον τὸ μονοπάτιν,
 τὸ μονοπάτιν φκάλλει την στοῖ μάστορα πηαίννει. 25
 Ἄποῦ κοντὰ τὸν σ' αἰρετᾶ τζ' ἄποῦ κοντὰ τοῦ λέει:
- «Μᾶνταμ με θέλεις, μάστορα, τζ' αἰ μήνυσές μου τζ' ἦρτα;»
 Ἄνταν⁹ τὴν εἶβεν ὁ μάστορας ἐπκίασέν τον τὸ κλάμαν,
 ἐπκίασέν τον τὸ κοῦσ' ἰσμαν¹⁰ τζ' αἰ το πολλὸν πιγιούριν.¹¹
- «Λαμνε¹² νά πᾶς, ἄ Μαρουθκιά, τζ' αἰ τίποτε ἐσ σε θέλω». 30
 Ἐγύρισεν ἡ Μαρουθκιά στοῖ σπῆτιν της τζ' αἰ παει
 Πάλαι φωνῆ πού τὸθ Θεόν τζ' αἰ πού τοῦς Ἄρκαντζέλουσ:
- «Μάστορα, πρωτομάστορα, μάστορα τοῦς μαστόρους,
 Τζ' ἄμ μέβ βάλης πού τὸ γένος σου, γιοφύριν ἐν ι χιτίεις». 35
 Οὔλλη μέρα ἐχτιζεν τὴν νύχταν ἐμ πού χόλαν.
 Στέκεται σουλλοῖζεται, μό τι μπορεῖ νά κάμη!
 Νά βάλη τὴμ μανούλλαν του, μανούλλαν ἐν ι βρίσκει.
 Νά βάλη τὸμ πατέραν του, πατέραν ἐν ι-βρίσκει.
 Νά βάλη τὸν ἀρφούλλην του, ἀρφούλλην ἐν ι-βρίσκει.
 Νά βάλη τὴν ἀρφούλλαν του, ἀρφούλλαν ἐν ι βρίσκει. 40
 Νά βάλη τὴν καλίτσαν του, καλλιτερην ι βρίσκει.
 Χαπάρκα τζ' αἰ μηνύματα στήμ Μαρουθκιαν τζ' αἰ πᾶσιν.
- «Ἄνου νά πάμεμ, Μαρουθκιά, τζ' ὁ μάστορας σε θέλει».
 — «Μὰ ἐμ μπορῶ νά πάω πκίον,¹³ γιαι' ἔχω μωρόν στήσ σουσαν¹⁴».
 — «Ἐσοῦ ἐμ πού τὸ γέννησες, τζ' ἄλλοι ἄς ταναγιώσουν¹⁵». 45
 — «Μο ἐμ μπορῶ νά πάω πκίον, γιαι' ἔχω ζυμωμένα».
 — «Ἐσοῦ ἐμ πού τὰ ζυμωσές, τζ' ἄλλοι ἄς τὰ φουρνίσουν!»
 Ἐμτηκεν τζ' ἐχόρησεν τὰ ροῦχα της τὰ μαῦρα,
 μαῦρα ἐμ πού στολίστηκεν τζ' αἰ μαῦρ' ἐμ πού παινιέται.
 Μαῦρομ μῆλον ἐπκίασεν τζ' αἰ παίζει το τζ' αἰ πάει. 50
 Τὰ κλειθκιά ἐπέταξεν ἀμέσως τῆς αὐλῆς της,
 νά τᾶβρη καμιά γειτόνισσα νά πκιάη τὸ μωρόν της.
- «Ἐσ' εἶτε ἄγιάν, γειτόνισσες, τζ' ὅσες τζ' ἄμ μάγαπατε.
 τζ' ἄγ γύσ' ὁ νήλιος τζ' ἐν ἔρτω, πκίον μεμ με καρτεράτε.
 Τζ' αἰ σείς, ἄ φιλενάδες μου, τὰ μαῦρα βουιτηθῆτέ, 55
 τζ' αἰ πᾶ' ἡ Μαρουθκιά σας, μάνα μου, τζ' αἰ πκίον ἐν τηθ θω-
 [ρεῖτε¹⁶».
- Ἄποῦ τὸ κλάμαν τὸ πολλὸν ἡ γῆ λαλοῦν ἐσ' ἰσῆτην¹⁷
 τζ' οὔλλες τὴν ἐκλουχῆσασισ¹⁷ στοῖ μάστορα πηαίννουν.
 Ἄποῦ κοντὰ τὸς σ' αἰρετᾶ τζ' ἄποῦ κοντὰ τοῦ λέει:
- «Μᾶνταμ με θέλεις, μάστορα, τζ' ἐμήνυσές μου τζ' ἦρτα;» 60
 — «Ἢ ἀραῶνα μοῦππεσεν στήμ μεσατζ' ἦν¹⁸ καμάραν,

- τζ'αί ἔλα, ᾧ Μαρουδικιά, πέρκιμου¹⁹ μου τὴν εὔρης».
- «Ψέματα λέεις, μάστορα, ψέματα συντυχάνεις²⁰
τῆχ χρυσοῦ σου Μαρουθκιάν γιοφύριν θά τῆχ χτίσης».
- Ἄποὺ τῆμ μέσην τὴν ἐ(δ)ήσασιν,²¹ κάτω τὴν κατεβάζουν 65
στὴμ μεσατζ'ὴν καμάραν.
- Σκοπᾶ²² πο τζ'εἶ, σκοπᾶ πο ᾿δᾶ, τίποτε ἐν ἱβρίσκει.
- «Τάβρα με πάνω, μάστορα, τζ' ἠῶρα σ'ερίν²³ τοῦ δράκου.
Τάβρα με πάνω, μάστορα, τζ' ἠῶρα σ'ερίν τοῦ λιόντα²⁴.
Τάβρα με πάνω, μάστορα, τζ'αἰ τῶρα ᾿ποθανίσκω.» 70
- «Μᾶν τζ'αἰ κατέβασά σε, Μαρουδικιά, ἐγιώνι νά σέ φκάλω
κατέβασά σε, Μαρουδικιά, γιοφύριν νά σέ χτίσω».
- Ἰπολοήθην²⁵ ἡ Μαρουδικιά, ἄχ, τοῦτον τὸλ λόον λέει:
- «᾿Οσ' ἔμ ποὺ τὸ γένος μου νά ρέσσουν²⁶ νά βουροῦσιν,²⁷
᾿σο' ἔμ ποὺ τὸ γένος σου νά ρέσσουν νά κρεμμοῦσιν.» 75
- «Γλήορα φέρτε τὸμ πηλόν, γλήορα τὰ χαλίτζ'ια».
- Γλήορα φέρνουν τὸμ πηλόν, τὰ γέρημα χαλίτζ'ια.
Τῆμ Μαρουθκιάν ἐχτίσασιν τῆς Τρίχας τὸ γιοφύριν.
Νά σου τζ'αἰ τῆμ μάναν τῆς δερμένην, σκοτωμένην.
- τζ'αἰ τρώασιμ ποὺ πάνω τῆς δκυὸ σ'ἄλλοι λυσοῦσμένοι 80
τζ' ἄνοιξεν τὲς ἀγκάλες τῆς εἰς τὸν Θεὸν τὸν ἔναν:
- «Δοξάζω σε, ψηλὲ Θεέ, ποῦσαι στὰ ψηλωμένα,
Θεέ, ποὺ ξέρεις τὰ κρυφὰ τζ'αἰ τὰ φανερωμένα.
Τρεῖς κόρες ἔμ ποὺ μοῦδωκες τζ' οἱ τρεῖς γιοφύρκα χτίσαν.
Ἡ πρώτη ἔχτισεν τὸν Γαλατᾶν τζ' ἡ ἄλλη τὸν Ἀφρίτην 85
τζ' ἡ τρίτη ἡ καλλιτερεῖ τῆς Τρίχας τὸ γιοφύριν».
- Τζ' ἄνοιξεν τὲς ἀγκάλες τῆς: «Θεέ, ᾿πάρ' με τζ'αἰ μέναν».
- Θεὸς ἦτουν, Χριστὸς ἦτουν τζ' ἐπάκουσέν τῆς.
Τὴν ἴδιασ σιγμῆν ἔφκηκεν τζ'αἰ τζεῖνης ἡ ψυσ'ῆ τῆς.
- Τζ' ἀγκάλι' ἀγκάλια τὴν ἐθάψασιν τῆμ μάναν τζ'αἰ τὴν κόρην 90
Ἐβλάστησεμ μιὰ λεμονιά, μιὰ ποῦλλα²⁸ τζ'επαρῖσιν.
- «᾿Αδε τα τοῦτα τὰ δεντρά, ποὺ γύρνουν τζ'αἰ φιλιοῦνται
ὅπως φιλιοῦνταν ζωντανά, φιλιοῦνται ποθαμμένα».

ΙΑΚ. Μ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

Λ Ε Ξ Ε Ι Σ

1) Ἄρκαντζέλουσ=Ἄρχαγγέλουσ. 2) καλίτσα (καλή)=ἄρραβωνιστικιά (ἐδὼ γυναῖκα του). 3) χαπάρκα=εἰδήσεις, ἀγγελίες (κάμνω χαπάριν=ἀγγέλλω). 4) Ἄνουσ=σῆκω. 5) Μᾶνταμ (μὰ εἰντο)=μὰ τί ἄρᾶ νε. 6) τζ' εἰνταν'=καί τί εἶνα. 7) ἐχόρησεν (χορῶ ἀντί φορῶ), χορησιᾶ=φορεσιᾶ. 8) Καζακάσ=Ἐπενδύτης ποὺ καλύπτει τὸ σῶμα μέχρι τῶν γονάτων, χαρακτηριστικὸν φόρεμα ἐπὶ Τουρκοκρατίας. 9) Ἄνταν=μολι, σάν. 10) κούσ'ισμαν (κουσ'ίζω)=γογγύζω, αἰμῶζω. 11) πνιγοῦριν=ὄλοφρυμὸς με κινδυνὸν πνιγοῦ. 12) Λαμνε (ἐκ τοῦ ἐλαύνω) ἐλὸ μνησεν=ἐξεκίνησε. 13) πκιόν=πλεόν. 14) σῶσαν (ἐκ τοῦ σῶζω=κουνῶ) κούντα. 15) ἀναγιῶσουν=ἀναθρέψουν. 16) θωρεῖτε=θεωρεῖτε (ἐκ τοῦ θεωρῶ=βλέπω). 17) ἐκλουχῆσασιν (ἐκ τοῦ ἀκολουθῶ). 18) μεσατζ'ὴν=μεσαῖα. 19) πέρκιμον=ἴσσω. 20) συντυχάνεις (συν+τυχάνω)=μιλῶ, λέγω. 21) ἐ(δ)ήσασιν=ἔδεσαν. 22) σκοπᾶ (καὶ ἀσκοπᾶ=ταρατηρᾶ (σκοπός). 23) σ'ερίν=χέρι. 24) λιόντα=λιονταριῶ. 25) Ἰπολοήθην (πολοοῦμαι)=ἵπαντῶ. 26) ρέσσου=τερνοῦν. 27) βουροῦσιν=τρέχουν. 28) ποῦλλα=βλαστός.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΝΙΝΟΣ ΠΑΣΤΕΛΛΙΔΗΣ

Ἡ σελίδα αὐτὴ εἶναι καθιερωμένη γιὰ γενικά πνευματικά ζητήματα ποὺ ἀγγίζουν βασικά τὴ ζωὴ. Στάνια ἐπῆρε κάτι εἰδικό γιὰ θέμα τῆς, καὶ σπανιότερα ἕνα ὀλότελα προσωπικό ζήτημα,— μὰ καὶ τότε τὰ εἶδε μὲ τὸ φακό τῆς γενέκουσης. Κι ἀκριβῶς ἐπειδὴ πιστεύω, πὼς ὁ Νίνος Παστελλίδης ἐν' ἑνῶς παράγοντας ποὺ μπορεῖ ν' ἀγγίσει τὴ γενικὴ πνευματικὴ μας ζωὴ, γι' αὐτὸ τοῦ ἀφιερῶνω τὸ σημεῖωμα τοῦτο, ὄχι τόσο γιὰ τὸν ἴδιο (εἶναι πολὺ εὐσυνείδητος καλλιτέχνης, μετρίοφρονας καὶ λεπτός ἀνθρώπος, ποὺ γι' αὐτὸ φοβοῦμαι μάλιστα πὼς θὰ τὸνε θιῶ), ὅσο γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὴν κυπριακὴ καὶ τὴν ἑλληνικὴ ἀκόμα θεατρικὴ τέχνη.

* *

Ὁ Νίνος Παστελλίδης, ὁ πρωταγωνιστὴς τοῦ θεατρικοῦ ὀμίλου «Προμηθεὺς», εἶναι σήμερα τὸ δυναμικότερο στέλεχος τῆς νεαρῆς κυπριακῆς σκηνῆς. ἔχει πολὺτιμα προσόντα ἡθοιοῦ: φωνὴ, ἀρθρώση, ἡθοιοποιΐα, φυσικὴ καὶ ἀνετη κίνηση πάνω στὴ σκηνή, παρουσιαστικό. Κανένας ἀπὸ τοὺς ἡθοιοποιούς μας δὲ μιλά τόσο καθαρά καὶ δὲν ἔχει τέτοιο καὶ τόσο πλοῦτο κ' εὐλυγισία στὴ φωνή του. Μὰ ἐκεῖνο ποὺ τὸν κάνει νὰ στέκεται πάνω ἀπ' ὄλους, εἶναι ἡ ζωντανὴ καὶ φυσικὴ ἀπόδοση τῶν τύπων ποὺ κάθε φορὰ ἐνοσαρκώνει. Βαθιὰ κατανοησὴ τοῦ ρόλου τῶν τόσο στίς γενικές, τίς βασικές του γραμμές, ὅσο καὶ στίς πρὸ μικρὲς λεπτομέρειες. Κι ὅταν μιλά κι ὅταν σιωπᾷ, μὲ τὴν κίνησίν του, μὲ τὴν στάση του, μὲ μιὰ του χειρονομία, μὲ μιὰ γκριμάτσα, μὲ τὴν ματιὰ του—προπάντων μὲ τὴν ματιὰ του—κατορθώνει νὰ ζεῖ πλήρως τὸν ἥρωά του καὶ νὰ τὸνε ζωντανεύει, κατορθώνει νὰ μᾶς δώσει τὸ αἰσθημα τῆς πραγματικῆς ζωῆς κι ὄχι ἀπλὰ τῆς σκηνῆς. Ποιοὺς τὸν ξεχνᾷ στὴ μέγιστή του ἐπιτυχία ὡς Σατανᾶ στὸν «Ἀρχοντα τοῦ Κόσμου» τοῦ Μωροῦτίνου, ποὺ μὲ τὴ διαβολικὴ, τὴ φλογερὴ ματιὰ του καὶ μὲ τὸ σατανικό γέλιο του εἶδνε ὄλο τὸ δαι-

μονικό ποῦος τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρήμωσης;

Μὰ ὁ Νίνος Παστελλίδης ἔχει καὶ κάτι ἄλλο, πολὺ σημαντικό γιὰ τὴ μελλοντικὴ του προπάντων ἐξέλιξη: ἔχει τὴ μεγάλη ἀγάπὴ τοῦ θεατροῦ. Καὶ γι' αὐτὸ ἐργάζεται εὐσυνείδητα, ἐνσυνείδητα καὶ ἐπιμονα, κι ὅσο μπορεῖ συστηματικά, γιὰ νὰ χαρεῖ πλήρως, γιὰ νὰ ζήσει καὶ δημιουργήσει σωστά τὴν ὑπέροχη χορὰ τοῦ μεγάλου θεάτρου.

Ὁ Νίνος Παστελλίδης εἶναι φτασμένος πιά ἡθοιοποιός. Κι ὅμως δὲν εἶναι παρὰ ἐρασιτέχνης, καὶ μὲ ἀλύγιστη μόνον πείρα στὴ νεαρὴ ἀκόμα κυπριακὴ σκηνή. Τί μπορεῖ περισσότερο νὰ κάνει μέσα σὲ τόσο φτωχὲς καλλιτεχνικὲς συνθῆκες; Ὅσα προσόντα κι ἂν ἔχει, ὅσες δυναμικότητές κι ἂν κρύβει δὲν μποροῦν νὰ ξεδιπλωθοῦν ἐδῶ καὶ πολὺ περισσότερο, δὲν μποροῦν νὰ φανοῦν σ' ὅλη τους τὴν ἀξία. Χρειάζεται καλλιέργεια, πολλὴ καλλιέργεια καλλιτεχνική, ποὺ ἡ ὑπόψυξ δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ τὴ δώσει. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ φύγει ἀπὸ τὴν Κύπρο. Πρέπει νὰ ζήσει μέσα σὲ πλούσιο θεατρικό περιβάλλον γιὰ ν' ἀποχτήσει τὴν πείρα ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμη, καὶ νὰ καλλιέργησει καὶ νὰ δείξει τίς ἱκανότητες ποὺ ἀσφυλῶς ἔχει. Πρέπει νὰ πάει στὴν Ἀθήνα πρῶτα, νὰ φοιτήσῃ στὴ σχολὴ θεάτρου, γιὰ νὰ μοθεῖ τὰ ἀπλὰ μυστικά τῆς σκηνῆς, ποὺ τώρα ἀπὸ διαίσθησιν μονάχα καὶ ἀπὸ φυσικό τάλαντο φαίνεται πὼς τὰ κατέχει. Νὰ πάει στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ παρακολουθησεὶ καὶ νὰ ζήσει τὸ ἑλληνικό θέατρο, ποὺ στὰ τελευταῖα χρόνια ἔκανε τεράστια πρόοδο. Κι ἀκόμα, ἂν μπορεσεῖ, νὰ πάει καὶ πρὸ ἔξω, γιὰ νὰ γνωρίσει στὰ μεγάλα κέντρα τῆς Εὐρώπης τὸ σύγχρονο θέατρο. Κ' εἶμαι βεβαίως, βεβαίως—σπανία ἐκφράζομαι μὲ βεβαιότητα γιὰ καλλιτεχνικά ζητήματα—πὼς παντοῦ θὰ θριαμβεύσει. Θὰ πάρει, ἀλλὰ καὶ θὰ δώσει.

Γιὰ τὸ Νίνος Παστελλίδης εἶναι, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου ἀντίληψη, μιὰ ἀπὸ τίς δυναμικότερες πραγματικότητες—ὄχι μονάχα ἑλλήδες—τῆς νεοελληνικῆς σκηνῆς. Νομίζω ὅτι τὸ νεοελληνικό θέατρο στὸ πρόσωπο τοῦ Παστελλίδη θ' ἀποχτήσει ἕνα δεύτερο

Ἄλλεκο Μινωτῆ. Γιατί ὁ νεαρός δικός μας καλλιτέχνης πού ξεκινᾷ τώρα, μοιάζει σέ πάρα πολλά μέ τό μεγάλο Ἑλληνα ἡθοποιό. ἔχει πάρα πολλά ἀπό τίς ἱκανότητες κι ἀπό τόν τρόπο πού ὁ Μινωτῆς παίζε, κι ἄς μή τόν ἔχει δεῖ ποτέ.

Πόσο θά κερδίσει καί τῆς Κύπρου ἡ καλλιτεχνική καλλιέργεια μέ τήν καλλιτεχνική ἀνάθε τοῦ Ποσειδέϊδου καὶ προβλεπώ, εἶναι ὁ ἄλλος φανερός. Δέν πρόκειται μόνον γιά τήν τιμή πού θά ἔχει ὁ τόπος μας, ἀλλά προπάντων γιὰ τή θεατρική μας ζωή. ἔτσι θά γίνει σοβαρώτερη, θά ἔχει ντόπια μεγάλα παραδείγματα πού θά τήν ἐπηρεάζουν γόνιμα καί εὐεργετικά, θά συνειδητοποιηθεῖ ἡ ἀνάγκη γιά τὰ πραγματικά ἀξία καί μεγάλα θεατρικά εἶδη, καί ἡ ἐπίδραση τοῦ μεγάλου θεάτρου στήν πνευματική μας ζωή θά ρθεῖ σάν ἀποτέλεσμα.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΣΤὴν ΑΓΓΛΙΑ

Ἡ Ἑλληνική Παιδεία

Ὁ μορφωμένος Ἕλληνας μπορεῖ νά ἀισθάνεται περηφάνεια κάθε φορά πού ἐπισκέπτεται τ' ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια τῆς χώρας αὐτῆς. Θά εὐρηκαντο τό ἑλληνικό βιβλίον, θ' ἀκούσῃ παντοῦ ἑλληνικόν ὄνομα. θά δῆ σέ κάθε μαυροσιναϊκό ἑλληνικὸν φράσει καί ἑλληνικὸν ῥητό. Στὸ χρονικὸ εἰσόστημα μετοξὺ τῶν δύο πολέμων, ἡ ἀρχαία Ἑλληνική εἶχε παραμεληθῆ κάπως καί τῆ θέσῃ τῆς πῆρε ἡ Λατινική. Ἐγινε κατὰ τὴ γνώμη μου κάτι παρόμοιο πού εἶχε γίνει στήν Ἑλλάδα στὸ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαίδευσης, ὅπου ἡ Λατινική Γλῶσσα εἶχε γίνει προαιρετική γιά τοὺς μαθητές, καί εἰδικὰ γιά κεινοὺς πού δέν προορίζοντο γιά κλασσικὲς σπουδές. Δέν ἀρνήσαν ὅμως ὅλοι ἐδῶ ν' ἀντιληφθοῦν τί ἔχασαν καί τί εἶχαν νά χάσουν γιά τὴ μόρφωση τῶν ἐρχομένων γενεῶν μέ τό νά συνεχίσουν νά παραμελοῦν μιά τέτοια πηγὴ σοφίας καί γνώσης, ὅπως εἶναι ἡ Ἑλληνική Γλῶσσα, καί προτοῦ ἤδη ἀρχίσει ὁ ἀδλεμος, τοῦ ὁποίου τό νικηφόρο τέλος μόλις ἔχομε πρὸ ὀλίγου γιορτά-

σει, εἶχαν ἀρχίσει τὰ διάφορα Κολλέγια νά ἐπαναφέρουν τοὺς Ἑλληνες Κλασσικούς, σέ τρόπο πού νά εἶναι σήμερὰ στὴ θέσῃ σχεδόν ὅπου ἦσαν πρὶν 25 ἢ 30 χρόνια.

Ὁ 19ος αἰώνας ὕψηξε γιά τὴν χώραν αὐτὴ ὁ Κλασσικὸς Αἰώνας. Δέν ὑπάρχει σχεδόν κανένας ἀρχαῖος συγγραφέας πού νά μὴν ἐξεδουθῆ, νά μὴ μετεφράσθῃ, νά μὴ ἐσχολιάσθῃ, πού νά μὴν ἐξουσιῶσθῃ. Ὑπάρχουν ἐκδόσεις τῶν ἀρχαίων ἑλληνιστῶν καὶ λατινιστῶν, ἑλληνιστῶν καί ἀγγλιστῶν. Ἑλληνιστῶν με ἀγγλικά ἢ λατινικά σχόλια, ἀγγλιστῶν με λατινικά σχόλια, ὑπάρχουν ἐκδόσεις γιά καθηγητὲς με κενὰ φύλλα γιά σχολία, ἐκδόσεις γιά τό κοινόν καί μθητικὰς ἐκδόσεις, ὑπάρχουν ἐκδόσεις τσεπῆς, ἐκδόσεις με ἀλφαβητικὸν πίνακα, ἐκδόσεις ἐκ κονογραφημέναι καὶ πολύτιμες καί ἐκδόσεις εἰς ὁλάνθηποτε σχῆμα, χρῶμα, μέγεθος καί ποσότητα χαρτίου μπορεῖ νά φαντασθεῖ κανεὶς. Δέν ἔξω ἂν θά εἶμαι τελείως ὀρθος καί ἂν θά γινῶ ἀπ' ὅλους πιστευτὲς ἂν εἶπω πῶς στὸ ζήτημά τῆς ποικιλίας καί τοῦ πλεότου τῶν ἐκδόσεων τῶν ἀρχαίων ἔχουν ξεπεράσει κατὰ πολὺ οἱ Ἄγγλοι τοὺς Γερμανοὺς.

Ἡ Ἀρχαία Ἑλληνική καὶ εἰδικὰ ἡ Ἀττικὴ (κλασσικὴ γλῶσσα διδάσκειται με ἐξαιρετικὰ καλὴ μεθόδου σι' ἀνώτερα σχολεῖα τῆς μέσης Ἐκπαίδευσης ὅπως καί στὰ Πανεπιστήμια). Ἐπειδὴ τό ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας — με τὴν ἔλλειψη τῶν διφθόγγων σύμφωνα με τὴν Ἐρασμιακή πρόφωρὰ πού ἀπλοποιεῖ τὸν τονισμό πού εἶναι ὁ ἐπίσπλις τοῦ ἑλληνα μαθητῆ καί σπουδαστῆ— δέν καταπονεῖ τόσο οὔτε τὸν καθηγητὴ οὔτε τὸν μαθητὴ, διδεται περισσότερος καιρὸς στὴ συντάξῃ καί τὰ γλωσσικὰ ἢ λογικὰ σχόλια, πού ὠφελοῦν φυσικὰ περισσότερο τό σπουδαστὴ στήν κατανοήσῃ τοῦ κειμένου καί τὸν σπρώχνουν στὸ ν' ἀγαπήσῃ τὸν συγγραφέα καί τὴ γλῶσσα.

Θ' ἀκούσῃ κανεὶς πολλάκις καθηγητὲς ἢ δασκάλους νά μιλοῦν γιά μαθητὲς τοὺς 10 ἢ 12 ἐτῶν πού ἔμαθαν ἀρκετοὺς ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς σέ τρόπο πού νά μποροῦν νά μεταφράσουν καί χωρὶς λεξικόν ἀκόμα, ἢ θ' ἀκούσει γιά παιδιὰ τέτοιας ἡλικίας πού μποροῦν νά μετα-

φράσουν άγγλικό κείμενον στην άρχαίαν έλληνική γλώσσα, πράγμα κάπως δυσκολοπίστευτο. Ήμπορώ δ' όμως έξ ίδιας πείρας να διαβεβαιώσω ότι σέ μερικά από τά λεγόμενα Public Schools—είδικά σχολεία κατωτέρας και μέσης εκπαίδευσης—οι έξετάσεις των έλληνικών είναι πολύ δυσκολώτερες και τό πρός προπαρασκευήν κείμενο πολύ περισσότερο από τες ίδιες τάξεις Ισοβαθμιών σχολείων στην Έλλάδα.

Υπάρχουν έκατοντάδες έκδόσεις τής γραμματικής τής 'Αρχαίας Έλληνικής Γλώσσης. Γραμματικές για τήν 'Ομηρική γλώσσα, για τήν 'Αττική Γλώσσα, για τούς ποιητές, για τήν γλώσσα τής 'Αγίας Γραφής και τήν έκκλησιαστική ή βυζαντινή γλώσσα. Και μ' όλο πού υπάρχουν πολλές διαφορές στή διδασκαλία τής γλώσσας στά διάφορα σχολεία, έν τούτοις ή γλώσσα διδάσκεται παντού μέ πολλήν έπιμονή, ούτως ώστε εκείνοι από τούς μαθητές πού στίς Πανεπιστημιακές τους σπουδές θ' άκολουθήσουν πρακτικές έπιστήμες να είναι σέ θέση και άργότερα να διαβάσουν και να καταλάβουν ένα άρχαίο κείμενο.

"Όσοι από τούς 'Αγγλους είναι έλληνομαθείς, θεωρούν τούς έαυτούς τους πώς άνήκουν σ' άνώτερη πνευματική τάξη και δέν παραλείπουν εύκαιρία να τό τονίσουν αυτό.

Συχνές είναι οι άναφορές στόν Πλάτωνα και στό Θουκυδίδη μέσα στή Βουλή των Κοινοτήτων ή των Λόρδων από έλληνομαθείς βουλευτές ή Λόρδους, οι δέ «Τάϊμε» στή στήλη «Παλαιά και 'Αληθή», πού είχαν υιοθετήσει διαρκούτος του πολέμου, πολύ συχνά ανέφεροντο στους κλασσικούς Έλληνες.

Κι αυτά για τήν 'Αρχαίαν Έλληνική Γλώσσα.

Γιά τή Νέαν Έλληνική τά πράγματα είναι πολύ διαφορά. Ή γνώμη μεταξύ των λογίων και των έλληνιστών είναι πώς ή γλώσσα πού δημιούργησαν οι νεοέλληνες είναι α) πολύ φτωχή και έλάχιστα έκφραστική, β) πώς δέν έχει ούτε τή μουσικότητα ούτε τήν ύψη τής άρχαίας, γ) πώς δ' ούτε είναι σήμερα δέ μπορεί να συναγωνισθή καμιά από τίς πλούσιες εύρωπαϊκές γλώσσες, άγγλική, γολλιική, γερμανική, ρωσική και ισπανι-

κή ή Ιταλική, και δ) πώς τής έχομεν άλλαξει τόσο τήν προφορά, ώστε να θεωρηται μιά ξένη τελείως γλώσσα για τούς greek scholars. Μολονότι δέ ή τελευταία κατηγορία είναι άβόαιμη, γιατί ούτε κ' ή Έρασμαϊκή προφορά—τήν όποιαν οι άγγλοι διδάσκαλοι και καθηγητές δέν άκολουθούν τελείως—είναι τελεία, ούτε κανείς μπορεί να ίσχυρισθί πώς ό ένας ή ό άλλος τρόπος προφοράς είναι ό πλησιέστερος πρós εκείνον των άρχαίων, έν τούτοις ή διγλωσσία μας, ή όπως άλλοι λένε ή πολυγλωσσία ή άγλωσσία μας, έχουν φέρι τήση σύγχυση στις τάξεις των έλληνομαθών, σέ τρόπο πού να λένε πώς θα περάσουν πολλές δεκοετηρίδες για να πεισθούν τά πανεπιστήμια κ' οι άνώτερες σχολές ν' αναλάβουν τή διδασκαλία τής Νέας Έλληνικής. Και υπάρχουν ήδη έδρες νεοελληνικών τόσο στην 'Οξφόρδη όσο και στο Λονδίνο και σ' άλλα Πανεπιστήμια, μέ θετική δουλειά πού λίγη έχει γίνει.

Ενθυμούμαι όταν πριν μερικά χρόνια στην 'Οξφόρδη είχε γίνει κατά τήν διάρκεια τής έλληνικής έβδομάδος 'Ορθόδοξος Αρχιερατική Λειτουργία έλληνοιστί από τον Μητροπολίτην Θυατείρων και άνέγνωσε τό Εύαγγέλιο από τον δμβωνα 'Αγγλικανικής Έκκλησίας, ό έλληνομαθής ξεναγός μου του Κολλεγίου τής 'Αγίας Μαγδαληνής, πού σμενύνεται για τήν έλληνομαθεία του, έμεινεν έξαιρετικά άπογοητευμένος γιατί δέ μπόρεσε να παρακολουθήση τήν έννοια τής περικοπής ένεκα τής . . . βαρβαρικής νεοελληνικής προφοράς μου.

"Αν όμως τά Πανεπιστήμια κ' οι άνώτερες Σχολές έχουν άκόμα τίς επιφυλάξεις τους για τή Νεοελληνική γλώσσα, οι ίδιωτες, πού αντιπροσωπεύουν κατά κανόνα τες προοδευτικώτερες τάσεις του λαού αυτού, όχι μόνάχα δέν συμφωνούν μαζί τους, αλλά άρχισαν από πολλού και υπέρχουν όλες οι προϋποθέσεις ότι θα συνεχίσουν και θα αύξήσουν τούς όπαδούς τής σπουδής τής σημερινής γλώσσης του έλληνικού λαού.

Οι νεοέλληνες ποιητές και πεζογράφοι διαβάζονται τελευταία άρκετα στην 'Αγγλία. Ένα καλό βιβλίο, πού δείχνει τήν πρόοδο του έλληνικού λαού στην έπιστήμη, τή φιλολογία και

τήν τέχνη, θά γίνη ἀνάρπαστον ἀπό τοὺς σπουδαστές τῆς νεοελληνικῆς. Ὁ Παλαμᾶς, ὁ Δροσίνης, ὁ Σολωμός, ὁ Κάλβος, ὁ Καβάφης κι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀντιπροσωπευτικοὶ ποιητές τοῦ παρόντος ἢ τοῦ περασμένου αἰῶνα, ἔχουν ἀρκετὴ δημοτικότητα, ὅπως κ' οἱ διάφοροι πεζογράφοι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴ Κύπρου, τὴν Αἴγυπτο κ.λ.π.

Μιά καλὴ, ἀπλὴ, εὐληπτὴ καὶ χωρὶς πολλὰς ἐξαιρέσεις καὶ ἰδιωτισμοὺς γραμματικὴ τῆς νεοελληνικῆς γιὰ Ἕλληνας, εἶμαι βέβαιος πὼς θά κάμει πολὺ καλὸ, γιὰ τὴν ἀσάφεια καὶ μεταβατικότητάς τῆς νεοελληνικῆς, τώρα μάλιστα πού κ' ἡ Κυβέρνηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀνεγνώρισεν ἐπίσημα τὴν Δημοτικὴν Γλῶσσα.

Δέ θέλω νὰ τελειώσω τὶς γραμμὲς αὐτὲς χωρὶς νὰ σημειώσω κάτι πού ἐνδιαφέρει τοὺς Κυπρίους λογοτέχνες. Ἔχω δεῖξει πολλὰς ἐκδόσεις τῶν κυπριακῶν φιλολογικῶν καὶ λογοτεχνικῶν περιοδικῶν σὲ νεοελληνιστὲς καὶ φιλέλληνες Ἕλληνας πού μποροῦν νὰ ἔχουν γνώμη, καὶ μὲ τὰ συγχαρητήρια πού ἄκουσα ἀπ' αὐτοὺς γιὰ τὴν προσπάθεια πού γίνεται στὸ πνευματικὸ ἰομέα τῆς πατρίδας μας, πρόσεξα καὶ μιά παρατήρηση, στὴν ὁποία συμφωνοῦν σχεδὸν ὅλοι. Πὼς δηλ. ἡ ἐξαιρετικὴ προσπάθεια καὶ προσοχὴ στὸ ραφινάρισμα τῆς γλώσσας γίνεται μὲ παραπάνω φορὲς σὲ βάρος τοῦ κειμένου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς συγγραφῆς. Ἡ ὥραιολογία δὲν εἶναι πάντα δείγμα λογοτεχνίας μὲ τὴν εὐρύτερη σημασία τῆς λέξης, ὅπως κ' ἡ ρητορικὴ δὲν εἶναι δείγμα πολιτικῆς ἱκανότητος καὶ φιλολογικῆς δεινότητος. Μπορεῖ νὰ ἔχουν ἄδικο. Ἄν ὅμως ἔχουν δίκαιο, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ προσέξουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι.

ΙΕΡ. ΚΥΚΚΩΤΗΣ

Λονδίνο, Ἰούλιος.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἡλία Βενέζη: Αἰολικὴ Γῆ. Μυθιστόρημα. Δεύτερη ἔκδοσις. Πρόλογος Α. Σικελιανοῦ. Ἀθήνα 1944, σελ. 294.

Ἡλία Βενέζη: Ἄνεμοι. Διηγήματα. Ἀθήνα 1944, σ. 158.

Τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα ἀπὸ δεκαπέντε τώρα χρόνια βοήθη τὸ δρόμο του. Ἡ γενιά τοῦ 1930, ὅπως λέγουνται οἱ πεζογράφοι πού παρουσιάστηκαν τότε καὶ δροῦν ὡς σήμερα, ξεκολλησθε τὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία ἀπὸ τοὺς βράχους στοὺς ὁποίους εἶχε ὡς τότε σὰ στρεῖδι κολλήσει, ἀπὸ τὴν ἠχηρὴ ἠθογραφία καὶ ἀπὸ τὴν ἐξόφθαλμη, ποιητικὴν σκοπιῶν, προταγανδιστικὴ διάθεσις. Ἔτσι ἡ πεζογραφία μας κέρδισε σὲ βάθος καὶ σὲ τεχνικὴ, ἄλλωστε τὸ ὅπκιό της πεδίο, ἀνάλυσε τὸν ἀνθρώπο, τὴ ζωὴ καὶ τὰ αἰσθηματά του, τὸν εἶδε μέσα σὰ σύγχρονα προβλήματα πού τότε βασανίζον, γίνθη μὴ ἰσχυρὴ καὶ ἀναμφισβήτητὴ δύναμις στὴν καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ μας ζωὴ. Δέ θ' ἀναφέρω τώρα ὀνόματα καὶ παραδείγματα, γιὰ τρεῖς λόγους: α) στὰ τελευταῖα χρόνια πολλὰς φορὲς ἀσχολήθηκα μὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα ἔργα τῆς πεζογραφίας αὐτῆς, β) τὰ σημεῖα μὲτά μου στὸ τεῦχος αὐτὸ κ' ἴσως σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα, δὲν εἶναι ἐξαντλητικὲς καὶ ὀριστικὲς κριτικὲς, ἀλλὰ σύντομες ἐντυπώσεις ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βιβλία πού βγήκαν στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς καὶ γ) γιὰ τὴν σύγχρονη ἑλληνικὴ πεζογραφία γενικὰ, καὶ εἰδικώτερα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἡλίας Βενέζη θ' ἀσχοληθῶ σὲ συνθετικὴ καὶ μεγάλῃ ἔχτασις μελέτῃ, πού ἀπαιτεῖ καὶ πολλὴν καιρὸ καὶ ὀλοκληρωμένη γνώσις τῆς τελευταίας λογοτεχνικῆς παραγωγῆς στὴν Ἑλλάδα, πού βέβαια δὲν μποροῦμε ἀκόμη νὰ τὴν ἔχουμε στὴν Κύπρον μὲ τὶς σημερινὲς ἀνώμαλες περιστάσεις.

Ὅμως, ὅτι τοῦ Βενέζη τὸ ἔργο— «Ὁ Μανώλης Λέκας» 1928. «Τὸ νοῦμερο 31 328» 1931, «Γαλήνη» 1939, «Αἰγαῖο» 1941 (δὲν τὸ εἶδα ἀκόμη), «Αἰολικὴ Γῆ» 1943 καὶ «Ἄνεμοι» 1944—κατέχει μὴ ἀπὸ τὶς ὑψηλότερες θέσεις στὴ μεγάλη καὶ σημαντικὴ παραγωγὴ

της γενιάς του 1930, είναι αναμφισβήτητο. Τα δυο τελευταία του βιβλία, που ιδιαίτερα με άπασχολούν εδώ, το διαπιστώνουν με τὸν τρανότερο τρόπο.

Ἡ «Αἰολική Γῆ»—τὸ ἀριστοτέγγιμά του—συνεχίζει τὴν ἀνοδο στὴν καλλιτεχνική σύλληψη, στὴν ἀρχιτεκτονική σύνθεση, στὴν καλλιτεχνική—κλασική;—σκέψη καὶ ἔκφραση πού καὶ στὰ προηγούμενα ἔργα του ὑπάρχει, στὴ «Ἰαλίη» ἰδιαίτερα. Εἶναι ὁμοσ πύ ποιητική ἢ «Αἰολική Γῆ», με πύ βαθιὰ φιλοσοφημένη διάθεση—διάχυση θὰ ἔλεγα—με παγανιστικὸ πνεῦμα, πού ἀγκαλιάζει ὅλες τὶς βασικὲς δυνάμεις τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσης τὶς ἐνσωμακώνει καὶ τὶς ζωντανεῖ με μίαν ἀπλότητα λόγου δίχως περιττήρηση καὶ με μιά σοφία πού δὲ γίνεται φορτικὴ Ἡ φύση καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀντιπαλεύουν καὶ νικά, ἴσως, ὁ ἄνθρωπος, μὰ γὰ νὰ αὐτοκαταστραφεί ἀπὸ τὸ πάθος—τὸ ἄγριο καὶ ἄγριο πάθος—πού κουνφοβράζει μεσα του. Ἐπει παίρνει νόημα ἢ ζωὴ του, πού συνεχίζει τὴν αἱματηρὴ καὶ γόνιμη παράδοση γενιῶν καὶ γενιῶν περασμένων, καὶ δένεται ἀκατάλυτα με τὴ φύση πού ἀκολουθεῖ ἡρεμῆ καὶ ἀμείλιχτὴ τὸ δικὸ τῆς δρόμο.

Θέμα τῆς «Αἰολικῆς Γῆς» εἶναι ἀναμνήσεις τοῦ συγγραφέα ἀπὸ τὴν παιδικὴ του ἡλικία στὴν προγονικὴ καὶ γεννήτρα του γῆ τῶν παρλιῶν τῆς Μικρασίας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχω νὰ παρατηρήσω πὼς ὄχι μόνο ὁ Βενέζης, μὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι νεοέλληνες λογοτέχνες παίρνουν γιὰ θέματα στὰ ἔργα τους τῶν χρόνων τῆς κατοχῆς ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς τῶν ἡλικίας Ἡ στροφή αὐτὴ στὴ νοσταλγικὴ περιοχὴ τῆς παιδικῆς ἡλικίας εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ καὶ ἀξιοπροσέχτὴ καὶ μιά ἐξήγηση—ὄχι ὁμοσ καὶ τὴ μοναδικὴ—βρίσκω πὼς, μὰ καὶ δὲν μπορούσαν νὰ χρησιμοποιήσουν λεύτερα καὶ δημιουργικὰ τὴ σύγχρονη τους βασανισμένη ἀλλά ἡρωϊκὴ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἦταν φυσικὸ νὰ ἀντιλήσουν οἱ νεοέλληνες συγγραφεῖς ἀπὸ προγενέστερα καὶ βαθιὰ ἐνωμένα με τὴ ζωὴ τους ἡρωϊκὰ πεδία, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία, τὴ γιομάτη μύθους καὶ ἡρωϊσμούς κ' ἐντονη προσπάθεια γιὰ νὰ ικανοποιηθεῖ ἢ ἀπληστη ἔφεση πρὸς γνώση. Ὅμοσ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀξίζει νὰ μελετηθεῖ βαθύτερα καὶ πλαύτερα.

Εἶναι ζωντανὲς οἱ ἀναμνήσεις τοῦ Βενέζη: ἄνθρωποι, τόποι, δέντρα νερό, ζωὰ, σπίτια, ἐνέργειες, ὅλα. ὅλα ζωντανεῖται καὶ πιάνονται σ' ἓνα χορὸ ἀρμονικὸ ἀφήνουν ὅλα τὸν ἦχο τους στὴ συμφωνία τῆς «Αἰολικῆς Γῆς». Ἡ νοσταλγία πού κινεῖ στὸ ζωντανεμά τους δὲν ἔχει τίποτε ἀρρωτιστικὸ ἴσα ἴσα πού εἶναι γιομάτη ὕψα καὶ δροσιά, ἡρωϊσμὸ καὶ δημιουργικὸ πάθος. Οἱ ἄνθρωποι δουλεύουν τὴ μοίρα τους καὶ προχωροῦν ὡς τὸ ἀκρότατο σημεῖο τῆς ολοκληρώσεως τῆς προσωπικότητός των, ἐνὸ παράλληλα ἢ φύση σ' ἓνα ὄργιο πανθειστικὸ παραστέκεται ζωντανή, φιλικὴ ἢ ἐχθρικὴ στὶς ἐνέργειες τοῦ ἀνθρώπου Ἐπει τὸ ἔργο ἀποχτὰ βάθος πομπηματικὰ ἀνθρωπίνου καὶ ποιητικὴ διάθεση, ὅσο, ἴσως, κανένα ἔργο τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας.

Αὐτοῦμα, πού στὸ στενὸ τώρα χωρὸ τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» δὲν μποροῦ νὰ μπῶ στὴν ἀνάλυση τῆς «Αἰολικῆς Γῆς» οὔτε κἀν στὴν ἀδρῆ παράθεση τῶν κύριων στοιχείων τῆς, ὁμοσ τὸ ἔργο αὐτὸ σίγουρα εἶναι ἢ σημαντικώτερον δημιουργία στὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία, ἓνα ἔργο ὄριμο, ὀριστικὸ καὶ μεγάλο.

Οἱ «Ἄνεμοι» τοῦ Βενέζη, μιά σειρά διηγήματα, πού τὰ περισσότερα (ἴσως ὅλα) δημοσιεύθηκαν καὶ πρωτότερα, ἐρχονται σὲ δεύτερη μοῖρα σχετικὰ με τὴν «Αἰολικὴ Γῆ». Βέβαια βλέπουμε κ' ἐδὼ τὸν ἀσύγκριτο ἀφηγητὴ, τὸ λεπτὸ παρατηρητὴ, τὸν ἄπειστο τεχνίτη τοῦ λόγου καὶ τὸν ἔμπειρο τῆς ζωῆς, ὁμοσ εἶναι πολὺ φανερό πὼς ὕστερ' ἀπὸ τὸ διάβασμα τῆς «Αἰολικῆς Γῆς», με τὴν ἀπλή τῆς ἐπικότητα καὶ τὰ πλατιά ἡρωϊκὰ βήματα τῶν προσώπων τῆς, με τὴν ἀριὰ τῆς σύνθεσης, καὶ τὴν ποιητικὴ τῆς διάθεσης, οἱ «Ἄνεμοι» παρουσιάζονται σὰν ἀδύναμα ἀποσπάσματα τῆς ζωῆς, σχηματοποιημένης μάλιστα κατὰ τὴν a priori βούληση τοῦ συγγραφέα. Γιατὶ τὰ περισσότερα διηγήματα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ φαίνονται σὰν παράλληλες ἱστορίες, χαρακτηριστικὰ ἀφηγήματα παρὰλληλων τύπων mutatis mutandis κἀτι σὰν τούς «Παράλληλους βίους» τοῦ Πλουτάρχου με τὴ διαφορὰ πὼς παρὰλληλίζονται ἢ συνδέονται ὄχι μονάχα ἄνθρωπος με ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ ψυχικὲς διαθέσεις, ἐνέρ-

γίες, ζωϊκές ἐκδηλώσεις θετικές ἢ ἀρνητικές, ἐντυπώσεις.

Γι' αὐτὸ ὅμως δὲν παύουν οἱ «Ἀνεμοὶ» ν' ἀποτελοῦν μιὰ οὐσιαστικὴ συμβολὴ στὸ νεοελληνικὸ διήγημα μετὰ τὸς πλούσιους καὶ σοφὰ διαγραμμένους καὶ τεχνικὰ ζωντανεμένους τύπους των, προπάντων ὅμως μετὰ τὴ βαθιὰ ἀνθρώπινη διάθεση τοῦ Βενέζη, ποὺ καὶ ἐδῶ κυριαρχεῖ δημιουργική.

Τὰ δύο τελευταῖα διηγήματα τοῦ βιβλίου, «Στὰ Κιμινένια» καὶ «Ο Μανόλης Λέκας», σὲ πρώτη μορφή βρίσκονται στὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ Βενέζη (1928), μὰ στοὺς «Ἀνέμους» παρουσιάζονται ξαναδουλεμένα, ἰδιαίτερα στὰ ἐκφραστικά των μέσα—καὶ, σίγουρα, ἀνώτερα καὶ τεχνικώτερα παρὰ στὴν πρώτη τῶν μορφῶν.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

Στρατὴ Μυριβήλη: Ὁ Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης (νοβέλλα). Ἄθηνα 1944 σ. 114.

Ἄλλο βιβλίο νοσταλγίας, παιδικῶν ἀναμνήσεων καὶ ἠρωϊσμοῦ—μυθικῆς λεβεντιάς—ἀλλὰ πόσο διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν «Αἰολικὴ Γῆ» τοῦ Βενέζη! Αὐτὸς ἀπλῶθεται πανθεϊστικά μέσα στὴ φύση καὶ τὴν αἰσθάνεται ζωντανή, στενά συνδεμένη μετὰ τὴς ἀνθρώπινες ἐνέργειες, καὶ μετὰ γλυκιὰ βιοσσοφία ἀναπλάθει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴς φυσικῆς δυνάμεις χεροπιασμένους στὸν ὄδυνηρό μὰ ὠραῖο χορὸ τῆς ζωῆς, ἐνῶ ὁ Μυριβήλης στὸ «Βασίλη τὸν Ἀρβανίτη» παθαίνεται ἀπὸ τὸν ἠρωϊκὸ ἄνθρωπο μετὰ τὰ βίαια κινήματα τῆς ψυχῆς του, ποὺ ἐκδηλώνονται σὲ τραχιά—κάποτε ὅμως εὐγενική—δράση, κ' ἡ φύση μονάχα σὰν περὶ γραμμα τοῦ χρειάζεται, σὰν φιλοκέντητο στολίδι ποὺ γλυκαίνει τὸ ὄργιο τοῦ ἀνθρώπινου πάθους. Κ' ἡ παιδικὴ ἀνάμνηση εἶναι ἀπλῶς ἡ ἰσορρομὴ, γιὰ νὰ εἰπωθεῖ ἡ ματωμένη ἰστορία τοῦ Βασίλη τοῦ Ἀρβανίτη, κὶ ὄχι τὸ κεντρικὸ θέμα ποὺ διαποτίζει νοσταλγικά καὶ ποιητικά τὸ ἔργο, ὅπως στὴν «Αἰολικὴ Γῆ». «Ὁ Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» εἶναι τὸ βιβλίο τῆς ἀλογῆς—sine ratione—λεβεντιάς, κὶ ὄχι τῆς λεβεντιάς ποὺ γίνεται πάθος λυτρωτικὸ ἀπὸ αὐτοσυνείδηση, ὅπως καὶ σ' ἄλ-

λα πρόσωπα, προπάντων ὅμως στὸν κόντραπατιζὴ Ἀντώνη Παγίδα τῆς «Αἰολικῆς Γῆς».

Σὲ πρώτη μορφή ὁ «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» δημοσιεύτηκε στὴ σειρά τῶν διηγημάτων «Τὸ γαλάζιο βιβλίο» (1939). Κ' ἔγραφα τότε: «Ἡ ἐπική λεβεντιά τοῦ «Βασίλη τοῦ Ἀρβανίτη» θυμίζει τὸ «Θάνατο παλληκαριοῦ» τοῦ Παλαμά· σ' αὐτὸ (τὸ διήγημα τοῦ Μυριβήλη) ἡ ἠρωϊκὴ ἐκδήλωση τῆς ζωῆς δειχνεται καὶ στὴς αἱματοχυσίες καὶ στὸν ἔρωτα, καὶ στὴς εὐγενικῆς πράξεις καὶ στὴ σκληροτητῆ, ἀλλὰ καὶ στὸ θάνατο ἀκόμη» (ὅδες «Κυπριακὰ Γράμματα», Ε', ἀρ. 59, Μάη 1940, σ. 36). Ἀπλωμένος τώρα καὶ ξαναδουλεμένος σὲ νοβέλλα ὁ «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης», δειχνεῖ σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ καὶ πληρέστερα τὸ στοιχεῖο αὐτοῦ τοῦ ἠρωϊσμοῦ, ποὺ τὸν παρεκκολυθεῖ μετὰ παιδικὸ ἐνδιηφόρο στὴν ἐξελίξη του ἀπὸ τὰ πρῶτα του φανερώματα ὡς τὴ σκληρὴ αὐτοκαταστροφὴ του. Μοιάζει μετὰ τὴς ἀλογῆς φυσικῆς δυνάμεις, ποὺ ἄλλοτε ξεσπάζουν καταστροφικῆς καὶ καινοδυναμῆς, κὶ ἄλλοτε καταλαγιάζουν σὲ χαριτωμένα παιγνιδίσματα, πάντα ὅμως συναρπάζουν μετὰ τὴν ἐμφάνισή τους καὶ συγκλονίζουν μετὰ τὸ ξέσπασμά τους. Τετοια καὶ τοῦ Βασίλη ἡ ἀλόγιστη κὶ ἀπαράμιλλη λεβεντιά. Εἶναι λιγνο δαμασκηνὸ σπαθὶ βγαλμένο ἀπ' τὸ θηκάρη του στὰ χέρια ἑνὸς μυθικοῦ ἥρωα, ποὺ χυμáει μετὰ τὸ γέλιο καὶ μετὰ τὴν ὄργη σ' ἕνα φουσατό. Εἶναι τρελλὴ φωτιά ποὺ ἀφανίζει τὰ πάντα, ἀλλὰ καὶ ποὺ βάφει μετὰ ροδοπέταλα τ' ἀκροσύννεφα. Εἶναι ἡ ἱερὴ τρέλλα τῆς σαματικῆς καὶ ψυχικῆς παλληκαριάς, ποὺ δὲν ξαίρει ἐμπόδια, καὶ δὲν ὑποχωρεῖ μπροστὰ σὲ τίποτε—οὔτε στὸ θάνατο μπροστὰ. Γι' αὐτὸ ὁ «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» γίνεται τὸ ἐπικολυρικὸ ποίημα τῆς τρελλῆς λεβεντιάς καὶ τῆς θανατερῆς ὁμορφιάς.

Ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος τοῦ Μυριβήλη εἶναι δουλεμένα ἐδῶ ὡς τὸ ἀκροτελεύτιο τους σημεῖο. Εἶναι μιὰ ἄρμονια ἀπὸ ἤχους καὶ χρώματα, ποὺ φαντάζουν σὰν ζωγραφικὸ ποίημα ρυθμιζόμενον σὲ μουσικοὺς τόνους. Ἡ κάποια ἀφέλεια, τὸ σπásiμο τῆς καλοστρωμένης φράσης πηγάζουν ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μορφή τοῦ ἥρωα τοῦ βιβλίου καὶ τότε χαρακτηρίζουν καλύτερα.

Μ' όλα αυτά νομίζω, πώς τὸ πιὸ δλοκληρωμένο ἔργο τοῦ Μυριβήλη μένει πάντα «*Ἡ Ζωὴ ἐν τάφῳ*». Γὰ ἐπόμενά του βιβλία, πολλὰ καὶ καλοδουλεμένα, ἔχουν κάποια θηλυκότητα κι ἄρκετὴ περιτέχνηση, κι ἄς τὴ στηρίξει τὸ ἄψογο γράψιμο κ' ἡ πηγαία καὶ λεπτὴ ποιητικὴ διάθεση τοῦ Μυριβήλη. Σὰ νὰ στενεύουν οἱ ὅριζόντες του. Κάποτε μάλιστα σὰ νὰ γυρνᾶει πίσω ἐσκεμμένα. Τὸ φυλετικὸ π.χ. μῖσος ποὺ διαφαίνεται στὸ «*Βασίλην τὸν Ἀρβανίτη*» διαπιστώνει τὴν ἐντόπυσή μου αὐτὴ. Ὅμως αὐτὸ δὲ μὲ ὑποδίζει νὰ πιστεύω, πὼς ὁ «*Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης*» εἶναι μιὰ μεγαλὴ καὶ θετικὴ προσφορά στὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία, καὶ πὼς εἶναι τὸ καλύτερο ἔργο τοῦ Μυριβήλη ὕστερα ἀπὸ τὴ «*Ζωὴ ἐν Τάφῳ*».

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Μελὴ Νικολαΐδη: Μύρα καὶ Δάκρυα (διηγήματα). Κύπρος 1945, σ. 109. 3/-.

Ὁ συμπατριώτης μας διηγηματογράφος κ. Μελῆς Νικολαΐδης, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ὀλιγομηνῆς παραμονῆς του στὴν Κύπρο, τύπως ἐδῶ τὸ βιβλίο του αὐτό, ποὺ περιεχὲι δύο νοῦ βέλλες, τὸν «*Πρωτομάρτυρα*» καὶ τὰ «*Μύρα καὶ Δάκρυα*».

Ὁ «*Πρωτομάρτυς*» εἶναι ἡ περιγραφή τοῦ μαρτυρίου τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφανοῦ. Ὁ Στέφανος, ἀπὸ τοὺς πρώτους θερμοὺς Χριστιανούς, σφοδρὸς πολεμῖος τῆς ἐβραϊκῆς δεισιδαιμονίας καὶ ἔθρησκοτικῆς ἐκμεταλλεύσεως, παρουσιάζεται ἐδῶ στὴν προσπάθεια τοῦ γιὰ διαφώτιση τοῦ Ιουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ στὴ βίαιη ἀντιδρασίη ποὺ συνάντησε ἀπὸ τοὺς μεγαλοσιάνους ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ φανατισμένο ὄχλο, ἀντίδραση ποὺ γρήγορα τὸν ἔφερε στὸ μαρτύριο τοῦ λιθοβολισμοῦ. Ἡ σκηνὴ τοῦ λιθοβολισμοῦ εἶναι ὠραία στὴ συλλήψη καὶ στὴν ἐχτέλεση, ὅπως καὶ ἡ περιγραφή τῆς στασεῆς τοῦ Σαύλου καὶ τοῦ, μικροῦ τότε, Λουκά.

Στὰ «*Μύρα καὶ Δάκρυα*» περιγράφεται ἡ ζωὴ μιᾶς παραστρατημένης γυναίκας ποὺ πουλάει τὸ κορμὶ τῆς, μὰ ποὺ κἀποτε συναντᾷ τὴν πραγματικὴ ἀγάπην καὶ ξαναγίνεται ἀγνή καὶ

ντροπαλὴ σὺν ἀξέβγαλτῃ παιδοῦλα, καὶ νιώθει μέσα τῆς νὰ πεταρίζουν τὰ πιὸ λεπτά, τὰ πιὸ εὐγενικά ὄνειρα. Μὰ δὲν ἔχει τὴ δύναμην νὰ τὰ ζήσει, γιὰτὶ ἔχει βαθιὰ τὴ συνειδησιὴ τοῦ βούρκου μέσα στὸν ὁποῖον ἔζησε. Φοβάται πὼς, ὅσο κι ἂν προσπαθῆσει νὰ βγεῖ ἀπ' αὐτόν, κάποιος λεκές ἀνεξίτηλος θά-τῆς μείνει, ποὺ θά τῆς βρωμίξει τὴν ὄνειρευτὴ νέαν ζωὴν. Γι' αὐτὸ ξαναβυθίζεται μέσα σ' αὐτόν, καὶ τῆς μένει μόνο σὺν δράμα μιᾶς ἀπροσμέτρητης εὐτυχίας ἢ λιγὸχρονης ἀγνῆς ἀγάπης, ποὺ φώτισε διάβατικά τὴν ταπεινὴν ζωὴν τῆς.

Καὶ στὰ δύο διηγήματα ὑπάρχει πολὺς διδαχτισμὸς ἀπὸ τὴ φύση τοῦ θεματοῦ των, ὅμως τὸ τεχνικὸ δουλεμα δὲν τὸν ἀφήνει νὰ παρουσιάζεσθε πειστικός. Ἡ προσεχτικὴ περιγραφή ἢ ἐιδικὴ, λεπτὴ παρατήρησις, κ' ἡ αἰθροποιστικὴ διάθεσις ποὺ τὰ διακρίνει, ἰδιαίτερα ὁμως ἡ διεισδυσιὴ στὰ ψυχῆς τῶν ἡρώων ποὺ γίνεται μετρημένα καὶ πειστικά, καθορίζουν τὴν πραγματικὴ τὴν ἀξίαν μέσα στὴ σύγχρονη λογοτεχνία μας. Ὁ κ. Μελῆς Νικολαΐδης συνεχίζει σταθερὰ τὸν ἥμερο δρόμο ποὺ ἀνοίξει μὲ τὸ προηγουμένον διηγηματογραφικὸ ἔργο του.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Ἄγγελου Τερζάκη: Ἡ στοργὴ (νουβέλλα). Ἀθῆνα 1944, σ. 88.

Ὁ Ἄγγελος Τερζάκης εἶναι ἀπὸ τοὺς οὐμαντικώτερους συγγραφῆς τοῦ ζογράφου, τόσο στὸ διήγημα, μυθιστορημα καὶ σύντομη μελέτη, ὅσο καὶ στὸ δράμα. Εἶναι ἄνθρωπος μὲ πραγματικὰ ἀνώτερο ἦθος καὶ μεγάλες δημιουργικὲς ἱκανότητες, ὅπως τὸ διαπιστώνει τὸ προπολεμικὸ ἔργο του. Ἡ παραγωγή του στὰ τελευταῖα πολεμικὰ χρόνια δὲν μοῦ εἶναι γνωστή, ἔχτος ἀπὸ τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίο του ποὺ ἔχω μπροστά μου, τὴ «*Στοργὴ*». Εἶναι μιὰ λαϊκὴ ἀλλὰ περιποιημένη ἔκδοσις τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου «*Γλᾶρος*», στὸ σχῆμα καὶ στὴν ἐμφάνισις τῶν γνωσίων λαϊκῶν ἀγγλικῶν ἐκδόσεων «*Penguin*».

Ἡ «*Στοργὴ*» βέβαια δὲν εἶναι ἀπὸ τίς καλύτερες ἐργασίες τοῦ Τερζάκη. Ἔχει πολὺ τραινάρισμα στὴν ἀφή-

γηση, πολλές λεπτόλογες κ' ἴσως ἀχρηστες περιγραφές, πού ἀδυνατίζουν ἀντί νά ἐνισχύουν τὰ κεντρικά περιστατικά τῶν προσώπων του. Ὁ Λουκᾶς Μετσοβίτης, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς στοργῆς, φαίνεται ὡς ἀπίθανος τύπος μέσα σ' ἀραβουργήματα τῆς ψυχικῆς ἀνάλυσης καὶ περιγραφικῆς ὑπερβλῆς. Τὰ στοιχεῖα αὐτά πού ἡ μετρημένη χρῆση τους στή «Μενεξεδένια πολιτεία» ἔδωσαν—μαζὶ μεῖν—ἀλλὰ καλὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης τοῦ Τερζάκη—ἔνα ἀπὸ τὰ καλύτερα νεοελληνικά μυθιστορήματα, ἔδω κάποτε γίνονται βάρος, γιατί τὰ πρόσωπα καὶ τὸ θέμα εἶναι κατώτερα ἀπὸ τις δυναμικότητες καὶ τὴ διάθεση τοῦ συγγραφέα.

Ἄλλὰ ἔχει κάτι ἄλλο ἢ «Στοργή» πού πρέπει νὰ τὸ προσέξουμε: εἶν' ἓνα βιβλίο πού μπορεῖ ν' ἀγοραστεῖ ἀπὸ τις πλατιές λαϊκές μάζες, καλογραμμένο κ' εὐπρόσωπο, ἓνα βιβλίο γραμμένο ἀπὸ ἀναγνωρισμένης ἀξίας λογοτέχνη, καὶ προσιτὸ στὸ λαό. Ἄν αὐτὸ συνεχιστεῖ τόσο ἀπὸ τὸν Α. Τερζάκη ὅσο κι ἀπ' ἄλλους σύγχρονους λογοτέχνες, κι ἂν μάλιστα βγοῦν στὴν ἴδια σειρά, εὐπρόσωπα καὶ φτηνά, διαλεχτὰ ἔργα κι ἄλλων πωλαιότερων λογοτεχνῶν μας, τότε μποροῦμε βάσιμα νὰ ἐλπίζουμε πὼς ὁ ἀπλόϊκός ἑλληνικός λαός, πού ὡς τώρα πνευματικὰ τρεφόταν ἀπὸ ἀνόητα, ψευτορωμαντικά, αἰσθησιακὰ καὶ ἐγκληματικά σκουπίδια, θὰ στρέψει τὴν προσοχή του στὴν καλὴ λογοτεχνικὴ μας παραγωγή, θὰ τὴ γνωρίσει καὶ θὰ τὴν ἀγαπήσει. Γι' αὐτὸ νομίζω πὼς στὸ πεδίο αὐτὸ ὁ Τερζάκης προσφέρει στὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία καὶ στὸν ἑλληνικὸ λαὸ μεγάλη ἐκδόουληση μετὰ τὴ «Στοργή» του.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Ἑλλης Ἀλεξίου: Λοῦμπεν (μυθιστόρημα). Ἀθήνα 1944, σ. 193.

Δὲν μπορῶ νὰ πιστέψω, πὼς ἡ ἠρωίδα τοῦ μυθιστορηματος αὐτοῦ τῆς κ' Ἑλλης Ἀλεξίου εἶναι ἄνθρωπος πραγματικός. Κανένας ἄνθρωπος ζωντανός, μετὰ αἷμα καὶ νεῦρα, μ' αἰσθήσεις, ψυχὴ, νοῦ καὶ καρδιά, καὶ μάλιστα γυναῖκα, Ἑλληνίδα, μπορεῖ

νὰ φτάσει στὸ ἀποχτηνωτικὸ σημεῖο ἀνεχτικότητας πού παρουσιάζει ἡ ἠρωίδα τοῦ «Λοῦμπεν». Ἡ αὐτοθυσία, ἡ αὐτοεγκατάλειψη, ἡ ἔλλειψη κάθε ἐπιθυμίας καὶ διαμαρτυρίας, ἡ δουλόφρονη προσκόλλησις τῆς Πεντάμορφης στὸν Ἄντρέα, παρ' ὅλες τις ταπεινώσεις καὶ τις κακοποιήσεις πού τις ἐπιβάλλει, εἶναι πέρα ἀπὸ «τὰ ἐσκαμμένα», πέρα ἀπ' ὅτι μπορεῖ νὰ ὑποφέρει ἄνθρωπος, ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ. Κ' ἡ στάσις τῆς αὐτῆς δὲ δικαιολογεῖται οὔτε ἀπὸ τὸ χαραχτήρα τῆς οὔτε ἀπὸ τὴν, ὅποια, ἀγάπῃ τῆς στὸν Ἄντρέα.

Εἶναι βέβαια λεπτὸς ἄνθρωπος, εὐκολοσυγκίνητος γιὰ τις δυστυχίες τῶν ἄλλων, μετὰ ἀνίσχυρη βούληση, γυναῖκα ἔτοιμη νὰ δεχτεῖ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἰσχυροῦ ἄντρα καὶ νὰ τοῦ κάνει τὰ θελήματα, μὰ πρὶν φτάσει στὴν ἀποχτήνωσις ἔπλαθε ὄνειρα γιὰ τὴ δικὴ τῆς εὐτυχία προπάντων καὶ δὲ φαινόταν τόσο πρόθυμη νὰ τὰ ἐγκαταλείψει ἀπραγματοποιήτα καὶ νὰ γίνῃ κουρέλι (ἡ λέξις «Λοῦμπεν» σημαίνει κουρέλια). Ἔγινε ἓνας ἄνθρωπος πού δέχεται ραπίσματα, καὶ τὰ δεχεται ἀδιαμαρτύρητα καὶ ὑπομονετικά. Χάνει κάθε χαρὰ, κάθε ἀπόλαυση τῆς ζωῆς, ἐνὼ μεγάλωσε μέσα στὸ «μὴ στάζει καὶ μὴ βρέχει», γίνεται σκλάβος τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς ποταπότητας τοῦ ἄντρα τῆς, πού τῆς κόβει κάθε ἐπικοινωνία καὶ μετὰ τις πιο στοιχειώδεις εὐχαριστήσεις τῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνίας, ἐνὼ ὁ ἴδιος γλεντᾷ καὶ ἀπολαμβάνει. Ἡ ὁμορφιά τῆς μαραινεται ἄχαρη, τὴ δέρνει ὁ ἄντρας τῆς, τῆς βγάζει τὸ μάτι, τῆς σπάζει τὸ πόδι, τὴ ντροπιάζει, τὴν ἐγκαταλείπει πρόστυχα στὸς πέντε δρόμους—κι αὐτὴ, ἡ Πεντάμορφη, τὰ δέχεται ὅλα μετὰ τὴν ψυχολογία τοῦ «σφάξε με, ἀγά μου, ν' ἀγιάσω»!

Οὔτε ὅμως ν' ἀγιάσει μπορεῖ ἡ ἔχει σκοπὸ. Δὲ μοιάζει μετὰ τις μάρτυρες τοῦ χριστιανισμοῦ ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλης ἰδέας. Αὐτὴ κανένα σκοπὸ δὲν ἔχει, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει. Ἡ ὑπερβολικὴ στοργὴ τοῦ Λουκᾶ Μετσοβίτη στὸ μικρὸ μυθιστόρημα τοῦ Α. Τερζάκη «Στοργή», γιὰ τὸ ὅποιο γράφω πρὸ πάνω, κάποιο τελοσπάντων σκοπὸ ἔχει καὶ κάποια δικαίωση, κι ἂς φαίνεται ἀνάξια καὶ ὑπερβολικὴ. Μὰ τῆς Πεντάμορφης τοῦ «Λοῦμ-

πεν» ή στοργή στον άντρα που την τυραννεί και την ταπεινώνει, σπάζει κάθε ανθρώπινο όριο και φτάνει στον «ύπανθρωπισμό» (άν επιτρέπεται ο όρος).

Φοβοῦμοι πώς ή κ. Έλλη Άλεξίου έγραψε το «Λοῦμπεν» από μια προκαθορισμένη ιδέα. πώ «ή ήθική ανισότητα, ή ψυχική... παρουσιάζει κι αυτή έντονες συγκρούσεις δημιουργώντας θύματα και θύτες», όπως γράφει ή ίδια. Καί παρακάτω: «Η ήρωίδα τούτου του βιβλίου με την υπερβολική άνεκτικότητά της, που δέν είναι τίποτα άλλο παρά ψυχική άνεπάρκεια κ' έλλειψη δυναμικότητας, κουρελιάζεται κ' ή ίδια, και συντελεί και στον ήθικο ξεπεσμό του ανθρώπου που ζεί κοντά της. Δηλαδή ή παρατραβηγμένη αγαθότητα τις περισσότερες φορές ζημιώνει κι' αυτόν που την έχει και το περιβάλλον του. Ίσως από την ίδια αίτια ξεκινώντας ο Σοπενάουερ έλεγε πώς «ή αὐταπόρνηση θά 'πρεπε να τιμωρείται ως έγκλημα, έπειδή διαφθείρει εκείνους χάριν των όποιων γίνεται». Αμφιβαλλω όμως, άν χρειάζοταν τόσο μεγάλο έργο, για να διαπιστωθεί ξανό ή φοβερή αυτή άρχή.

Άλλά το θέμα της ή κ. Άλεξίου το δούλεψε με τέχνη πραγματική και δύναμη μεγάλη. Η συνθετική της προπάντων Ικανότητα, ή ψυχική άνάλυση των τύπων της που την κάνει συστηματικό και με χέρι έμπειρο, το γλυκό κι άπλό άλλο σφιχτοδεμένο ύφος της, είναι στοιχεία πολύ σημαντικά στο νέο της έργο. Οσοίσο νομίζω πώς τα προηγούμενα έργα της κ. Έ. Άλεξίου στέκουν από καθε άποψη πολύ πιο ψηλά από το «Λοῦμπεν».

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Παντελή Πρεβελάκη: Παντέρμη Κρήτη. Χρονικό του Σηκωμού του 66 Ξυλογραφίες Γιάννη Κεφαλληνού. Άθήνα 1945. σ. 235 + ια'.

Στο βιβλίο αυτό ο κ. Π. Πρεβελάκης έξιστορεί την Κρητική Έπανάσταση του 1866. Δέν πρόκειται για «Ιστορία» με την καθαρή, εν επιστημονική σημασία του όρου, αλλά για μια αφήγηματική

έξιστόρηση της Κρητικής επανάστασης σε άπλό και ζωηρό ύφος λαϊκής μορφής. Η γλώσσα και το ύφος του κ. Πρεβελάκη είναι ακόμα πιο πλούσια παρά στα προηγούμενα του έργα, και με έντονη στοργή στην άγνή και καλοχημη λαϊκή έκφραση, που συχνά μας ξαφνιάζει με τη δύναμη και την πρωτοτυπία της. Όπως έγραφα πρι χρονα για το «Χρονικό μιας πολιτείας» του ίδιου συγγραφέα, «είναι άπλό το ύφος του; σε λαϊκή δίγηση, σάν εκείνα τα παραμύθια που παλιοί παραμυθάδες, δυνατοί τεχνίτες του λόγου και της σύνθεσης, ιστορίζανε παραστατικά και πρόσχαρα».

Είναι αλήθεια πώς, κακομαθημένοι έμεις από το τυπικό και ξεχρωμο γόαψιμο, ξαφνιαζόμαστε μπροστά σε τέτοια ζωντάνια, σε τόση «λαϊκούρα», και κάτι σαν προσπάθεια επιτήδευσης για χιτυπητή λαϊκή άφέλεια μας πειράζει. Όμως δέν ξαίρω άν έχουμε δίκαιο. Δέν ξαίρω άν ή τάση αυτή του κ. Πρεβελάκη δέν είναι μια έκκληση, πώς πρέπει να ξαναζωντανέψει ή γλώσσα και το ύφος μας στην άστερευτη και άνόθευτη λαϊκή πηγή, πώς πρέπει να ξαναγυρίσουμε στο λαό, στις πιο καλές δυνάμεις του, για να στηρίξουμε το νέο πνευματικό μας οικοδόμημα με τα λαϊκά υλικά, της λαϊκής διάθεσης και τους πόθους του λαού μας.— Όμως αυτό εν' άλλο ζήτημα, που πρέπει να μας άπασχολήσει σ' άλλο σημείωμα.

Η «Παντέρμη Κρήτη» εν' ένα πολύ επίκαιρο βιβλίο. Παρουσιάζει τον άνυπόταχτο κρητικό λαό, που πάντα προσπαθούσε να σπάσει τις αλυσίδες του, όποιοι ξένοι ή ντόπιοι τυράννοι και άν τον κρατούσαν και τον βασάνιζαν, και που και προχτές ακόμα το είδαμε σ' όλο τον ελληνικό λαό, που, κάτω από την πιο σκληρή δουλεία τριών καταχτητών, δέν έχασε την πίστη και το καράγιο του, μα αγωνιζόταν συνεχώς με τους άντάρτες του ώσπου λυτρώθηκε. Τα βάσανα που ο κρητικός λαός υπόφερε στα 66 μας συγκινούν βαθύτερα σήμερα, γιατί τα δοκίμασε, βαρύτερα μάλιστα και τρομερότερα, όλη ή Ελλάδα με τους σύγχρονους νεοβαρβάρους. Μά κοντά στη λωπη, νιώθουμε κι άμετρο χαρά, γιατί πάντα στάθηκε άδάμαστο το εθνικό φρόνημα του λαού μας, όποιος κι άν είναι ο καταχτητής, και πάντα άγωνίστηκε για τη λευτεριά

του. Γι αυτό θαρρώ πως έρχεται σε κατάλληλη ώρα ή «Πανιόρη Κρήτη», για να μάς θυμίσει τι είμαστε, τι παθαμε και πως πρέπει να βαδίσουμε στην πανελλήνια ελευθερία.

Θάθελα να γνωρίσουν πολλοί την «Πανιόρη Κρήτη» του κ. Πορβελάκη, όλοι οι Κύπριοι αν είναι δυνατόν, προ πάντων όσοι από τη θέση τους έπηρεάζουν την τύχη του λαού μας, για να αντίληφθούν το καθήκον τους απέναντί του και να ξεχάσουν τα μικροπροσωπικά τους συμφέροντα, κ' ένωμένοι όλοι να τόνε βοηθήσουν να λυτρωθεί θά μάθουν να σκέφτονται και να ενεργούν έθνικά, ελληνικά.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Julian B. Arnold: Giants in Dressing Gowns. London 1945, pp. 176. 10/6.

Τά περιβάλλο και οι κοινωνικές καταστάσεις δημιουργούν τό χαρακτήρα του ανθρώπου ή, τουλάχιστο, επιδρούν τόσο πολύ πάνω του πού τότε διαμορφώνουν σε μεγάλο σημείο, όσο ίσως κ' ή κληρονομικότητα—φυσιολογική και ψυχική—πού φέρνει μέσα του. Μιά ζωντανή κι άναμφισβήτητη διαπίστωση είναι ό Julian Arnold, πού έγινε ό,τι έγινε γιατί ήτανε γιος του ποιητή και δημοσιογράφου Sir Edwin Arnold, κ' έτσι βρήκε τά μέσα και την εύκαιρία να πλάσει τό χαρακτήρα του σύμφωνα με την ύψηλή κοινωνική, οικονομική και πνευματική θέση πού ζούσε. Στο βιβλίο του αυτό μάς δίνει σύντομα σκίτσα πολλών μεγάλων προσωπικοτήτων πού γνώρισε στη ζωή του, έπιδόρασαν πάνω του και γίνηκε φίλος των. Είν' ένας άνθρωπος «πού έμαθε να προφέρει τό τέρας τισο από τον ποιητή Swinburne, πήρε τό πρώτο μάθημα φυσικής Ιστορίας από τον Κάρολο Ντάρβιν, παρακολούθησε τον Sir William Crookes να έφευρίσκει τούς φημισμένους του λαμπτήρες με μπλε φώς, και στον όποιον ό Γαριβάλδι έδωσε ένα πρώιμο μάθημα γά τον καλό σπρότσημαν. Κανένας άνθρωπος ζωντανός δεν είχε τέτοια άξιοσημειώτη συλλογή από φίλους. Οι μεγάλοι στη λογοτεχνία, έπιστήμη, πολιτική, τέχνη και έξερευνηση ύπήρξαν στενοί του

φίλοι... 'Ο J. Arnold ένώνει τη Βιχτωριανή έποχή με τη δική μας όσο κανένας άλλος. Γιός του Sir Edwin Arnold, πού ήταν όχι μόνο φημισμένος ποιητής, μά και για σαράντα χρόνια μία δύναμη στη δημοσιογραφία του Λονδίνου και στην παγκόσμια πολιτική, ό νεαρός Julian είδε τον κόσμο της λογοτεχνίας, της πολιτικής και του τύπου από μέσα. "Ευπειρος σ' Ανατολικά ζητήματα, βοήθησε τον G. Smith στις άνασκαφές της Νινευί. Μαζί με τον Sir Richard Burton πήγε στο Φαγιούμ, κι έξερευνησε τις έρήμους της Νουβίας. Ήταν σ' όλη του τη ζωή φίλος του έξερευνητή Stanley. Και στά λεπτά αυτά Βασιλεία της δημιουργικής σκέψης, ό περιπέτειές του ήταν έξέ Ισου συναρπαστικές. Σήμερα πού ό κόσμος έσκιζεται από μίσος και ταράζεται από τά μεταβαλλόμενα σύνορα της γής, οι γόνιμες κ' εύγενικές άναμνήσεις του J Arnold είναι μία διαβεβαίωση πώ οι σπουδαίοι κοσμοί του πνεύματος πού δεν έχουν σύνορα, δεν θά χαθούν».

Γιά μάς όμως ιδιαίτερα, πού τη χαρά της ζωής—ύλικής και πνευματικής—μόλις πού την ύψωαζό ισαστε, είναι και μία ένδειξη τού ποσο πού απέχουμε από τό «μέγα θάμα της ζωής», τό «μέγα καλό και πρώτο» τού ποιητή. Παρηγοριόμαστε μονάχα με πασπατέματα και μίζερες. Μά ως τότε:....

Κ. Π.

Θέμου Κορνάρου: Στρατόπεδο του Χαΐδαριού, Άθήνα 1945.

'Αεχώριος' ή Τέχνη απ' τη Ζωή: αυτή τη συνηθισμένη διαπίστωση την ξανακάνει—και τού γίνεται άπόλυτη βεβαιότητα—όποιος διαβάσει τό τελευταίο έργο τού Θ Κορνάρου «Στρατόπεδο τού Χαΐδαριού». Αύτους.α ή ζωή τού Πόνου και τού Μαρτυριου της Γερμανικής κατοχής παρουσιάζε σ' όλη της την ένταση στο βιβλίο αυτό, έτσι πού να κάνει πολλούς να πορουνε: Τέχνη είναι αυτά ή αφήγηση Ιστορικών γεγονότων;

Είναι, αλήθεια, αφήγηση Ιστορικών, πραγματικών γεγονότων ό,τι περιγράφει ό Κορνάρος. Είναι, όμως, και τέχνη, τέχνη σπάνια, έντελώς προσωπική, πρωτότυπη, αλλά πάντα τέχνη.

Τι συνιέθηκε προσωπικά στο συγγραφέα, όταν τον συλλάβανε οι Γερμανοί, τι υπέφερε στην ανάκριση μαζί με τόσους άλλους, τη μαρτυρική ζωή του στο Στρατόπεδο του Χαϊδαριού, με χιλιάδες αγωνιστές του λαού, τις αγωνίες του Στρατοπέδου (ποιοί θα έχτελεστούνε σήμερα;..), τους κρυφούς και φανερούς αγώνες των φυλακισμένων, το πώς οργανώθηκαν και δράσανε ενάντια στον όχτρο, τον αφάνιστο, υπεράνθρωπον ήρωισμό των Χαϊδαριωτών στις θυσίες, το άσυλληπτο μεγαλείο της Ίψης του Μόη του 42, όταν οι Γερμανοί έχτελεσαν τους 260 και το μεγάλο τους άρχηγό Σουκατζίδη, τη ρωμολόα κι' άδερή φυσιογνωμία του δαιμόνιου Σουκατζίδη, την άτμόσφαιρα γενικά της ζωής στο Στρατόπεδο:—νά τα γεγονότα, τά πράγματα και τά πρόσωπα γύρω από τό όποια περιστρέφεται τό βιβλίο του Κορνάρου.

Όλα αυτά θέ βρίσκονται σέ μορφή και διάταξη μυθιστορηματος, κι όμως τραβούν κι' ενδιαφέρουν τον αναγνώστη ως τό τέλος. Είναι αφήγησες λυρικές, συνέχεια από ένα κεφάλαιο σ' άλλο, πραγματικών γεγονότων, ό χι όμως μέ σύστημα χρονολογική σειρά, αφήγησες δυνατές καταστάσεων που νοιώθει νάχουνε διαπεράσει όλο τό είναι του συγγραφέα, που τίς έχει ζήσει έντατικά ό ίδιος, κι άβιαστα τις έκφράζει, ξεχειλισμένες μέσα σ' έτοιμα καλούπια. Κάτι ανάλογο μέ τη «Ζωή έν Τάφω» του Μυριβήλη. Το «Στρατόπεδο», όμως, του Χαϊδαριού», δέν είναι μόνο μία «Ζωή έν τάφω», δέν είναι ούσια και στη μορφή: ξεπέρασε πολύ τά όρια της. Είναι κάτι δεινότερο, δυσμικότερο, πλατύτερο, επαναστατικότερο, δημιουργικότερο από ένεινη Είναι μαζί κι' η Ζωή που άναστύεται από τον τάφο. Μαζί μέ την αντίδραση που χαρακτηρίζει τη «Ζωή έν τάφω», την αντίδραση που μπορεί—όπως κι' έγινε—νά έκφυλιστεί,—περικλείνει, τό «Στρατόπεδο Χαϊδαριού», και τά σπέρματα μιας άπέραντης, σπάνιας στά νεοελληνικά χρονικά, δημιουργικότητας. Δέν περιορίζεται στην έρωάνια, στην ήδονή της όργης και του χαλασμού, μά φτάνει ως τό χτίσιμο. Οι ήρωες του,—ό λαός,—δουλεύουν, άν και σκλάβοι, και σκέφτονται πώς θά ξα-

ναφτιάξουν ό,τι χαλάστηκε, πάνω σέ καινούργιες βάσεις, σ' όλα τά πεδία της δράσης και της σκέψης. Κι' αρχίζουν κι' όλος τό χτίσιμο. Ό συγγραφέας ό ίδιος δημιουργεί και χτίζει—την πρωτότυπη μορφή του νεοελληνικού πεζογραφήματος.

Είναι ένα έργο βγαλμένο από τη Ζωή του Έλληνικού λαού τη Ζωή, μία ζωή μέ πλατιούς όρίζοντες και βαθιά προοπτική, μέ τάσεις συχρονισμένες, καινούργιες, δημιουργικές, μία ζωή πλημμυρισμένη από τη δημιουργική πνοή.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΚΥΡΡΗΣ

ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Μετά τις καταστροφές του πολέμου και της γερμανικής κατοχής, η Γαλλία ξαναβρίσκει τον έαυτό της. Ίδιαίτερα στην πνευματική ζωή ξαναπαίρνει σιγά σιγά τον ήγετικό ρόλο που πάντα είχε: ποίηση, πεζογραφία, θέατρο, καλές τέχνες, έπιστήμη καλλιεργούνται έντονα πάλι, και τό λεπτό γαλλικό πνεύμα, τό τόσο δημιουργικό, βαφτισμένο τώρα μέσα στην πολεμική δοκιμασία, δημιουργεί σ' όλα τά πεδία.

Αυτό τουλάχιστο διαπιστώνω από βιβλία γαλλικά και μερικές πνευματικού περιεχομένου έφημερίδες που αγαπητότατό μου πρόσωπο μου στέλνει, έφτά μήνες τώρα, από τη Γαλλία: Τα «Nouvelles Littéraires», παλαίμαχη εβδομαδιαία λογοτεχνική, καλλιτεχνική και πολιτική επιθεώρηση, όργανο της ένδικής επιτροπής Γάλλων συγγραφέων, που πρωτοβγήκε κρυφά στά χρόνια της κατοχής, τό «Carrrefour», νέα πνευματική και πολιτική επιθεώρηση, την «Opera», επιθεώρηση θεάτρου, σινεμά, γραμμάτων και τεχνών, που πρωτοβγήκε κρυφά στά χρόνια της κατοχής, τό «Arts» επιθεώρηση λογοτεχνίας, καλών τεχνών και θεάτρου, και τό νέο θεατρικό περιοδικό «Masques». Κι' άπ' αυτά μαθαίνουμε πώς κι άλλες πνευματικές επιθεωρήσεις βγαίνουν, πλούσιες και ποιητικές σέ όλη, και πολλά, παλαιά και νέα, προπάντων νέα βιβλία κυκλοφορούν κάθε μέρα, που και νά τ' αναφέρω μονάχα χρειάζονται σελίδες.

Παλιά αγαπητά όνόματα, ό Valery

(πού πέθανε τις μέρες αυτές), ο Gide, Dorgeles, ο Duhamel, ο Carco, η Colette, ο Cocteau, ο Cocteau, ο Cl. Morgan, ο Aragon κι άλλοι μαζί με πολλούς νέους δίνουν στο διήγημα μυθιστόρημα, ποίηση, δοκίμιο, μελέτη, κριτική, θέατρο, καινούργια έργα, με νέα, προοδευτική και τραγιά κάποτε διάθεση με νέα προσοπτική και νέους ορίζοντες. Πολλές φορές όμως δύσκολα μπορεί κανείς να τους παρακολουθήσει. να τους γνώσει και να τους χαρεί, γιατί πού πολύ κοιτάζουν το σκοπό, το περιεχόμενο, τις πολιτικές, κοινωνικές και έθνικές διεκδικήσεις, μ' ένα πνεύμα στενά σωβινιστικό κίποτε ή πλατιά διεθνιστικό. ανάλογα με τις πεποιθήσεις των. Η πραγματική τέχνη έρχεται σε δεύτερο επίπεδο—χωρίς βέβαια να λείπει. Κ' είναι πολύ φτωικό ύστερ από τα δεινά που υποφέρανε. να κοιτάζουν να προσαρμόσουν τα πνευματικά τους δημιουργήματα στις τεράστιες απαιτήσεις της νέας ζωής, αδιαφορώντας για τη μορφή και τους καλλιτεχνικούς όρους.

Άλλά σ' όλα τα πεδία υπάρχει όργασμος δημιουργικός με έθνική προπάγταν και ανθρωπιστική πνοή.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι ο στιγματισμός και η «καθαίρεση» πολλών συγγραφέων, που συνεργάστηκαν με τον κατακτητή, και η απαίτηση να δικαστούν και να καταδικαστούν οι ένοχοι. Σ' αυτούς η πνευματική Γαλλία δέ δείχει καμιά έπικείκεια. Μαζί με τη γενική αναδιοργάνωση και δημιουργία που θέλουν να τη στηρίξουν οε γερά θεμέλια, ζητούν οι Γάλλοι συγγραφείς να εκκαθαρίσουν τις τάξεις των από τους ανάξιους και τους προδοτές. Και το κάνουν άμειλιχτα.

Παρακάτω θ' αναφέρω μερικές πνευματικές ειδήσεις, που ενδιαφέρουν:

— Η Γαλλική Ακαδημία εξέλεξε δύο νέα μέλη, τον κριτικό Em. Henriot και το φιλόσοφο και μαθηματικό Ed le Roy, κ' έδωσε το μεγάλο καλλιτεχνικό βραβείο της στον Jean Paulham για όλοκληρο το έργο του. Έπισης έδωσε το μεγάλο βραβείο Gobert στον P. Bastid, το βραβείο Αυτοκρατορίας στον στρατηγό Ingold, το βραβείο L. Bartheu στην κυρία P. Hazard και το βραβείο A. Bartheu στην κ. C. Mayran.

— Η καδημια Goncourt εξέλεξε ως μέλος της την Colette. κ' έδωσε το βρα

βείο της του 1944 στην κ. Elsa Triolet (γυναίκα του ποιητή και πέζογράφου Aragon).

— Το βραβείο Théophraste—Renaudot 1944 άπονεμήθηκε στον Roger Peyrefitte, που έζησε πέντε χρόνια στην Ελλάδα, υπάλληλος της Γαλλικής πρεσβείας στην Αθήνα.

— Το Λούβρο ξανάνοιξε, άφου φέρανε πίσω τα πολύτιμα έργα που κρύφανε στον καιρό της κατοχής. Η περιφημη «Νίκη της Σαμοθράκης» ξαναπήρε θειάμβρευτικά την θέση της— και η «Άφροδίτη της Μήλου» βέβαια.

— Οι παρισίνοι έκδοτες παραπονιούνται για την έλλειψη χαρτιού. Οι παλιές παρακαταθήκες βιβλίων ξανατλήθηκαν, και οι νέες εκδόσεις κυκλοφορούν σε περιορισμένο άριθμό αντίτυπων, που γίνονται άνάσραστα σε λίγες μέρες.

— Πολλοί συγγραφείς σκοτώθηκαν άπό τους Γερμανούς ή χάθηκαν στα βασανιστήρια των στρατοπέδων συγκεντρώσεως. Όσοι επέζησαν, γύρισαν με τραγικές άνομνησεις, που τις γράφουν σε βιβλία. Κ' οι Γάλλοι πολιτικοί Henriot, Blum, Reynaud, Sarraud, Daladier έχουν έτοιμα πολιτικά και ιστορικά έργα, που τα γράφανε στα χρόνια της φυλάκισης των στη Γερμανία.

— Στις άρχές του Μάη πέθανε η Γαλλίδα ποιήτρια, μυθιστοριογράφος και ζωγράφος Marie Delarue—Mardrus.

— Έπισκέφτηκαν το Παρίσι ο μεσολος Άγγλος ποιητής T. S. Eliot κ' ο Άμερικανός μυθιστοριογράφος Hemingway. Του πρώτου παιχτηκε τότε και το θεατρικό του έργο «Φόνος στον καθεδρικό ναό».

— Ο Paul Valery πριν πεθάνει είχε τελειωμένο ένα νέο του έργο, τον «Φάουστ», που το έγραψε στον καιρό της κατοχής.

— Ο Όμιλος Αρχαίου Θεάτρου των φοιτητών της Σορβώνης έπαιξε με έξαιρετική έπιτυχία κατά τις ήμέρες της Νίκης στις άρχές του Μάη τους «Πέρσες» του Αισχύλου. Ο ίδιος όμιλος έπαιξε τελευταία την «Αντιγόνη» του Σοφοκλέους και τις «Νεφέλες» του Αριστοφάνους.

— Το θέατρο «Atelier» παρουσίασε ένα νέο έργο του Anouilh την «Αντιγόνη», στηριγμένο πάνω στο όμώνυμο έργο του Σοφοκλέους.

— Πολλά κοντσέρτα με μεγάλους εκτε-

λατρείας και ἐκθέσεις μεγάλων ζωγράφων, παλαιότερον και συγχρόνιον Ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον γέννησε ἡ ἐκθεση νέων, τελευταίων, ἔργων τοῦ Picasso.

Πρὶν τελευτῶσα ἀπὸ τὸ δελτίο ποῦ δημοσιεύει «τὸ ἐθνικὸ μέτωπο τεχνῶν», (σύνδεσμος διανοουμένων διαφόρων κατευθύνσεων) ἀναφέρω ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ πρόγραμμα των, ἀκριβῆ χαρακτηριστικὸ ὄσων εἶπα προηγουμένως :

«Ἐξιτηρέτησι τοῦ μεγαλείου καὶ τῶν ἡμιημετέρων συμφερόντων τῆς Γαλλίας σημαίνει ὀργάνωσις τὴν ἐξωτερικὴν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποῦ ἐπιβάλλεται νὰ μὴ παραμελήσουμε κανένα ἀπὸ τοὺς πόρους τοῦ ἔθνους. Σημαίνει ἐπίσης ἐξύψωσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν σχολείων τῶν ἐργαστηρίων, τῶν μουσείων, τῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ ὅλων τῶν πνευματικῶν ὀργανισμῶν. Ἡ πίστις εἶναι συμμετοχὴ σύμφωνα μὲ τὸν κλ. ση καθενός, σὴν γενεὴν ἀποικοδόμησις τῆς χώρας, σὴν διατήρησις καὶ πλουτισμὸς τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας. Τέλος εἶναι νὰ γίνωμε, χωρὶς ἀναβολήν, στρατιῶτες τῆς διατήρησις τὸν πόλεμον ποῦ ἐξακολουθεῖ».

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στὴν ἀρχὴν τοῦ Ἰουνίου διδάχτηκαν ἀπὸ τὸ «Θυμελικὸ Θίασον» Λίνου Καρζῆ στο Ὀδείο Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ οἱ «Πέρσες» τοῦ Αλοχύλου μὲ μετάφραση, σκηνοθεσίαν, σκηνογραφίαν καὶ ἐδουματολογία τοῦ ἴδιου τοῦ κ. Καρζῆ ποῦ ἔπαιξε καὶ τὸν κορυφαῖο τοῦ χοροῦ. Τοὺς ρόλους τοῦ Ἄγγελου καὶ τοῦ Ξέρξη ἔπαιξε ὁ κ. Μπούκοις, γνωσθὸς ἀπὸ τῆς Δελφικῆς Γιορτῆς τοῦ Ἄγγελου Σικελιανοῦ Οἱ ἡθοποιοὶ (ποῦ ἦσαν ἐρασιτέχνες) φοροῦσαν προσωπιεῖα καὶ κοθόρνους. Ἡ παραστάσις ἐπανεληφόθη στίς 20 Ἰουνίου μὲ τὸ σελήνῳφως.

—Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐξελέξε μέλος τῆς Τάξης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τὸν ποιητὴ Σωτῆρη Σκίπη. Ἄλλοι ὑποψήφιοι γιὰ τὴ θέσις αὐτὴ ἦσαν ὁ ἱστορικός τοῦ θεάτρου Ν. Λάσκαρης καὶ οἱ ποιητῆς Σικελιανὸς καὶ Καζαντζάκης.

—Ἐπίσης ἐξελέγησαν Ἀκαδημαϊκοὶ ὁ μουσικός Μανώλης Καλομοίρης καὶ

ὁ ζωγράφος καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου Ἐπ. Θωρόπουλος.

—Πέθανε στίς 20 Ἰουνίου ὁ γνώστος ἱστορικός τοῦ θεάτρου καὶ θεατρικός συγγραφεὴς Νικόλαος Λάσκαρης. Ἐπίσης πέθανε ὁ κριτικός, μεταφραστὴς καὶ θεατρικός συγγραφεὴς Νικόλαος Ποριώτης.

—Ἐκυκλοφόρησε τὸ τεῖχος τῆς 1ης Ἰουνίου τῆς «Νέας Ἑτίας» μὲ συνειρηγασίαν Ἄγγελου Σημηριώτη μὲ μὲ ποιητὰ τοῦ ἀνέκδοτου «Ομορφίαι Μοναχοῦ Ομορφιάς». Διήγημα τοῦ Στ. Δόφνη, συνέχεια τοῦ ἀνέκδοτου δραματικοῦ ἔργου τοῦ Πῶλ Κλωντῆ «Ὁ κλῆρος τοῦ Μεσημεριοῦ» μεταφρ. Τ. Παπατοῶνη (τὸ ἔργο δὲν ἐκυκλοφόρησε ἄκόμα οὔτε στὴ Γαλλίαν, συνέχεια τῆ μελέτης τοῦ Αἰμ. Χουρμουζίου «τὸ Ζωτικὸ Μίσος», ποιήματα τοῦ Θ. Ξύδη, συνέχεια τοῦ μυθιστορημάτος τοῦ Θαν. Πετσόλη «Ἡ καμπάνια τῆς Ἁγίας Τριάδας», συνέχεια τοῦ μυθιστορημάτος τοῦ Τζαίηρος Τζούς «Ὁ Νεκρὸς» μεταφρ. τῆς Σοφίας Μαυροειδῆ-Παπαδάκη, συνέχεια τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Μαν. Καλομοίρη «Ἡ Ζωὴ μου καὶ ἡ Τέχνη μου», ἄλλη συνεργασίαν τῶν Χάρη, Καψάλη, Στεφανίδη, Γριτσόπουλου καὶ τὸ Τακτικὸν Δεκαπενθήμερον μὲ κριτικὰς θεάτρων ἀπὸ τὸν Ἄλκη Θυρόλο καὶ Κινηματογράφου ἀπὸ τὸν Γ. Ν. Μικρῆν.

—Ὁ Ἀρχιεπισκοπικός τῆς «Καθημερινῆς» κ. Αἰμ. Χουρμουζιὸς ἀνεχώρησε ἀεροπορικῶς μαζί μὲ ἄλλους δημοσιογράφους γιὰ τὸ Λονδίνο μὲ πρόσκληση τῆς Βρετανικῆς Κυβερνήσεως γιὰ νὰ μελετήσουν τὴ Βρετανικὴν πολεμικὴ προσπάθειαν.

—Ἡ Ρωσικὴ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν γιόρτασε φέτος τὴν 220 ἐπέτειον τῆς ἱδρύσεως τῆς. Στὸ γιορτασμὸν ἦσαν μέγροι σοφοὶ ἀπ' ὅλες τας χώρας.

—Ὁ θεατρικός ὁμιλὸς «Προμηθεὺς» ἀνέβασε ἐπὶ τῆ «Δασκολίτισσα» τοῦ Νικοντέμι καὶ τὸ «Τιμὸν σὸν Ἐρετα» τοῦ Καγιᾶ. Σὲ λίγο θ' ἀνεβάσει τὸ «Κουρέλι» τοῦ Νικοντέμι.

—Κατὰ τὸν Αὔγουστο θὰ μρεῖ στὴν Κύπρον γιὰ μιὰ σειρά παραστάσεων στίς κυριώτερες πόλεις ὁ καλὸς ἑλληνικός θίασος Μανωλίδου—Ἀρώνη—Χόρν. Τὸ ρεπερτόριον τοῦ εἶναι πλοῦσιον σὲ σημαντικὰ σόχρωνα ἔργα.

—Στίς 9 Ἰουλίη διοργανώθηκε στὴ

Λάρνακα από τον Πεζοπορικό Όμιλο Ἑλληνίδων Λάρνακος φιλολογικὸ ἐνημεροῦν γιὰ τοὺς Κυπρίους μάρτυρες τοῦ 1821, στὸ ὁποῖο μίλησε ὁ κ. Κ. Προυσῆς.

—Στις 29 Ἰούλη τὸ ἀναγνωστήριο «Ἐλευθερία» Λευκνοϊκοῦ διοργάνωσε φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ μεγάλου μας ποιητῆ Βασίλη Μιχαηλίδη.

—Τὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «Πάφος» συμπλήρωσε δέκα χρόνια ζωῆς. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ ἔβγαλε πανηγυρικό τεύχος μὲ πλούσια καὶ ἐκλεκτὰ συνεργασίαν τῶν κ.κ. Π. Δρουσιώτη, Sir George Hill, Γ. Μαρκίδη, Γ. Βαλδουσερίδη, Κ. Σπυριδάκι, Σ. Χριστῆ, Ν. Κυριαζῆ, Α. Κλόκαρη, Ι. Κυρκώτη, Π. Μεράνου, Α. Φιλίππου καὶ Α. Περνάρη. Ἡ συμβολὴ τῆς «Πάφου» στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου κατὰ τὰ δέκα αὐτὰ χρόνια, εἶναι μεγάλη, κ' εὐχόμαστε νὰ τὴ συνεχίσει καρποφόρα.

—Κατὰ τὸν Ἰούλη ὁ Κινηματογράφος Παπαδοπούλου παρουσίασε τὸ εἰσαγωγικὸ ἔργο τοῦ Ντιονεῦ «Φαντασία», ἓνα πραγματικὸ καλλιτεχνικὸ ἔθλο.

—Στις 27 Ἰούνη στὴν «Κυψέλη» Ἀλεξανδρείας μίλησε ἡ κ. Δ. Σεβαστοπούλου γιὰ τὰ «Ἑλληνικά Ἐπη», κὶ ὁ κ. Α. Ὀλύμπιος ἀπάγγειλε τὸ κυπριακὸ δημοτικὸ τραγούδι τοῦ «Διὸς υἱῆς».

—Στὴ Φιλολογικὴ Συντροφίαν Κυπρίων Ἀλεξανδρείας σιτὸ Λογοτεχνικὸν Σαλόνι τῆς κ. Ἀγγελικῆς Παναγιωτάτου διοργανώθηκε γιορτὴ γιὰ τὴν Κύπρο, στὴν ὁποία μίλησαν ὁ κ. Α. Ὀλύμπιος καὶ ἡ κ.κ. Καβούρ, ἀπάγγειλαν ἡ δ. Ε. Πατρικίου καὶ ὁ κυρτός Des Meules καὶ Α. Παναγιωτάτου καὶ τραγούδησεν ἡ δ. Δ. Ἀβρααμίδου μὲ συνοδείαν πιάνου ἀπὸ τῆ δ. Ε. Ἀρτεμίδη.

—Πήραμε τὸ ἄμερ. περιοδικὸ ἑλληνικῆς σκέψης «Athènes», πού τὸ διευθύνει ὁ Ἑλληνοαμερικανὸς ποιητῆς Δ. Α. Μιχαηλάρου. Εἶναι μιά πλούσια καὶ πολιτισμένη σ' ἐμφάνισιν καὶ περιεχόμενον ἔκδοσιν, ἴσπου δημοσιεύονται σι' ἀγγλικὰ μελέτες σχετιζόμενες μὲ τὴν Ἑλλάδα—ἰδιαίτερα τὴ νεώτερη πνευ-

ματικὴ τῆς δημιουργία—μεταφράσεις ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ εἰκόνες ἀπὸ τὴν τέχνην τῆς. Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ἐπιτελεῖ λαμπρὴ ἐθνικὴν ἐργασίαν στὴν Ἀμερικὴν.

—Ὁ «Ἐρωτόκριτος» ἔγινε ἀπὸ τὸν St. Gargilis μυθιστόρημα σι' ἀγγλικὰ κ' ἐκδόθηκε στὴν Ἀμερικὴ μὲ τὸν τίτλον «The Path of the Great». Τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ εἶχε καλὴν ἀπήχηση στὴν Ἀμερικὴν.

—Τέσσερα νέα περιοδικὰ ἐξεδόθησαν τὸν τελευταῖον καιρὸν στὴν Κύπρον: τὰ *Γεώμματα*, προοδευτικὸν δογανὸν πνευματικῆς δισφώτισης, πού βγαίνει σι' ἡμερὰ μὲ διευθυντὴ τὸν κ. Βάσο Παπαδόπουλον, ἡ *Ἐρευνα*, λεξικογραφικὸν δελτίον τοῦ κ. Λάρα Κρυστόλλη καὶ ἐπιμελητῆ τῆς ὕλης τὸν κ. Β. Πετρίδη, ἡ *Μόρφωσις*, ἐκπαιδευτικὸν περιοδικὸν μὲ διευθυντὴ τὸν κ. Χρ. Ἐξαδάκτυλον καὶ ὁ *Πρόσκοπος* σι' Ἀμμόχωστο, προσκοπικὸν καὶ λογοτεχνικὸν μὲ διευθυντὴ τὸν κ. Λουκῆ Γ. Σαρβίδη.

—Κριτικὴ γὰ πολλὰ κυπριακὰ, ἑλ. λαδικὰ καὶ ξένα βιβλία μένει γιὰ τὰ ἐπόμενα τεύχη—κι ἄς μὴ μᾶς παρεξηγήσουν οἱ συγγραφεῖς πού μᾶς τὰ ἔστειλαν. Εἶναι ἀκόμα πολὺ περιορισμένα τὰ μέσα καὶ ὁ χῶρος μας, καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ περιοδικοῦ μᾶς μόνο κάθε δυὸ μῆνες μᾶς δυσκολεύει περισσότερο. Λιγὴ ὑπομονή, λοιπόν, καὶ θὰ τὰ κρίνουμε ὅλα μὲ τὴ σειρά τους.

—Πήραμε τίς ἐφημερίδας *Ἐλευθερία*, *Ἀνεξάρτητος*, *Κυπριακὸς Τύπος*, *Πάφος*, *Νέα Πολιτικὴ Επιθεώρησις*, *Φωγὴ τῆς Κύπρου*, *Χρόνος* (πού ἔκλεισε 20 χρόνια ζωῆς καὶ τοῦ εὐχόμεστε μακρὰ καὶ γόνιμη δρᾶσιν), *Παρατηρητής*, *Ἀνόρθωσις*, *Ἀχρόπολις*, *Ἑλλήν* (Ἀλεξανδρείας, πού γίνηκε ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα, τὸ ἴδιον θαρραλέα καὶ προοδευτικὴ ὅπως πάντοτε), *Ἐφημερίς τοῦ Λαοῦ*, καὶ τὰ περιοδικὰ *Πάφος*, *Ἀπόστολος Βαρνάβας*, *Ἀγάπη*, *Χριστιανικὴ Ἀναγέννησις*, *Ἑλπίς*, *Ἀγωνιστής*, *Θέατρο*, *Ἀνόρθωσις*, *Φλόγα*, *Ἐλεύθερος Κόσμος*, *Πρόσκοπος*, *Reader's Digest*, *Portugal*, *Psychologist*.

ΒΙΒΛΙΑ

Ἡ δίκη τῶν τόνων. (Ἡ πείθαρική δίωξις τοῦ καθῆν. I. Θ. Κακριδῆ, Ἀθήναι, σ. 292.

Ἡ ἀντίδικα τῶν τόνων. Ἐκ τῶν συνεδριῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀθήναι, 1944, σ. 562.

ΣΥΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ: Ὁ Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης (νοβέλλα). Ἀθήνα, 1944, σ. 114.

FR. NIETZSCHE: Ἡ γέννησις τῆς Φιλοσοφίας στὰ χρόνια τῆς ἑλληνικῆς τραγωδίας. Μετάφρασις καὶ σχόλια Αἰμ. Χουρμούζιου. Ἀθήνα, 1944, σ. 200.

Δ. Ι. ΑΝΤΩΝΙΟΥ: Ποιήματα. (Ἀθήνα) σ. 29.
Γ. ΣΕΦΕΡΗ: Ἐπὶ τὸ βιβλίο γυμνασμάτων (ποίηματα). Ἀθήνα, 1940, σ. 99.

Γ. ΣΕΦΕΡΗ: Ἡμερολόγιο καταστροφῆς (ποίηματα). Ἀθήνα, 1940, σ. 49.

Γ. ΣΕΦΕΡΗ: Ποιήματα. Ἀθήνα, 1940, σ. 99.

Γ. ΡΙΤΣΟΥ: Τὸ ἐμβατήριο τοῦ ὠκεανοῦ (Ποιήματα, Ἀθήνα, 1940) σ. 33.

Γ. ΡΙΤΣΟΥ: Δοκίμασια (Ποιήματα, Ἀθήνα, 1943) σ. 190.

Ο. ΕΛΥΤΗ: Προσανατολισμοὶ (Ποιήματα). Ἀθήνα, 1940, σ. 177.

Ο. ΕΛΥΤΗ: Ἥλιος ὁ πρῶτος (Ποιήματα). Ἀθήνα 1943, σ. 38.

ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: Μύρα καὶ δάκρυα. (διηγήματα), Κύπρος 1945, σ. 109 3].

ΙΑΚΩΒΟΥ ΡΩΣΣΙΔΗ: Στεριανά Κύματα. Διηγήματα, σχεδίσματα, στοχασμοί. Λευκοσία, 1945, σ. 70 2].

ΠΑΥΛΟΥ ΞΙΟΥΤΑ: Ταξίδια τῆς ψυχῆς μου. Λευκοσία, 1945, σ. 112, 3].

ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ: Μουσικὸ ἐγκόλπιο. Ἐθνικά, λαϊκά καὶ ἐρασιγαστικὰ τραγούδια. Πρῶτος τόμος. Κύπρος, 1945, σ. 60, 4].

ΛΟΥΣΗΣ ΛΥΜΠΟΥΡΓΙΔΗ: Γαλάζια ὄνειρα. Ποιήματα. Κύπρος 1945, σ. 114, 5].

ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΙΑΛΛΟΥΡΟΥ: Ὀλιμέμενες ζωές. Ποιήματα Κύπρος, 1945, σ. 35 2].

ΤΙΤΟΥ ΜΠΑΤΗ: Δάκρυα καὶ χαμόγελα. Ποιήματα. Μόρφου, 1945, σ. 38, 2].

Χ. ΤΥΜΒΙΟΥ: Φυλετικὴ διαπαιδαγώγησις πρὸ τοῦ γαμοῦ καὶ κατοπιν. Λευκοσία, 1945, σ. 180, 4].

ΜΑΝΩΛΗ ΙΩΑΝΝΟΥ: Ἐθναροί. Ἀστρονομικὸν σύγγραμμα ἐκλαϊκωμένον. Λευκοσία, 1945, σ. 48, 3].

CAREL CAPEK: How they do it. Translated by M. and R. Weisenthal. London, 1945, pp. 158, 7s. 6d.

HILDA HUGHES: The Glory that is Greece. London 1944, pp. 200 15s.

Trois Siecles d' Art aux États-Unis. 103 reproductions. Éditions des Musées Nationaux. Tours. (France).

G. COSTER: Psychoanalysis for normal people. Oxford 1945, pp. 227, 3/6.

R. M. DAWKINS: The Nature of Cypriot Chronicle of Leontios Makhairas. Oxford, 1945, pp. 32.

W. H. HUDSON: An introduction to the study of literature. London, 1944, pp. 352.

L. TEIXEIRA: Profile of Salazar. Lisbon pp. 81.

ROMAIN ROLLAND: Le voyage intérieur. Paris, 1942 pp. 241.

La veille de Vénus—Pervigilium Veneris. Texte établi et traduit par R. Schilling. Paris, «Les Belles Lettres», 1944, pp. LXIV+29.

E. FLEURY: Morphologie historique de la langue grecque. Paris, 1944, pp. 288.

J. CUILLANDRE: La droite et la gauche dans les poèmes homériques en concordance avec la

doctrine pythagoricienne et avec la tradition celtique. Paris, «Les Belles Lettres...» pp. XVI+501.

H. PERNOT: D' Homère à nos jours. Histoire, écriture, prononciation du grec. Paris, pp. XI+248.

ΣΤΑΝΑΕΥ ΚΑΣΣΟΝ: Ἑλλάς καὶ Βρετανία. Λευκοσία 1945, σ. 92.

Ν. ΚΑΛΗΡΙΔΟΥ: Ἀκολουθία τοῦ ἐν Ἁγίαις Πατρὸς ἡμῶν Ἡρακλείου. Λευκοσία 1945, σ. 25, 2].

Δ. ΓΙΑΝΝΙΔΗ: Πέντε τραγούδια τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη. Λευκοσία σ. 10.

ΕΛΛΗΣ ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ: Τεχνოτροπία τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς ἐν Κύπρῳ. Λευκοσία 1945, σ. 16.

Π. ΚΙΡΜΙΤΣΗ: Ἐθρασκευτικά καὶ ἠθικά διδάγματα.

Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ: Μορφές τοῦ Εἰκοσιένα. Ἱστορικές μονογραφίες, Ἀθήνα 1945, σ. 165.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Ἐλ. Σ. Λεμεσό. Καταλαβαίνουμε τὴν ἀγωνία τῆς νέας γενιᾶς νὰ βρεῖ μέσα στὴν ἀρνησιμὴ καὶ στὰ ἐρείπια τὸ δρόμο τῆς κ' ἐλπίζουμε νὰ γράψου με πλατιά γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, τὸ πάντα νέο. Ὅμως τὸ ποιημὰ σας ὕστερὲς τεχνικά καὶ ποιοτικά. Διαβάστε παλαιότερους καὶ νεώτερους ποιητὲς ὄχι μόνο τοῦ δικοῦ σας ψυχικοῦ καὶ ποιητικοῦ κλίματος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀντιθετοὺς. Ἡ ἀντιπαράβολή-θα σὰς ὠφεληοί. —κ. Κ. Κ. Λάπηθο. Ἐχουν πολλὴ ἐπιτήδευσιν τὰ «σατιρικὰ» ποιήματα σας καὶ τραβοῦν σὲ μακρὰς μεγάλῳ. Ἡ πικρα πὸ νῆρσις, ἡ δικαιολογημένη κ' ἀ-φαιρέσις, σὲ πει νὰ σὰς ὠδηγήσῃ σὲ δόξισιν, σὲ θετικῳ. Ὅσ' σας γροψοῦμε κ' ἰο-αιτερα. —κ. Στεφ. Κασ. Αλεξάνδρεια. Εἶναι τόσο περιορισμένη ἡ κυκλοφορία μας, ποῦ δὲν ἀρίζει τὸν κόπο νὰ ἐνοχληθῆτε. Καὶ δὲν πιστεύουμε πὼς θὰ ὑπάρξει καλύτερευσιν αἰσθητή. —κ. Φ. Ρ. Βαρώσι. Τὸ «Ἐπιθανάτιον» θὰ δημοσιευθῆ. —κ. Χ. Δολ. Βαρώσι. Τὸ ποιημὰ σας εἶναι πολὺ ἀδύνατον καὶ στὴ μορφῇ καὶ στὸ περιεχόμενον. —κ. Δ. Μηλ. Καμπία. Τὸ ποίημα τοῦ κ. Γ. Κ. τοῦ μᾶς στείλατε εἶναι σχετικὰ καλὸ, ἀμφιβάλλουμε ὅμως γιὰ τὴν πατριότητά του. Θὰ ἐλάμα νὰ δοῦμε κ' ἄλλη ἐργασία τοῦ ἴδιου —κ. Σ. Ἰορ. Κάιρο. Τὸ ποίημα σας εἶναι ἀφόρητῳ πεζολογία γαριρισμένη με χτυπητὲς λέξεις. —κ. Π. Σιβ. Πάφος. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλά σας λόγια καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη ποῦ μᾶς

δείχνετε. Ἄλλὰ φαίνεται πὼς εἶστε πολὺ νέος, καὶ πολὺ λίγα ποιήματα διαβάσατε. Χρειάζεστε νὰ μάθετε τὴ μετρικὴ, τὴν ὀρθὴ χρῆση τῆς λέξης καὶ τὴν τεχνικὴ πού ταιριάζει στὸ κάθε εἶδος. Ὡραῖες λέξεις ἀραδιασμένες στὴ σειρά, ἓνα νόημα, ἓνας πόνος, μιὰ ἀγάπη, μέτρημα τῶν συλλαβῶν μὲ τὰ δάχτυλα, δὲν ἀποτελοῦν ποίηση. Κι ὅμως νομίζουμε πὼς ἔχετε κάποια ποιητικὴ διάθεση, πού θὰ μπορούσε, μὲ πολλὴ δουλειά, νὰ γίνῃ κάποτε ποίηση. Τὸ «Στὴ λεφτέρη μάνα» εἶναι τὸ σχετικὰ καλύτερο, ὅμως κι αὐτὸ στὸ τέλος ἀδυνατίζει. Διαβάστε, μελετήστε, ζήστε μὲ τοὺς μεγάλους ποιητὲς καὶ ἅμα ἐναγράψετε θὰ εὐχαριστηθοῦμε νὰ δοῦμε τὴ νέα ἔργασια σας. — κ. Φ. Ν., Λε-

μεσό. Λόγια, λόγια κούφια τὸ πεζό σας «σκαλαθυρμάτιον», λόγια διουσα τὰ «πεζοτράγουδα» σας, λόγια πεζότατα καὶ κοινότοπα τὸ «ποίημα» σας. Κι ὅμως ἔχετε τόσο φιλοδοξία καὶ παίρνετε τόσα μέτρα γιὰ νὰ τὴν ἐξασφαλίσετε! Φοβάστε τὴ στήλη τῆς ἀλληλογραφίας, σὰν ὁ διάβολος τὸ θυμίαμα! Ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη κοντὰ στ' ὄνομα σας ἀποχτήσετε καὶ ψευδώνυμο καὶ τὰ χρησιμοποιεῖτε κατὰ βούλησιν! Μὰ, ἀγαπητὲ φίλε, πρὶν προνοήσετε γιὰ τὶς λεπτομέρειες αὐτές, ἔπρεπε νὰ φροντίσετε νὰ γράψετε κάτι ἄξιο, ἢ τουλάχιστο ὑποφερτό. Ἄλλὰ εἶστε νέος, κ' ἴσως μπορέσετε νὰ κάνετε κάτι, μὲ περισσότερην ἔργασία καὶ λιγώτερην ἔπαρση. «Γνώθι σαυτὸν» καὶ ἐπιμελοῦ, κοπιάζει.

Ἵπεύθυνος ἰδιοκτῆτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύναια.

Τυπογραφεῖο «Μέγας Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδου